

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922. Första kammaren. Nr 12.

Lördagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena *Branting* avlämnade Kungl. Maj: ts propositioner:

nr 69, angående ratificering av vissa ändringar i akten för Nationernas förbund; och

nr 79, angående pension å allmänna indragningsstaten åt pressombudet i London H. F. Vallentins änka, Agnes Eliza Mary, f. Hartwig.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 1 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående införande av kvinnliga befattningar inom den nya lägsta lönegraden.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5 och 6.

Om ersättning
åt källarmästaren O.
Jönsson för
viss förlust.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om gottgörelse åt källarmästaren O. Jönsson för liden förlust å restaurangrörelsen i riksdagshuset.

I två till bankoutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 28, av herrar *Bergqvist* och *Gust. Strömberg* och den andra inom andra kammaren, nr 58, av herr *Anderson* i Råstock, hade hemställts, att riksdagen måtte anvisa ett belopp av 25,000 kronor såsom gottgörelse åt källarmästaren Olof Jönsson för den förlust han under åren 1918 och 1919 lidit å restaurangrörelsen i riksdagshuset samt bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att av anslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus till Jönsson utbetala nämnda belopp.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna skäl hemställt, att förevarande motioner I: 28 och II: 58 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Bergqvist*: Herr greve och talman! Såsom man finner, har bankoutskottet även i år avstyrkt framställningen om ersättning till källarmästaren Jönsson för den förlust, han gjort på riksdagsrestaurangen åren 1918 och 1919. Det väcker nu ingen förvåning, att utskottet kommit till detta slut, sedan utskottet övergivit den sakliga prövningens mark. Redan i fjol åberopade utskottet såsom skäl endast, att riksdagen föregående år avslagit framställningen, och samma skäl åberopas även nu. Det finnes sålunda rakt ingenting att ta uti, ifall man skulle vilja inlåta sig på en kritik av utskottsmajoritetens utlåtande.

Jag väntar mig den invändningen, att denna fråga har kommit tillbaka så ofta, att man nu börjar tröttna på densamma. Emellertid vill jag mot denna invändning erinra, att jag för min del icke väckt motion i saken mer än en gång förut nämligen förra året, och att riksdagens ställning till frågan då var ganska odeciderad, i det att det endast skilde på två röster mellan dem, som röstade för bifall till framställningen, och dem, som röstade för avslag. Jag vill därför hoppas, att ej kammaren uppfattar det som en förnärmelse, att jag detta år har framkommit med motionen. Jag sade i fjol, att orsaken till, att jag åtog mig att väcka denna motion, var den, att jag ansåg, att det gällde en rättfärdig sak, och jag har fortfarande samma uppfattning. Det är obestriddigt, att herr Jönsson gjort förluster å sin rörelse uti riksdagsrestaurangen, och det torde väl inte kunna tillvitas honom, att detta skett på grund av hans eget förvållande. Det var många omständigheter, som gjorde, att det under kristiden inte var så lätt att beräkna kostnaderna för företaget, som man inlät sig på och det kunde ej heller herr Jönsson göra, när han uppgjorde sitt kontrakt med riksgäldsfullmäktige. Som vi minnas, steg ju priset oerhört på alla råvaror, på ett sätt, som knappast någon kunde förutse, och detta var den huvudsakligaste orsaken till den förlust, som drabbat herr Jönsson. Men vi se ju, att ej heller restaurangbolaget, som sedermera

har haft rörelsen i riksdagsrestaurangen, har kunnat sköta denna utan subvention av statsmedel, och detta oaktat restaurangbolaget har ett mycket fördelaktigare kontrakt än Jönsson och tiderna blivit mycket gynnsammare för att beräkna kostnaderna för driften. Enligt en uppgift, som jag har fått från riksgäldskontoret, har för 1921 utbetalats till restaurangbolaget för diverse omkostnader av statsmedel ett sammanlagt belopp av 16,293 kronor 57 öre, vilket sålunda visar, att även Jönssons efterträdare i rörelsen har måst få understöd av staten. Beträffande storleken av den förlust herr Jönsson gjort, så har han själv beräknat denna till 38,489 kronor 52 öre. Det har inväntats, att det är svårt att fixera denna förlustsiffra på grund av bokförings-sättet. Emellertid har genom ombud från riksgäldsfullmäktige en granskning ägt rum av räkenskaperna, och de, som haft i uppdrag att verkställa denna granskning, ha i huvudsak bekräftat herr Jönssons uppgifter. Verkställande direktören i Stockholms allmänna restaurang-aktiebolag A. Mild, som på anmodan av riksgäldsfullmäktige tagit del av handlingarna rörande den lidna förlusten, har i avgivet intyg förklarat, att den av herr Jönsson avgivna slutsiffran ej är på något sätt överdriven. Det synes därför billigt, att han får någon ersättning, om ej hela det beräknade beloppet, så åtminstone det, som föreslagits av riksgäldsfullmäktige 1920, och som nu även föreslås i denna motion. Jag måste ju medgiva riktigheten av att herr Jönsson icke har någon juridisk rätt att få någon ersättning, men på samma gång måste jag också säga, att jag ej kan undgå att finna, att han ovillkorligen har en moralisk rätt, och att det för riksdagen finnes en moralisk skyldighet att i någon mån hålla honom skadeslös.

*Om ersättning
åt källar-
mästaren O.
Jönsson för
viss förlust.
(Forts.)*

Man har anmärkt på mathållningen och sagt, att den var mycket tarvlig. Jag intog många måltider i riksdagsrestaurangen vid 1918 och 1919 års riksdagar, och det får jag säga, att maten ju ej var förstklassig; men jag intog också måltider på andra restauranger i staden vid samma tid, och jag måste säga, att ej heller där maten var förstklassig, fastän priset var mycket högre än i riksdagsrestaurangen. Man kunde ju visserligen under denna tid få förstklassig mat, men mot högst oskäligen priser. Därför tror jag ej, att man kan med skäl göra någon invändning mot herr Jönssons mathållning. Det var ej tillgång att få bättre matvaror på den tiden. För övrigt har jag mig bekant, att herr Jönsson med stora uppoffringar sökte göra allt vad han kunde för att få tag i goda varor.

En annan invändning, som har gjorts mot ett bifall till denna framställning, är, att det skulle medföra oberäknliga konsekvenser. Ja, det där talet om konsekvenser det hör man ju så ofta i riksdagen. Men är det en rättvis sak, då väjer jag för min del icke tillbaka för konsekvenserna, ty jag är alldeles viss om att man i längden står sig bättre med att söka tillgodose billighet och rättvisa, även om det drar åtskilliga konsekvenser med sig, än med att för konsekvensernas skull uraktlåta att söka fullgöra sin skyldighet. Jag skulle för övrigt vilja säga, att vad denna fråga beträffar, så tror jag knappast, att den kan

Om ersättning komma att medföra några konsekvenser, ty här är fråga om en så
 åt källar- att säga inre riksdagsangelägenhet. Det är en skillnad mellan denna
 mästaren O. fråga och andra anslagsfrågor. Här är det ju så, att frågan rör sig
 Jönsson för om en anordning för riksdagsmännens egen bekvämlighet: att de
 viss förlust. om en anordning för riksdagsmännens egen bekvämlighet: att de
 (Forts.) här inom detta hus skola kunna få intaga sina måltider under sitt
 arbete i riksdagen, och det måste väl sägas, att det ej är riksdagen
 värdigt, att riksdagsmän till större antal gå där nere i restaurangen
 och äta delvis på enskild mans bekostnad. Jag tror därför, att när
 man tänker på detta, så skall man finna, att riksdagen knappast kan
 undgå att lämna den ifrågasatta ersättningen. Även torde man kunna
 förutsätta, att det icke kan komma att medföra några konsekvenser,
 därför att det gäller en sådan intern riksdagsfråga, som den här föreliggande.

Jag ber, herr greve och talman, att med vädjan till kamraterna uti kammaren att behärta saken få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall för min del ej begå något värtalighetsprov i den här frågan, som verkligen är debatterad så pass ofta och så pass utförligt, att alla skäl både för och emot torde vara vederbörligen både tuggade och instoppade i kammarmedamöternas uppfattning. Jag skall således helt kort och gott be att få sammanfatta skälen emot beviljandet av detta anslag.

Är det så, att källarmästaren Jönsson skall ha ersättning för sina förluster, så har naturligtvis varje leverantör, som gjort förlust på samma sätt som källarmästaren Jönsson, på grund således av dyrtiden, den oberäkneliga dyrtiden, rätt att få ersättning för sin förlust. Att det har varit leverantörer, t. ex. till regementena, till våra värnpliktige, som gjort förlust, är i och för sig lika hjärtslitande som att källarmästaren Jönsson gjort förlust på riksdagsmän. Då den föregående talaren sade, att vi visserligen ej ha någon juridisk, utan endast moralisk skyldighet att giva källarmästaren Jönsson ersättning, så kan han ha rätt, men vi ha ej någon som helst moralisk rättighet att taga statens pengar till hjälp för att lugna våra samveten. De, som ha dåligt samvete på grund av den mat, som de då åto och som de anse sig då ha fått betala för litet för — jag har ej dåligt samvete i den vägen — de må gå och betala källarmästaren Jönsson vad deras samvete bjuder dem att betala. Då det var tal om de stora ersättningskraven från vissa leverantörer till staten, så sades det ifrån, att det vore staten ovärdigt att ej hålla sina leverantörer skadeslösa, då de ej kunde beräkna hur illa det skulle gå, men det svarades här från denna kammare följande: Under nuvarande samhällsförhållanden, då den som står risken också tar förtjänsten, så länge det således är på det sättet, att det ej faller någon människa in att vilja komma och taga igen en för hög förtjänst i dylika spekulationer, så länge kan staten ej stå till tjänst med att vara garant mot misslyckade spekulationer.

Saken är så pass enkel och klar som jag tror även i fråga om den

förre ärade talarens påstående, att konsekvenser ej skulle behöva befaras — att jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om ersättning
åt källarmästaren O.
Jönsson för
viss förlust.
(Forts.)*

Herr Bergqvist: Då herr Olsson anvisat den utvägen, att de, som ha ätit på riksdagsrestaurangen, skulle själva frivilligt gå och betala den förlust, som de var för sig ha förorsakat källarmästaren Jönsson, så får jag hemställa till herr Olsson, om han vill ställa sig till förfogande som uppbördsmän av dessa avgifter.

Herr Lindley: Ja, herr talman, på grund av att jag kom några minuter för sent till justeringen av detta ärende, har jag ej kommit med som reservant. I annat fall skulle mitt namn ha stått bland övriga reservanter. Då frågan om källarmästaren Jönssons ersättning för lidna förluster kom före i riksdagen, så stod jag ganska tveksam till detta krav, framför allt då det efter den verkställda utredningen visades hän på, att räkenskaperna för källarmästaren Jönssons två restauranger voro så sammanblandade, att det icke fanns möjlighet att utreda, vilken del av förlusten som skulle ha kommit på riksdagsrestaurangen och vilken del som kunde komma på hans andra verksamhet. Sedermera har dock min tveksamhet i detta avseende försvunnit, synnerligast nu, sedan Stockholms allmänna restaurangaktiebolag har övertagit denna restaurang och likväl trots allt måste varje år deklarerats ganska avsevärda förluster, gående på över 16,000 kronor under vardera av de båda senaste åren. Vi må komma ihåg, att Stockholms restaurangbolag väl ändå är en sådan institution, som för det första ej har någon anledning precis att salta in kostnaderna beträffande riksdagsrestaurangen och vidare ej har någon anledning att försvåra driften. Och när man så tar hänsyn till, att källarmästaren Jönsson hade den här restaurangen under de ojämförligt svåraste år, som jag någonsin känt till, ja då måste varje tveksamhet försvinna beträffande den av honom uppgivna förlusten. Man behöver endast påminna sig, såsom herr Bergqvist har gjort, de svåra tider, som sammanhängde med herr Jönssons källarmästarskap. Man behöver bara påminna sig de få gånger, som synnerligast vi stockholmare hade anledning att besöka riksdagsrestaurangen, men likväl måste man väl ändå kunna erinra sig, att herr Jönsson trots alla svårigheter under den tiden försökte att upprätthålla vad vi kalla ett allmänt smörgåsbord i den restaurangen. Ja, det finnes visserligen de, som påstå, att källarmästaren Jönssons smörgåsbord ej var någonting att hurra för, att det var ganska magert, och att läckerheterna voro ganska få och i allmänhet bestodo av de gängse surrogaten. Ja, om herr Jönsson skulle straffas på grund av dessa bristfälligheter och därför ej få den ersättning, som han eljest skulle anses ha skäl att fordra, så skulle jag anse, att det vore rättvist, om herr Jönsson serverade ett sådant smörgåsbord under nuvarande förhållanden. Jag skulle till och med vilja utöka detta med, att han skulle få äta upp det själv. Men man måste ju dock erkänna de stora svårigheter, som då förelägo, när han skulle hålla riksdagen med mat.

Om ersättning
åt källar-
mästaren O.
Jönsson för
viss förlust.
(Forts.)

Nu säger herr Oscar Olsson, att det skulle vara fullständigt galet att här bevilja en sådan ersättning, ty detta skulle då betyda, säger han, att varje leverantör, som under dessa tider gjort förluster vid leveranser, skulle ha rättighet att få dessa sina förluster betäckta. Nej, så långt vill jag ej gå. Jag vill draga en ganska skarp gräns mellan vanliga beräkningsbara kontrakt och sådana kontrakt, som angå mat-hållningen på en restaurang, ty med avseende därå är det oberäkneliga faktorer, som gripa in. Dessutom är det ju likväl ett faktum, att det under kristiden med dessa oerhörda språng i fråga om fördyringen i synnerhet på livsmedel ej fanns någon utgångspunkt, som man kunde beräkna. Det var väl ingen, som ivrigare försökte upprätthålla ingångna avtal än våra fackliga organisationer, men likväl nödgades de ju under dessa kristider gå till arbetsgivarna och säga till dem: visserligen ha vi en gång ingått dessa avtal, och vi vilja försöka hålla dem, men här ha faktorer trätt till, som fullständigt borttagit grunden, på vilken vi byggt dessa våra avtal, dessa våra uppgörelser, som baserats på basis av viss levnadsstandard, och på grundvalen av detta måste vi kräva av våra arbetsgivare att få en förhöjning i form av dyrtidstillägg, som det den tiden kallades. Det måste jag säga, att källarmästaren Jönsson står i ungefär samma ställning, just därför att det är levnadskostnadernas stegring, att det är konsumtionen och åtgången av dessa fördyrade matvaror, som här odisputabelt ökat förlusten för hans vidkommande, utan att han hade någon möjlighet att skydda sig själv.

När herr Oscar Olsson sedan säger, att dessa, som ha dåligt samvete, skola betala, så skola vi komma ihåg det vid nästa fråga: när vi skola diskutera riksdagsrestaurangen. Kanske vi då kunna vända på kaggen en liten smula.

Enär jag känner mig fullständigt övertygad om att den av herr Jönsson deklarerade förlusten på riksdagsrestaurangen är korrekt så långt som vi haft möjlighet att kunna bedöma den, och då kravet därtill är fullständigt befogat, så kan jag ej annat än anse, att förlusten av oss bör täckas på något sätt. Visserligen är det ju här sagt av herr Olsson, att det är oärligt att täcka den med statens pengar, men jag vet sannerligen ej någon annan möjlighet att täcka en sådan förlust än genom att täcka den på riksdagsomkostnadernas konto. Jag anser emellertid, att det är ännu mera oärligt att ej betala en sådan här skuld, ty detta är ju i stort sett ingenting annat än en moralisk skuld. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag begärde ordet ej för att så mycket lägga mig i själva saken som för att påtala det sätt, varpå den framförts här. Jag kan verkligen ej utan motsägelse lida, att man så som i den här motionen och så som det av herr Bergqvist framkastats talar om det ovärdiga i, att riksdagsmännen äta på andras bekostnad. Jag vill fråga herr Bergqvist: är det ej lika ovärdigt att framställa denna sak på det sättet? Det är väl ej rimligt att komma och påstå något sådant. Har någon enda riksdagsman be-

gärt att få äta på andras bekostnad eller någon vägrat att betala vad maten kostat? Har det ej betalats för varje gång oavsett priset? Är ej detta en affär, som den mannen gjorde såsom varje annan affärsman? Har han ej tagit nog betalt, är det hans sak. Vilken affärsman, som säljer varor, får komma och taga betalt efteråt därför, att han sålt dem till för lågt pris? Det sätt, varpå denna fråga kommit fram, är verkligen ej värdigt. Riksdagen har nu två gånger avslagit den, och jag hoppas, att riksdagen kommer att göra det med så stort eftertryck i dag, att den ej kommer tillbaka en gång till. Jag förstår, att det är det fel, som begåtts av riksgäldsfullmäktige, att bevilja anslag för de senare åren till restauratören, som framkallat motionen, men det rättfärdigar den ej. Jag hoppas, att också den saken kommer att ordnas på annat sätt. Men de, som ha med den saken att göra, äro riksgäldsfullmäktige och icke riksdagen.

*Om ersättning
åt källar-
mästaren O.
Jönsson för
viss förlust.
(Forts.)*

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Jag vill inlägga min bestämda gensaga emot det temperamentsfulla anfallet från herr Karl August Nilson. Det saknar varje fog. Jag har icke sagt: det är riksdagsmännen ovärdigt att gå där och äta, utan jag har sagt, att det är riksdagen ovärdigt att icke gottgöra denna förlust på dem, som ha ätit där till underpris.

Herr Berge: Det är närmast med anledning av herr Bergqvists uttalande, att utskottet skulle ha övergivit den sakliga prövningens mark, som jag nu går att säga några ord. Det har förefallit oss, när vi något grundligare tagit del av papperen och alla omständigheter, som beröra den här saken, att motionärerna sett väl ensidigt på densamma och tagit för starkt intryck av vissa utläggningar, som äro allt annat än objektiva. Motionärerna säga, att det är ett ofrånkomligt krav av billighet och rättvisa att giva herr Jönsson 25,000 kronor. Jämför man detta med vad som står i punkt 11 i kontraktet med herr Jönsson — här ha vi sakskälen enligt vår mening — så kan man bli förvånad, minst sagt. Det står nämligen där, att då restaurationsrörelsen sker för restauratörens räkning och på hans risk, äger han icke under några omständigheter begära eller ifrågasätta att av riksdagen erhålla ersättning för den förlust, som till äventyrs kan å rörelsen uppstå. — Det må väl vara sakligt!

Jag och andra med mig ha fått det intrycket, att det är känslökäl, som talat, då motionärerna framställt denna sak, och jag anser, att man, i stället för att kalla motionsyrkandet för ett ofrånkomligt krav, kan kalla det för ett ohemult krav, som måste tillbakavisas.

Jag har, som sagt, fått det intrycket, att det varit känslökäl, som talat härvidlag, och har ansett, att känslösamhet i den här saken är malplacerad. Vid behandlingen inom utskottet ha vi varit av den åsikten, att sådan väl vore på sin plats, då det gäller understöd åt statens gamla trotjänare eller deras änkor, men icke här.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om ersättning
åt källarmästaren O.
Jönsson för
viss förlust.
(Forts.)

Herr Lindley: Jag måste på det bestämdaste protestera emot att man i denna debatt indrager hjälpsamheten mot statens gamla tjänare o. s. v. Spörsmålet har icke med detta att göra. I denna fråga har man bara att taga hänsyn till huruvida källarmästaren Jönsson har lidit en angiven förlust på den ifrågavarande restaurangrörelsen och huruvida vi böra anse oss moraliskt förpliktade att betäcka den förlusten eller icke. Jag vidhåller, att det finns en sådan moralisk förpliktelse från vår sida, och därför, herr talman, yrkar jag fortfarande bifall till motionerna.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställen bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställen och bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;
Nej — 31.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner angående rättighet att inom riksdagsrestaurangen utskänka spritdrycker, vin och öl.

I två till bankoutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 56 av herr *Gust. Strömberg* och den andra inom andra kammaren under nr 94 av herr *Anderson* i Råstock, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret meddela, att riksdagen icke längre vidhölle sin i riksdagens skrivelse nr 28 år 1913 uttalade uppfattning angående rättighet att inom riksdagsrestaurangen utskänka spritdrycker, vin och öl.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 56 och

II:94, måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta i överensstämmelse med vad i utlåtandet blivit föreslaget ordna ifrågavarande angelägenhet.

Reservationer hade anmälts

1:o) av herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Öhngren*, *Vindahl*, *Berge*, *Jansson* i Kungsör och *Ryberg*, vilka anförde:

"Motionärernas här ifrågavarande förslag avser att likställa den s. k. riksdagsrestaurangen med övriga restauranger, så att utskänkning av spritdrycker, vin och öl skulle kunna där medgivas. De skäl, som av motionärerna anförts till stöd för förslaget, äro enligt vår mening icke av den art, att någon förändring i motionernas syfte av hittillsvarande förhållanden synes böra äga rum.

Åberopande vad sålunda anförts få vi hemställa, att förevarande motioner I:56 och II:94 icke måtte av riksdagen bifallas."

2:o) av herr *Borggren*, som anförde:

"Motionärernas här ifrågavarande förslag avser att likställa den s. k. riksdagsrestaurangen med övriga restauranger, så att utskänkning av spritdrycker, vin och öl skulle kunna där medgivas. De skäl, som av motionärerna anförts till stöd för förslaget, äro enligt min mening icke av den art, att någon förändring av hittillsvarande förhållanden synes böra äga rum. Det vill emellertid synas, som om enligt nu gällande lagbestämmelser hinder icke skulle möta för att inom ifrågavarande lokaler utskänka pilsnerdricka eller klass II. Därest riksdagen gillar denna uppfattning, lära fullmäktige i riksgäldskontoret ej underlåta att vidtaga här för erforderliga åtgärder.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får jag hemställa, att förevarande motioner I:56 och II:94 icke måtte av riksdagen bifallas."

Herr *B o b e r g*: Ja, mina herrar, detta är ingen stor nykterhetsfråga i praktiskt avseende, ty vi veta alla, att de riksdagsmän, som önska begagna spritdrycker till sina måltider, hava ett otal ställen att gå till och icke behöva komma till restaurangen i riksdagshuset. Ute i landet följer man dock denna fråga med ganska stor uppmärksamhet, men icke allenast med stor uppmärksamhet utan också med spänt intresse, och jag fruktar, att om den avgöres i överensstämmelse med motionärernas önskningsar, så kommer den att ytterligare sätta hets på den strid, som blåser upp i landet allt mer och mer emellan förbudsvännerna å ena sidan — de som vilja hava förbud på alla spritdrycker ända ned till vattengränsen så gott som — och rusdrycksvännerna å andra sidan, som vilja hava frihet för rusdryckerna så långt som möjligt. Denna strid är icke lycklig, men vi äro snart insvepta i dess moln och dimma.

Utom de nämnda kategorierna finnas emellertid tiotusen och åter tiotusen svenska medborgare, män och kvinnor, som anse, att varken den ena eller den andra av de nyss angivna vägarna är den rätta, utan att den rätta vägen går efter en ärligt och strängt uppdragen måttlighetslinje. Om motionärerna nu skulle få sin önskan uppfylld, så tror jag

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

också, att de riksdagsmän, som vilja begagna sig av rusdrycker, icke skulle hava så synnerligen stor glädje därav i denna restaurang. Såvitt jag förstår, så besökes den av ungefär hälften nykterhetsmän eller absolutister och hälften andra. Det kan väl icke då vara så trevligt för dem, som vilja begagna spritdrycker, att sitta mitt framför näsan på dessas argaste motståndare och konsumera dessa drycker. Jag är säker på att det kommer att alstra varjehanda tal, kanske ock varjehanda förtal ute i valkretsarna. Av ett glas kan ryktet skapa fyra, fem eller sex. Mycken missämja kanske kommer att hava sin upprinnelse i detta, vilket kunde undvikas. Ty det kan behövas förståelse och endräkt i vårt arbete. Det är tillräckligt med strid förut.

Det skulle också komma att supas rätt mycket, ifall det skulle slå in, som motionärerna hoppas, att genom rusdryckernas införande och försäljning i riksdagsrestaurangen den förlust, som restaurangen hittills årligen gått med, icke mera skulle uppkomma. Förlusten de senare åren var ju 16,000 kronor, som det står i betänkandet. Om denna förlust skall täckas genom utskänkning av spritdrycker, så fruktar jag, att de, som skola dricka, måste dricka ganska mycket. Men då blir frågan: är det nu en lämplig tid att använda pengar till dessa spritdrycker, då arbetslösheten griper omkring sig värre och värre, då folket därute säges hungra, och då vi få framställningar gång på gång om anslag för att hjälpa dessa svältande skaror från hunger och svårigheter?

Jag måste dock erkänna att, när riksdagsrestaurangen "torrlades", man gick något för långt. Jag har aldrig kunnat förstå och jag förstår icke i den stund, som nu är, att pilsnerdrickat av mina ärade nykterhetsvänner skall anses såsom en så förfärligt farlig dryck, så att deras vrede reser sig, när det är fråga om att släppa den drycken lös bland allmänheten. De säga, att dryckenskapen genom den kommer in, men professorer i fysiologi försäkra oss, att magen icke rymmer så stor kvantitet pilsnerdricka, att alkoholen i densamma kan berusa en normal människa. Och om det skulle finnas någon, som är så skapad, att hans hjärna tager skada av ett glas eller en flaska pilsnerdricka, eller om det skulle finnas andra, som äro så beskaffade, att de aldrig hava någon ro utan oupphörligen måste hålla i sig pilsnerdricka dagen lång, skola vi stifta undantagslagar för deras räkning, som sedan skola gälla alla andra medlemmar i riket? Det anser jag icke vara riktigt. Därför önskar jag, att klass II måtte återkomma till riksdagsrestaurangen, och att var och en måtte få njuta av den drycken utan att därigenom varken kränka sitt samvete eller åstadkomma något ledsamt föredöme.

För min personliga del är jag t. o. m. så fördragsam, att jag jämväl skulle kunna tillåta, att ett glas mildt vin utskänktes i restaurangen till dem, som t. ex. hava dålig hjärtverksamhet eller nedsatta livsfunktioner och av den anledningen kunde behöva det. Men att spritdryckerna skola införas helt och hållet, tror jag icke vore till gagn.

Jag nämnde något om att det här förestår en stor strid, då det gäller nykterheten. Vi få kanske snart förbudsfrågan till avgörande. Vore

det icke skäl i att vänta med lösningen av den nu debatterade frågan till dess förbudsomröstningen blir klar?

Jag hade många andra skäl att framdraga för att man icke nu skall öppna riksdagsrestaurangen för spritdryckerna, i synnerhet som många också hålla före, att det icke är en vanlig restaurang utan ett s. k. marketenteri — och vad bleve följden, om det i alla marketentier i riket, till exempel på lägerplatserna, också skulle införas spritdrycker? Men jag skall icke trötta med dem. Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag såväl å motionerna som å utskottets hemställan och bifall till den av herr Borggren afgivna reservationen.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Herr Strömberg, Gustaf: Herr greve och talman, mina herrar! Som motionär i denna fråga ber jag först att få tillkännagiva, att jag ansluter mig till den lösning, som utskottet här föreslagit. Jag tror visserligen icke, att det skulle hava varit den allra minsta risk att, med de restriktioner, som vi nu hava på utskänkningens område, utan vidare inskränkningar, sådana som utskottet här föreslagit, gå att införa utskänkning å riksdagsrestaurangen, men då man hör, såsom nu ifrån den sista årade talaren, hur man ställer sig betänksam emot varje form av spritdrycksutskänkning där, så tror jag, att utskottets hemställan avser ett undanröjande av de största farhågorna ifrån det hållet emot förslaget. Utskottet har tydligen liksom motionärerna funnit, att denna fråga alls icke är någon stor fråga och minst av allt någon stor nykterhetsfråga. Jag tror, att det skulle vara särdeles nyttigt, om vi också här i kammaren behandlade spörsmålet på samma nyktra sätt.

Den behandling, som frågan fick av riksdagen åren 1912 och 1913, särskilt det sistnämnda året, då torrläggningen beslöts, var i sanning ganska bedrövlig. Man erkände, att ifrån alla håll några bärande sakskaäl icke kunde förebringas, utan det uppkonstruerades valpolitiska nykterhetssynpunkter, och med dessa drev man i rent agitationssyfte förslaget igenom. Jag vill nu säga, att det icke heller i år, sedan dessa motioner framkommit, saknats försök att valpolitiskt utnyttja denna sak. Man har bland annat sökt göra gällande, att det parti, som vi motionärer tillhöra, skulle hava slagit om i nykterhetsfrågan o. s. v. Jag ber med anledning av detta få säga, att vi motionärer gå intet partis ärende i denna sak, utan vi handla med den rätt varje enskild riksdagsman äger. Jag tror, att det skall vara ganska svårt att leda i bevis, att det ena partiet är mera nykterhetsvänligt än det andra, därför att enskilda riksdagsmän kunna hava avvikande uppfattning i en detaljfråga som denna.

När frågan år 1912 för första gången var uppe till behandling av riksdagen, så tillhörde jag andra kammaren och deltog vid det tillfället bland dem, som röstade ned herr Råfs motion i frågan. Och av nykterhetsgruppen anslöt sig nästan hela gruppen vid det tillfället till samma ståndpunkt. Det utskott, som behandlade frågan, avstyrkte densamma under framhållande av att den utskänkning, som inom

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

riksdagens restaurationslokaler förekommer, är synnerligen ringa och att ett förbud emot spritservering skulle medföra, att en del riksdagsmän skulle söka sig till andra lokaler, "där spritutskänkning äger rum, till föga fromma för det personliga sammanträffandet och umgänget mellan riksdagens ledamöter". Och en liberal nykterhetsvän, som då uppträdde i andra kammaren, framhöll, "att detta egentligen icke är någon nykterhetsfråga. Det skulle icke minska alkoholförbrukningen med en tusendels procent i vårt land, därest herr Råfs motion ginge igenom, men vi tro", säger han, "att det skulle öka nykterhetsvännernas motståndares antal med många procent." — Vidare framhöll samme talare, att det är oklokt att i nykterhetsfrågan göra bruk av sin övermakt och sin styrka och göra bruk av den på ett sätt, som kunde betecknas som ett missbruk. När de stora frågorna komma, säger samme talare, skola vi visa vår styrka och icke i småfrågor, sådana som denna. Det var en annan talare, som vid det tillfället betecknade motionen såsom en ren "okynnesmotion, som bara retar och förstör kamratandan inom Riksdagen". Denna uppfattning delade jag då, och jag har alltsedan dess bibehållit den. Jag finner att förbudandet av varje form av utskänkning, även av en sådan oskyldig sak som ett glas pilsnerdricka, är fullkomligt meningslöst, och det har också varit ett starkt motiv till att jag framburit denna min motion. Det har också visat sig, att de betänkligheter, som särskilt i denna kammare framfördes året därpå, 1913, då frågan fördes fram i båda kamrarna, hade ganska mycket fog för sig. Vad har man egentligen, strängt taget, vunnit på denna torrläggning av riksdagsrestaurangen? Jo, att en del riksdagsmän, som önska en god måltidsdryck eller som önska förtära ett glas vin eller öl till maten, måste besöka andra restauranger, men jag kan icke se, att det är någon vinst som kan uppväga de obehag och kostnader, som denna motion och denna förändring i varje fall åsamkat statsverket.

Vi hava ett tillfälle nu att genom beslut i överensstämmelse med bankoutskottets hemställan verkligen ordna restaurangfrågan. Vi kunna genom att bifalla denna hemställan en gång för alla avskriva varje tanke på kostnader för den sakens skull och det skulle kanhända vara på sin plats att erinra några talare, som så strängt uppträtt i föregående fråga och förmenat, att den saken skulle ordnas så att vi slippa kostnader i det avseendet — det kan vara lämpligt, säger jag, att peka på att här hava vi en möjlighet att komma ifrån detta, ty i restaurangbolagets uppgörelse med riksgäldsfullmäktige förklarar det, att om riksdagen medgiver utskänkning å restaurangen, så är bolaget villigt att för egen risk och för egen räkning driva restaurationen, och man är på det sättet fullkomligt ifrån de sakerna. Då är det frågan: skulle detta för herrar riksdagsmän åstadkomma så förfärligt stora obehag, som den siste ärade talaren särskilt framhöll? Jag kan för min del icke förstå det. Jag har ofta sällskapat med nykterhetsmän på restauranger, och jag måste säga, att de, minst sagt, visat sig mycket angenäma som sällskapsmänniskor, och det ser ej alls ut, som om de

skulle lida av att det vid motsidan av bordet finnes någon, som förtär brännvin, öl eller vin. Jag tror icke, att, som den siste talaren betonat, det skulle vara så farligt, och att det skulle öppna möjlighet till förtal och dylikt, ty då tror jag, mina herrar, att möjligheter till förtal också kunna finnas på andra ställen än på dem, där man förtär dessa drycker. Jag kan icke finna annat än att många och starka skäl tala för de motioner, som framburits, och särskilt för det yrkande, som bankoutskottet kommit till i detta fall.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Det är en sak här, som jag kanhända icke bör uraktlåta att peka på och som nog kan göra en något betänksam, för den händelse att utskottets kläm skulle godkännas. Man har räknat med att det skulle serveras sprit endast åt riksdagsmän och deras sällskap, och det säges ju, att man har haft fog för detta, för att tydligt markera, att de missbruk som man eljest befarar, skola kunna bestämt undanröjas, men jag tror, att såväl kanslipersonalen som sekreterarne i utskotten och referenterna då skulle komma i en undantagsställning, som bleve något orättvis, och därför hoppas jag, att man anser sig böra i beslutet här lägga det, att riksgäldsfullmäktige få möjlighet att ordna denna lilla detaljfråga, om utskottets förslag här bifalles.

Jag tillåter mig på de skäl jag anfört att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Den ytlige betraktaren skulle säkerligen frestas att göra den reflexionen, att det måtte vara synnerligen lyckligt ställt i det land, vars riksförsamling i dessa tider ägnar så mycken tid åt sådana frågor som den här föreliggande, och särskilt lyckligt ställt måtte det vara för det landets arbetarklass, vars representanter av allt att döma synas hava den uppfattningen, att frågan om spritutskänknigen i riksdagsrestaurangen är en av de viktigaste frågorna på dagordningen för närvarande. Jag behöver ju icke säga, att en dylik reflexion skulle svära åtskilligt emot verkligheten.

Det skall icke falla mig in att göra denna fråga till någon stor nykterhetsfråga, ty för min personliga del spelar det en så ofantligt liten roll, huruvida de, som ovillkorligen måste hava spritdrycker för att kunna existera och finna sig väl, få taga dessa i riksdagsrestaurangen eller måste gå på annat ställe och taga dem. Men det är väl icke enbart som speciell nykterhetsfråga som detta ärende har sitt intresse, utan det ligger i någon mån så till, att det till en viss del är fråga om en slags ambitionskänsla från riksdagens sida.

För den oinvigde skulle det säkerligen verka litet förbluffande, om riksdagen, sedan det stora politiska genombrottet skett, bevisade detta stora demokratiska genombrott, bland annat därigenom att den nu anser det vara ovillkorligen nödvändigt att återgå till förhållandena i detta avseende sådana de voro före 1913, när den dåvarande församlingen, där det politiska genombrottet icke gjort sig gällande, ansåg, att man borde vidtaga den förändring, som då skedde.

Jag skulle, herr talman, kanske hava anledning att offentligt göra

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

en avbön för detta uttalande, som jag gjort tidigare vid några tillfällen. Jag har nämligen tillåtit mig säga, att jag inte alls kan finna någon skillnad på den nuvarande riksförsamlingen, sådan den arbetar och verkar i det praktiska livet, mot den som fanns före det s. k. demokratiska genombrottet. Det är tydligt, att jag har tagit fel därvidlag, ty för så vitt riksdagen, som jag nästan misstänker, i dag kommer att besluta i enlighet med bankoutskottets förslag i denna fråga, som visserligen icke är av någon stor betydelse men i alla fall markerar läget i någon mån, så visar det sig, att det dock är en skillnad på riksförsamlingen efter och före genombrottet. Att denna skillnad icke hedrar den s. k. demokratin, det blir en annan sak.

Jag skall, innan jag något litet ingår på motionärernas ställning och de motiv, som kunna hava föranlett dem att motionera i denna fråga, säga några ord med anledning av den formulering utskottet givit sitt yrkande. Såvitt jag förstår, skulle ett bifall till utskottets yrkande komma att medföra en hel del trassel vid dess praktiska tillämpning. Ty för det första är det icke fullständig motsvarighet mellan utskottets uttalande i dess första del och dess senare. Av dess första del skulle man nästan kunna draga den slutsatsen, att det är meningen, att *endast riksdagens ledamöter* skulle kunna erhålla en s. k. snaps och vad därmed sammanhänger på riksdagsrestaurangen, men i dess senare del meddelar man, att servering också skall få ske till sådana, som äro i riksdagsmännens sällskap, men att utskänkingen skall stå i samband med måltid. Nu tror jag, att det kommer att bliva synnerligen svårt att praktiskt tillämpa detta för de stackars människor i restaurangen, som skola söka iakttaga gällande bestämmelser emot de nog så mäktiga riksdagsledamöterna, som komma dit ned och göra anspråk på att som ledamöter av riksdagen vara de, som bäst känna till, hur det skall vara. Sålunda menar jag, att om man över huvud skall gå med på att tillåta förtäring av spritdrycker i riksdagsrestaurangen, är det icke värt att förena detta medgivande med sådana garantier, som här föreslås av utskottet, utan då är det nog bäst att låta utskänkingen bliva fullkomligt fri. I annat fall uppstår det nog olidliga förhållanden för dem, som skola hava hand om serveringen där nere.

Nu skall jag icke synnerligen mycket uppehålla mig vid detta, ty som sagt spelar det för min personliga del en så ofantligt liten roll, och jag kommer inte att taga någon snaps, även om man skulle gå så långt, att man inför servering därav här uppe i kammaren, det kan jag tala om för herrarna! Men jag har ansett, att riksdagen bör iakttaga en viss konsekvens, så att den icke det ena året fullständigt upphäver vad den beslutat ett annat år, utan att det inträffat något, som egentligen motiverar en sådan kastning från den ena ståndpunkten till den andra. I det avseendet skulle jag med anledning av den senaste talarens fråga, vad vi hava vunnit på att fatta ett sådant beslut, vilja kasta om frågeställningen. Det är lika befogat att fråga, vad vi hava förlorat på det. Skulle broder Strömberg vilja säga mig det! Det är lika bra, att vi taga saken från den sidan.

Jag skulle också med några ord vilja uppehålla mig vid motionärerna. Jag gick länge och undrade över vad som var anledningen till att just *dessa* personer nu hava motionerat i *denna* fråga. Jag fann det något egendomligt, då jag ju vet, att det är personer, som för kort tid sedan nog voro lika ivriga förbudsvänner, som jag själv var då och fortfarande är. Jag undrade, om det möjligen föranletts därav, att medlemmarna i ett regeringsparti alltid ha en mera begränsad rayon så att säga för sina krav i riksdagen, då man ju gärna menar, att de stora frågorna naturligtvis skola framföras av regeringen och att alltså riksdagsledamöterna av samma parti, som icke tillhöra regeringen, hava att på de s. k. ytterkanterna söka finna något som de kunna motionera om. Det är ju kanske möjligt, att detta förhållande i någon mån bidragit till att just herrar Strömberg och Anderson i Råstock hava motionerat i denna fråga, men jag tror inte, att det varit avgörande. Jag tror, att vi här också hava ett utslag av vad vi så ofta få se på det religiösa området, nämligen s. k. nyfrälsta människors ivriga åstundand att så fort som möjligt uppträda och vittna om sin omvändelse. Jag tror, att man bedömer saken riktigast, om man tar den utgångspunkten. Jag har naturligtvis ingenting att erinra emot att nyfrälsta människor få vittna, men jag skulle möjligen kunna ifrågasätta, huruvida det har varit så alldeles nödvändigt, att man nu vittnade i *denna fråga, vid detta tillfälle*. Då herr Strömberg med kraft markerade, att motionärerna icke gå något partis ärende i denna fråga, var det nog nödvändigt, att han gjorde en sådan deklaration, ty det kan dock icke hjälpas, att man förundrar sig över att motionsfriheten nu har blivit så stor inom regeringspartiet. Det skulle nog vara frestande för mig att citera en liten strof, som en annan stor värmlänning, nämligen Fröding, har skrivit vid ett visst tillfälle, men jag skall inte göra det här, därför att det ju möjligen skulle kunna kännas litet chockerande för motionären från Värmland.

Jag skulle dock till sist vilja säga, att även om man i likhet med mig icke kan anse denna fråga vara av någon så stor betydelse vare sig ur den ena eller andra synpunkten och icke heller gör den till någon stor nykterhetsfråga, så kan man dock inte undgå att göra den reflexionen: finns det ändå inte under nuvarande förhållanden andra frågor av större betydelse för vårt land, som vi skulle kunna ägna vår uppmärksamhet, och framför allt, herr Strömberg, finns det inte frågor, som för Värmlands arbetarklass äro av något större aktuellt intresse att framföra här i kammaren än den, huruvida riksdagens ledamöter skola få supå på restaurangen här nere eller på något annat ställe. Det vare långt ifrån mig att förhindra någon person att framföra sina meningar i viktiga frågor, även om jag som sagt gärna skulle se, att man lade litet sordin på den där ivern att vittna, att man är nyomvänd. Men det kan inte hjälpas, att man tycker, att det är något märkvärdiga proportioner mellan vad som i verkligheten är aktuella och viktiga saker och vad den enskilde ledamöten här anser vara av stor betydelse.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Då jag för min del anser, att det icke föreligger något skäl från riksdagens sida att kasta om nu, när den 1913 under dåvarande förhållanden fann det vara anledning att taga det steg den då tog och det sedan icke förekommit något, som skulle sakligt motivera ett frångående från den standpunkt man slog in på då — detta så mycket mindre som det väl ändå icke har varit den s. k. demokratiens uppgift att sätta sådana märken i vårt parlamentariska liv, att den skulle upphäva en reform, som från många håll åtminstone anses vara synnerligen befogad och som man ansåg sig böra genomföra redan 1913 — då jag dessutom finner, att ett bifall till utskottets förslag skulle föranleda en massa svårigheter vid den praktiska tillämpningen, samt då jag framför allt anser, att vi för närvarande hava viktigare reformer, som stå på dagordningen, än denna, så skall jag be att få hemställa om avslag å såväl utskottets hemställan som de väckta motionerna.

Friherre Fleming: Herr talman! Den förre ärade talaren sade, att man inte borde blåsa upp denna sak till någon riksviktig fråga, men jag tycker, att hans djupsinniga och storslagna anförande verkligen tydde på att han själv ansåg det vara en mycket riksviktig fråga. Jag skall däremot bliva mycket kort, och jag skall icke så mycket ingå på detaljer.

Jag har fäst mig vid en passus i utskottets betänkande, som jag skall be att litet få taga fasta på. Jag minns, att då jag kom in i riksdagen för rätt många år sedan, jag blev förvånad över med vilken pietet och omsorg riksdagen höll på sin värdighet, men det tyckes mig, som om detta nu mer och mer skulle försvinna. Det har kommit en annan myndighet, som står över riksdagen. Här står i betänkandet: "Ett fullständigt bifall till motionerna skulle innebära, att de av kontrollstyrelsen utfärdade, allmänneligen gällande kontrollföreskrifter knappast skulle kunna här tillämpas." Jag tycker, att det är ganska besynnerligt, då riksdagen antagit en förordning angående rusdrycksförsäljning, utskänkning och allting annat i samband därmed, i vilken det icke står något om dessa kontrollbestämmelser, som kontrollstyrelsen utfärdar, att riksdagen nu skall säga, att vid bifall till detta betänkande måste vi naturligtvis följa kontrollstyrelsens föreskrifter, även om sådana av riksdagen icke beslutats. Kontrollstyrelsen är alltså en myndighet över riksdagen. Det har verkligen blivit på det sättet, att kontrollstyrelsen har befogenhet att göra vad den vill, vare sig riksdagen beslutat det eller icke. Jag kan inte vara med om det, och jag har många gånger varnat riksdagen för att nedsätta sin värdighet genom att ställa sig under kontrollstyrelsens lydno. Det är detta jag vill opponera mig emot, och jag ber därför också att få yrka, att om kammaren bifaller utskottets förslag, hela det stycke måtte utgå ur motiveringen som börjar med: "Ett fullständigt bifall till motionerna" o. s. v. Utgår det, så har riksdagen åtminstone icke erkänt, att den står under kontrollstyrelsens befäl.

Jag skall för övrigt icke göra något särskilt yrkande i sak annat än om bifall till motionen. Men då här i samband med den förra frågan talats om att det skulle vara ovärdigt att äta på andras bekostnad, skulle

jag vilja fråga, om inte de, som äta här nere, äta på andras bekostnad, ty det är vi övriga, som få delvis betala det på debetsedlarna sedan. Jag skulle verkligen vilja hemställa, att riksgäldskontoret sätter priserna så, att vi slipa betala, vad som ätes här på restaurangen.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.

(Forts.)

Herr Enhörning: Herr talman! Jag kan sannerligen inte förstå min ärade vän på Kalmarbänken, så mycket mindre som han vill påstå, att det skulle kunna uppstå ovänskap och missämja, om här i riksdagsrestaurangen skulle få förtäras sprithaltiga drycker. Jag har trott på stor fördragsamhet från nykterhetsvänner och respekt för olika åsikter och särskilt från den ärade representanten har jag alltid mött den största förståelse. Därför är det för mig så mycket oförståeligare, att han nu talar om att missämja kunde uppstå i detta sammanhang.

Det är i sanning, må jag säga, ett sorgligt tidens tecken, att landets fäder, som dock blivit valda på grund av sina valmäns förtroende, icke hysa ett sådant förtroende för sig själva eller mot varandra, att alkoholhaltiga drycker få serveras inom riksdagsrestaurangen. Bankoutskottet, som behandlat dessa motioner, har visserligen velat bryta udden av restriktionerna, men icke vågat taga steget fullt ut. Majoriteten i utskottet vill tillmötesgå de riksdagsmän, som önska krydda aptiten med en snaps, vilken skall serveras uteslutande i matsalen, och därmed skulle följa utskänkning av öl och vin enligt gällande lag, varjämte i kafélokaler skulle få serveras vissa drycker av svag alkoholhalt.

Nu glömmet utskottsmajoriteten, att det finnes många även bland riksdagsmännen, som av princip aldrig förtära brännvin, och dessa skulle alltså inte få någon sprit alls. Man vill, synes det mig, gynna och införa en viss smakriktning. I stället för brännvin till maten föredraga många till kaffet en konjak eller en likör eller ett glas punsch, men detta tyckes man anse vara av ondo. Följden blir ju den, att icke snapsande riksdagsmän fortfarande skola utestängas från riksdagsrestaurangen, om de önska vederkvicka sig med en konjak eller ett glas punsch efter måltiden. Finnes något verkligt skäl härtill? måste jag fråga. Helt säkert icke. Det är ett hårt band på det fria valet. Jag har hört uppgivas, att många personer under kristiden började använda snaps, helt visst på grund därav, att det inte fanns så god tillgång på sprit, och därför togo de den, som de kunde överkomma. Men jag kan inte finna någon som helst rimlig anledning att tvinga in riksdagsmännen i nya vanor.

Huru många finns det ej, som gärna skulle sitta kvar här på restaurangen i samspråk med varandra utbytande tankar och idéer men som nu helt och hållet fly därifrån! Denna riksdagsrestaurang måste ju betraktas som en klubblokal för riksdagsmännen, och den omständigheten bör väl göra den särskilt berättigad till fri utskänkning. Jag yrkar således, herr talman, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta i överensstämmelse med vad jag nu anfört ordna i förevarande angelägenheter.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Herr Strömberg, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Innan kammarens ledamöter ännu hunnit glömma herr Winbergs små elakheter mot undertecknad, skall jag be att få använda tillfället till en liten kort replik. Jag skall då med anledning av talet om omvändelse och behovet att vittna be att få säga, att den ståndpunkt jag nu intager i denna fråga har jag haft i över tio år, men under dessa tio år har herr Winberg hunnit ändra uppfattning både i den fråga, som vi nu behandla, och i frågor som äro mycket större. Han har nämligen i den fråga, som vi nu behandla, år 1912, instämt med herr Bernhard Eriksson om avslag på "denna okynnesmotion". Nu tycker herr Winberg, att det är fullkomligt korrekt, och nu skola vi behålla denna torrläggning. Vidare har herr Winberg under dessa tio år hunnit övergå från socialismen till kommunismen, som såvitt jag förstår är socialismens fullständiga motsats, och således har han även där visat, att han kan ändra ståndpunkt. Jag tror för övrigt, att kammaren kan konstatera, att om det är fråga om en tävlan mellan herr Winberg och mig rörande behov av att vittna, så innehar herr Winberg onekligen rekordet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber, herr vice talman, att få säga, att det föreliggande utskottsförslaget innehåller en hel del märkvärdigheter, till vilka jag skall återkomma. Men först skall jag be att få säga några ord med anledning av motionärernas utveckling av sina synpunkter på det här ämnet.

Man kan väl säga, att själva huvudskälet för motionärerna återfinnes i tredje stycket av den i utskottsbetänkandet återgivna motionen, däri det säges, att "från att hava varit en uppskattad samlingsplats för riksdagens ledamöter, där personer med skilda åskådningar kunnat samlas och under fria sällskapliga former utbyta åsikter, är riksdagsrestaurangen numera en föga frekventerad lokal". Jag kan, herr Strömberg, icke läsa detta på annat sätt, än att motionärerna anse, att för att en plats verkligen skall fylla förutsättningarna för att där skola kunna samlas personer med skilda åskådningar under fria sällskapliga former, så måste den vara förbunden med rätt till rusdrycksutskänkning. Jag måste säga, att det är överraskande att finna den ståndpunkten utvecklade i herr Strömbergs argumentation. När den gamla första kammaren för sin del under de första åren av min riksdagstid avstyrkte motioner, som då förelågo angående borttagande av utskänkning på riksdagsrestaurangen, så var dock denna kammare för klok och för stolt att motivera sin hållning på dylikt sätt. Jag förstår för övrigt icke, huru herr Strömberg slutligen kunde komma fram till att yrka bifall till utskottets hemställan, ty denna går ju ut på att kaféerörelse i detta ords vanliga mening skall uteslutas, och att "en dylik rörelse icke kan anses vara med nödvändighet hemmahörande inom lokaler av ifrågavarande slag". Sålunda, det som var motivet för herr Strömberg, nämligen, att det här skulle få utveckla sig just vad man brukar hänföra till uttrycket kaféliv, det underkänner utskottet, men likväl finner sig herr Strömberg kunna godtaga utskottets hemställan.

I fråga om det uttalande, som göres av motionärerna beträffande de förluster, som uppstått på riksdagsrestaurangen, vill jag för min del instämma med friherre Fleming. De som i likhet med mig ofta äta på riksdagsrestaurangen begära, att dessa restaurangförhållanden ordnas på sådant sätt, att där icke uppstår förlust. Vi begära, att priserna skola vara sådana, att vi få fullt och helt betala de kostnader vi förorsaka och vi hava gjort hemställen i den riktningen gång på gång. Men när det i år fanns möjlighet att välja mellan en restauratör, som från början begärde statstillskott, och en annan restauratör, som anhöll att få övertaga restaurangen utan tillskott, valde man den förstnämnde. På samma håll, där man fattade det beslutet, förfasar man sig nu över och anför som skäl för en förändring, att ett dylikt tillskott utgår. För min del måste jag säga, att jag icke förstår det sättet att argumentera.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

I det sammanhanget vill jag dock erinra därom, att det företag, som nu har restaurangrörelsen i riksdagshuset jämväl för sina andra serveringslokaler ute i staden, sin restaurangrörelse på andra ställen, har statssubvention, om också under annan form, och detta till och med i större omfattning än den som kommer företaget till del för den restaurangrörelse, som bedrivs här i riksdagshuset.

Vidare vill jag beträffande drickorna säga, att jag beklagar beskaflheten av våra maltdrycker. Jag har, så länge jag haft tillfälle att yttra mig i dessa frågor, velat ha en sådan lagstiftning beträffande maltdryckstillverkningen, att bryggarna icke skulle vara förhindrade att brygga ett gott, närande och smakligt måltidsdricka, dylikt borde kunna finnas överallt. Men när den frågan varit uppe i riksdagen, så har ständigt inträffat, att på samma håll, där man nu klandrar beskaflheten av det dricka, som förekommer i restauranger utan utskänningsrätt, så motsatte man sig en svagdrickslagstiftning, enligt vilken bryggarna skulle vara oförhindrade att brygga ett närande och maltstarkt svagdricka. Då man nu på många håll förmenar, att det dricka, som finnes i riksdagsrestaurangen, är obrukbart, får man således se detta förhållande i belysning av att man tidigare motsatt sig införandet av möjlighet för bryggeriindustrien att brygga närande och goda, alkoholsvaga drickor.

När jag så emellertid kommer över till utskottets hemställen, så vill jag säga, att jag förstår deras ståndpunkt, i vilkas vanor det ingår att förtära drycker av de olika slag, när de önska att även vid besök i riksdagsrestaurangen få tillfredsställa denna vana. Jag hoppas, att man å andra sidan också förstår om vi, som stå på den ståndpunkten, att vi här hava att göra med en vana, som vi betrakta som en samhälleligt skadlig företeelse, vi då också mena, att den företeelsen om möjligt bör utslutas ifrån lagstiftarens hus, där man bör föregå med gott exempel. Det förefaller mig, att man från motsidan borde kunna förstå den utgångspunkten.

Däremot vill jag säga, att jag inte alls förstår de kryssningar av olika slag fram och tillbaka, som förekomma i utskottsbetänkandet. I detta säges exempelvis först i dess början, att de lokaler, som bruka be-

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

nämnas riksdagsrestaurangen, icke kunna anses som en restaurang i vanlig bemärkelse. Så fortsätter man: "Anledningen till lokalernas inrättande var nämligen den, att med hänsyn till arten av det arbete, som åligger riksdagsmännen, det ansågs nödvändigt att vidtaga sådana anordningar, att inom riksdagshuset lämpliga måltidslokaler tillhandahöllas." Är det inte någonting, som man alltid brukar räkna med som förutsättning för en restaurang, att man där har erforderliga och lämpliga måltidslokaler? Är det icke ett allmänt och oundgängligt behov, när det gäller att upprätta en restaurangrörelse?

Vidare säger man: "Dessa lokaler torde därför snarare vara att jämföra med lunchlokaler inom banker, bolag och dylika inrättningar, dock med den utsträckning, att, då riksdagsarbetet pågår även eftermiddagar och kvällar, jämväl middags- och aftonmåltider måste därstädes serveras. Under sådana förhållanden synes det utskottet ej böra förmenas den enskilde riksdagsmannen, som av sitt arbete föranledes att inom riksdagshuset intaga måltider, att därvid följa sina regelbundna måltidsvanor."

Såvitt jag förstår, är det en argumentation för att, när man anordnar lunchrum, och är i tillfälle att, i det hus där man arbetar, tillfredsställa sitt behov av mat, så skulle det vara ett naturligt och riktigt och godkännbart krav, att man på dessa lunchställen även får tillfredsställa sina dryckesvanor, och att man således i allmänhet i lunchrum — med samma rätt som riksdagen och från samma synpunkter som riksdagen — kan göra anspråk på en därmed förbunden utskänkingsrätt. Ty jag kan icke förstå, varför riksdagsarbetet i det fallet skall skapa en särställning för dem, som vistas därstädes, gentemot dem som arbeta i andra hus, där man för en större personal anordnar en lunchlokal. Är det herrarnas mening att argumentera för en sådan ståndpunkt? Den uttalas, den godkännes, ja den fastslås från riksdagens sida, om man i detta avseende följer utskottets förslag. Men jag tvivlar åtminstone tills vidare på att det kan vara samtliga herrarnas mening att göra ett uttalande av den beskaffenheten.

När jag sedan frågar mig, vad det är för slags rättighet man här förordar från utskottets sida, måste jag också säga, att jag inte kan lämna något svar på den frågan. Det står i motiven, att utskottet "därför icke velat motsätta sig, att rätt till utskänkning av spritdrycker medgives, dock med den inskränkning att denna utskänkning må omfatta allenast brännvin samt icke äga rum annat än i matsalen och i förening med måltid". Då man läser dessa rader får man den uppfattningen, att utskänkningen sålunda skall begränsas till matsalen och till en s. k. snaps. Men så fortsätter man: "Med en dylik rättighet följer ock enligt gällande lag rätt till utskänkning av öl och vin, varjämte möjlighet beredes att i kafélokalerna erhålla vissa drycker av svag alkoholhalt." Vilka äro dessa sistnämnda drycker? Det kan ju icke vara öl och vin, utan det måste vara några andra drycker av svag alkoholhalt, som skola serveras jämväl i kafélokalerna. Det kan, såvitt jag förstår, icke vara annat än något slag av spritdrycker. Men nyss har man sagt, att endast sådana

spritdrycker skola förekomma, som betecknas såsom brännvin, och att utskänkning därav skall förekomma blott i matsalen. På punkt efter punkt idel motsägelser, idel kryssningar fram och tillbaka, utan att man kan få ett grepp om vad det är, man begär och vilket slag av rättighet man här ifrågasätter. Utskottets motivering slutar som sagt med att man kommer fram till att kaféerörelse i ordets vanliga mening, som motionärerna särskilt påkallat, bör uteslutas, vilket likväl motionären, herr Strömberg, nu finner rimligt och riktigt.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Så kommer jag slutligen till en sak, som redan har berörts här och som jag därför icke skall uppehålla mig närmare vid. Utskänkningen skall enligt utskottets förslag vara knuten till vissa personer, nämligen riksdagsmännen och de, som befinna sig i deras sällskap. Är det möjligt att på en lokal av den natur som det här gäller skapa en utskänkning, som på dylikt sätt kan knytas till vissa besökare? Det är en ny form för utskänkningsvillkor på en offentlig lokal, som jag icke hört talas om. Jag tror tillika, att nu gällande svensk lagstiftning icke känner den formen, och jag frågar fortfarande: Vad är det för slags utskänkning, som man här skulle använda?

Denna anmärkning gäller även det yrkande som gjorts av reservanten herr Borggren, som menar, att "enligt nu gällande lagbestämmelser hinder icke skulle möta för att inom ifrågavarande lokaler utskänka pilsnerdrika eller klass II". För såvitt jag kan förstå, kan utskänkning av detta sistnämnda slag icke ske annat än på grund av rättighet, som beviljats efter särskild ansökan. Men det är just mot att man begär rättighet till utskänkning av alla de drycker, som betecknas som rusdrycker, däribland också innefattas dricka av nämnda slag, som riksdagen tidigare uttalat sig. Även herr Borggren gör således, såvitt jag kan förstå, ett försök att i strid mot riksdagens tidigare uttalande och gällande lagstiftning på detta område få fram ett slags rättighet, vilken lagen hittills icke känner till.

För min del måste jag sålunda säga, att de förslag till uttalanden, som här föreligga såväl från utskottsmajoriteten som från herr Borggren, äro sådana, att jag icke förstår, hur man i kammaren kan yrka bifall till någotdera. För min del tillåter jag mig därför, herr talman, att hemställa, att kammaren måtte besluta att följa den reservation, som i förevarande ärende avgivits av herr Gustafsson i Stensholm m. fl.

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Motionären har redan i sitt inledningsanförande påvisat, att riksdagens torrläggning icke var någon nykterhetsåtgärd i egentlig mening. Det var i realiteten endast ett politiskt rävspel. Ändamålet var att visa allmänheten, var det största nykterhetsintresset funnes. Största skulden till detta besluts fattande måste jag lägga på första kammaren, och jag måste till och med anknyta denna skuld till en mycket framstående ledamot av denna kammare personligen, vilken här förenklade spörsmålet ända därhän, att han förklarade, att då riksdagsrestaurangen huvudsakligen besöktes av andra kam-

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

marens ledamöter, borde man överlämna åt andra kammaren att fatta beslut i frågan; första kammaren skulle alltså bifalla motionen för att sedan låta andra kammaren godkänna eller förkasta förslaget. Därigenom ställde man faktiskt andra kammaren inför ett fait accompli och tvingade andra kammaren att följa efter i första kammarens kölvatten. Ty hade andra kammaren icke gjort det, hade kammaren blivit anklagad för att vara nykterhetsfientlig och fått bära hundhuvudet för att den motsatte sig denna reform. Jag har ett livligt minne av riksdagsdebatten då; jag kan nästan likna den vid en boxningsmatch, där den ene försöker att göra ett anfall, och motståndaren snabbt viker undan och låter den andra stå på näsan. Ungefär så tycker jag mig minnas hela denna tillställning. Men för övrigt var nog också problemställningen i första kammaren oriktig, då man sade, att det huvudsakligen var andra kammarens ledamöter, som besökte riksdagsrestaurangen. Detta var nämligen icke riktigt sant. Man glömde bort att vi hava en filial till riksdagsrestaurangen här uppe i första kammaren, nämligen första kammarens lunchrum. Jag tror, att detta är procentuellt mera besökt till och med än den restaurang, som ligger under andra kammaren. Nu kan det ju också vara sant, att det för vissa av särskilt denna kammarens ledamöter icke är av någon väsentlig betydelse, om riksdagsrestaurangen finns eller icke — jag vill därvid tillägga, åtminstone så länge riksbron finns. Ty så länge är det lätt att smita över riksbron och komma in på Rosenbad, där man kan få allt vad man önskar. Men det är icke alla riksdagsmän, särskilt icke bland dem, vilkas ekonomiska ställning icke är så god, som hava möjlighet att besöka en sådan restaurang som Rosenbad. Dessa äro alltså ovillkorligen hänvisade till riksdagsrestaurangen eller till att trava i väg långa sträckor. Är nu spritservering icke tillåten på riksdagsrestaurangen, bli de antingen tvungna att intaga sina måltider där utan att hava tillfälle att få det kvantum alkohol, som de anse behöfligt, eller också nödsakade att driva i väg långa sträckor från riksdagshuset för att få vad de önska.

Men jag frågar: har denna reform på ett mera påvisbart sätt åstadkommit något gagn för nykterhetsrörelsen? Eller hava riksdagsmännen därigenom vant sig av med den fördärliga vanan att bruka spirituosa? Det var en talare för en liten stund sedan, som framhöll, hurusom det efter detta beslut till och med blivit en strömkantring till det värre från nykterhetsvännernas synpunkt. I varje fall kan man icke påvisa, att denna reform har på något sätt vare sig förbättrat ställningen i nykterhetshänseende eller åstadkommit några större förbättringar i fråga om riksdagsmännens eget sätt att se på dessa frågor.

Jag har emellertid icke träffat på så värst många absolutister — om ens någon, innan jag nyss hörde herr Ekman yttra sig — som fäst någon större vikt vid detta spörsmål. De allra flesta absolutister hava emellertid gjort den invändningen, att har nu riksdagen en gång i tiden beslutat denna torrläggning, bör man icke riva upp beslutet, utan då bör det få vara. Men därmed är man återigen tillbaka till samma primitiva argumentering, som gjordes gällande vid beslutets fattande.

Jag är fullkomligt övertygad om att icke någon förbudsmotståndare skulle betrakta en omläggning till det gamla i fråga om riksdagsrestaurangen såsom någon stor moralisk seger för hans ståndpunkt, och lika litet kan jag tänka mig, att absolutisterna skulle vara så barnsliga, att de skulle betrakta ett beslut om hur vi vilja inrätta oss i fråga om serveringen i våra lokaler som ett stort nederlag för deras mening rörande totalförbudet. Det är mycket möjligt, att man under ett par dagar skulle diskutera saken och kommentera den, men jag är övertygad om att efter en veckas tid vore dessa saker fullkomligt glömda. Jag är lika övertygad om att det däremot blir mycket mera prat och mycket mera kommentarer, om det får förbli vid de nuvarande förhållandena.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Ingen kan förneka, att riksdagsrestaurangen har kommit i vanrykte, ty det är väl ingenting annat än vanrykte som gör, att en restaurang icke kan bära sig. Två andra orsaker hava därvid framförts: Den ena är att riksdagsrestaurangen icke skulle kunna bära sig på grund av att priserna äro för låga. Men jag vill rikta den uppmaningen till envar: gå till vilken annan restaurang i Stockholm som helst — jag talar nu icke om de allra finaste och dyraste restaurangerna utan om dem som äro av jämförbar klass — och Ni skola finna, att priserna på riksdagsrestaurangen äro fullt ut jämförliga med priserna på andra liknande restauranger. Varför bär sig ändå icke denna restaurang? Just därför — och då komma vi in på det andra spörsmålet — att den icke är så frekventerad, som den borde vara. Ty det är givet, att det är just mängden, som åstadkommer inkomsterna, då det gäller en restaurang, där man har att täcka kostnaderna för rörelsen med den vinst, som maten kan inbringa. Det är ju ändå ett faktum, att vi här hava en ständigt förlust på icke mindre än 16,000 kronor per år. Herr Ekman sade nu i sitt anförande, att detta borde ändras, så att man borde taga den betalning för matportionerna, som dessa verkligen kosta, d. v. s. lägga bördan på riksdagsmännen direkt. Men vad skulle följden därav bliva? Jo, det bleve än färre, som ginge dit, och förlusten skulle bliva ändå större. Det finns icke någon, som skulle kunna hålla en restaurang på sådana grunder.

Herr Oscar Olsson uttalade under debatten angående frågan om ersättning åt källarmästaren Jönsson, att man borde förfara så, att de som ha dåligt samvete, som han uttryckte sig, borde skramla ihop pengar till ersättning åt källarmästaren. Då man vill upprätthålla riksdagsrestaurangen som en nykterhetsrestaurang, på vars rörelse det måste uppstå förlust, därför att en massa riksdagsmän icke vilja gå dit, skulle jag vilja uppmana herr Oscar Olsson och meningsfränder att villigt satsa dessa pengar. Slår man ut det på hela riksdagsmannantalet — 380 personer — blir det i alla fall en summa på över 40 kronor per man, och skulle man bara räkna de riksdagsmän, som ovillkorligen vilja hava riksdagsrestaurangen torrlagd, blir det kanske några hundralappar per man. Det tycker jag icke borde vara för mycket för att kunna ha en riksdagsrestaurang, där icke de spritförbrukandes närvaro förminskade

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

glädjen för absolutisterna att där kunna intaga sina måltider. Men om vi här i riksdagen skulle följa sådana synpunkter i andra frågor, vart skulle det då taga vägen? Jag känner en aktad ledamot av denna kammare, som ständigt går och vändas över rökningen. Han säger, att det finns icke ett enda rum här, dit man kan gå, där det icke rökes. Man får lov att stanna i kammaren. Går man ut vare sig i tamburen, i läsrummen eller någon annanstans, röks det överallt. Han tål icke rökning. Men om man då skulle säga, att rökningen borde förbjudas för alla, därför att det finns en eller ett par ledamöter, som icke tåla den, skulle man anse detta icke alls vara kollegialt. Det vore rent av orimligt att förfara på det sättet gentemot den stora mängd ledamöter, som vilja hava rökningen kvar. Men här föreligger i fråga om spritförbrukningen på riksdagsrestaurangen, om icke alldeles samma, så dock ett mycket analogt förhållande.

Jag är nu icke barnslig nog att tro, att vi genom att återinföra spritservering på riksdagsrestaurangen skulle få restaurangen att bära sig, ty därtill förbrukas det icke tillräckligt mycket sprit där. Det är jag fullständigt på det klara med. Före torrlägningsbeslutet verkställdes här en liten undersökning; därvid man konstaterade, att det förbrukades endast ett par liter brännvin på ett par månaders tid, vilket gav någon glad själ anledning att säga, att kunna 380 fullvuxna karlar inte förbruka mer än ett par liter på ett par månader, kan man också taga bort spriten. Det var hans uppfattning. Men det är återigen att mycket förenkla problemet, ty faktum är ju likväl, att det utvecklade sig så småningom här i riksdagen den vanan, att man gick ned på restaurangen även utan att förtära sprit — kanske det var absolutisternas förädlade inflytande på de andra förhärdade syndarna, som gjorde, att de icke togo sig en snaps utan åto sin mat ändå. Men de hade ingen anledning att klaga över förhållandena och att gå till andra restauranger, därför att spriten fanns ändå att få, om de så önskade. Och det är en viktig sak, att man icke övar tryck på individen genom förbud utan tvärtom bereder honom tillfälle att få vad han önskar; han har då lättare att avstå från det än om det kommer ett förbud från ovan.

Herr Winberg förklarade, att det land måste vara lyckligt ställt, vars folkrepresentanter anse sig ha tid att ägna uppmärksamhet åt en sådan fråga som denna. Ja, det är ju herr Winberg och jag som tagit tiden i anspråk. Herr Winberg ansåg själv frågan så viktig, att till och med han måste uppträda. Hur han samtidigt kan göra gällande att det är helt enkelt en skandal att upptaga tiden med frågan och att ett land måste vara särskilt lyckligt ställt, vars representanter ägna uppmärksamhet åt en sådan fråga, kan jag icke förstå. Han yttrade vidare, att det är en stor skillnad på många riksdagsmäns uppfattning i denna fråga nu mot förr. Denna anmärkning har herr Strömberg redan besvarat, men jag vill också säga, att det är en förskräckligt stor skillnad på herr Winberg nu och förr. Jag kan påminna mig herr Winberg såsom en stor reaktionär, vars motstånd jag hade att övervinna när jag

först sökte propagera en modern fackföreningsrörelse här i landet inom hans eget fack. Men alla människor utveckla sig ju och få olika livs-
 äskådningar; somliga gå åt ett håll och andra åt ett annat, och det är
 väl ingenting att förfasa sig så förskräckligt över.

*Om utskän-
 ning av sprit-
 drycker m. m.
 i riksdags-
 restauran-
 gen.
 (Forts.)*

Jag ber till slut att få säga, att jag är icke helt ense med utskotts-
 utlåtandet. Som allt annat här i världen är det behäftat med en del
 svagheter och felaktigheter. Det utgör en kompromiss, och herrarna veta
 ju av erfarenhet, hur alla kompromisser bli. Det är en kompromiss mel-
 lan dem som anse, att riksdagsrestaurangen borde hava samma karaktär,
 som den hade före 1913 års beslut, och dem som anse, att det bör göras
 en del begränsningar. Bland dessa senare funnos även absolutister. Det
 är alltså till och med absolutister, som biträtt detta förslag, och det är
 ju naturligt, att när det är så vitt skilda intressen som göra sig gällande,
 måste det bli en kompromiss, som icke ser så vacker ut på papperet.
 Den blir följaktligen ganska lätt att kritisera. Det framhölls inom ut-
 skottet först och främst, att om man gör en sådan omläggning, som här
 föreslagits, bör man icke göra denna riksdagsrestaurang till en restaurang
 i ordets fulla bemärkelse, där vem som helst kan komma in direkt från
 gatan och slå sig ned och rekvirera vad han vill. Det är den första in-
 skränkning, som vi fått gå med på. Det är givet, att när man skall
 göra en inskränkning därvidlag, är det ganska svårt att draga gränsen.
 Man kan då icke säga, att det skall bara vara riksdagsmännen och
 funktionärerna i de olika utskotten o. s. v., som skola hava rättighet till
 spritförtäring, ty man kan då icke gärna utesluta riksdagsvaktmästarna,
 och nu är det ju beklagligtvis så — det måste jag säga — att detta
 är den enda punkt, på vilken vi hade några klagomål under den tid,
 vi hade spritservering inom riksdagsrestaurangen. När vi nu måste draga
 gränsen någonstans, har det ansetts vara bäst att säga, att serveringen
 är avsedd för riksdagsmännen och för dem, som äro i deras sällskap.
 Det är ju ganska ofta det händer, att riksdagsmännen få besök av folk
 från deras hemort, vilka de icke kunna lämna utan måste taga med sig
 ned i restaurangen. Vi ha därför måst lägga det på den linje, som fram-
 går av utskottets betänkande, givetvis med rätt för riksgäldsfullmäktige
 att fatta beslut i fråga om de närmare bestämmelserna.

Vidare har man icke velat gå med på en allmän servering i kaféet.
 Jag kan i likhet med många andra icke riktigt förstå, vartill denna in-
 skränkning skall tjäna. De farhågor, som uttalades från herr Ekmans
 sida, att under detta uttryck "vissa drycker av svag alkoholhalt" skulle
 dölja sig någon förskräcklig form av spritservering, tror jag icke äro
 grundade. Vi hava icke ens tänkt oss en sådan sak som lättgroggar,
 fastän det är mycket möjligt, att de skulle kunna slippa med. Alkohol-
 halten hos dem är ju icke så värst mycket starkare än hos det mycket
 besjungna och lovordade pilsnerdrickat. Jag tror därför icke, att det
 kan föreligga någon så stor fara i dessa ord.

Då jag här tager alla dessa synpunkter med i betraktande, kan jag,
 herr talman, icke annat än anse, att en sådan omläggning, som här ifråga-

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

sats, skulle vara till gagn för riksdagen och riksdagsmännen, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Enhörning: För att göra linjerna klarare i voteringen, anhåller jag att få återtaga det yrkande jag nyss framställde och i stället få yrka bifall till de bägge likalydande motionerna.

Herr Petré, Alfred: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på något bemötande av det långa anförande, som min ärade vän på Stockholmsbanken nu hållit. Vad som här uppkallat mig är i stället motionärens yttrande. Motionären ville urgera, att den motion, som gav anledning till beslutet om riksdagsrestaurangens torrläggning, var en okynnesmotion. Det framgick också av hans anförande, att han icke var nöjd med utskottets förslag, utan att han helst hade önskat, att full restaurangrörelse måtte återinföras i riksdagshuset. Jag undrar, om det verkligen kan anses lämpligt, att riksdagsmännen beredas tillfälle att inom riksdagens murar idka ett så att säga regelrätt kaféliv. Vi som voro med på den tiden, då spritservering här förekom, veta ju alltför väl, att följden av de dåvarande förhållandena var, att medlemmar av kamrarna kunde sitta och pokulera under pågående arbetsplena i kamrarna, och jag hemställer till herrarna, om detta verkligen kan anses vara riksdagen värdigt.

I detta sammanhang vill jag gentemot bevillningsutskottets vice ordförande säga, att jag för min del däremot icke kan finna det oförenligt med riksdagens värdighet, att riksdagsmännen likaväl som landets övriga medborgare måste rätta sig efter gällande allmänna föreskrifter.

Nu har emellertid utskottet icke tillstyrkt motionerna, och jag skall icke här ingå på utskottets betänkande, då detta ingående kritiserats av den ärade representanten på Stockholmslänsbanken, vilken framhållit åtskilliga inkonsekvenser i betänkandet, som göra, att det redan på denna grund synes mig omöjligt att yrka bifall till detsamma. Jag kan däremot icke finna annat än att det finnes fog för den av herr Borggren uttalade uppfattningen, att den som har för vana att till sin middagsmåltid förtära pilsnerdricka klass II, också bör vara i tillfälle att få sin pilsnerdricka, när han intager sina måltider i riksdagsrestaurangen. Jag skall därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till herr Borggrens reservation.

Herr Berglund: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få rätta ett par uppgifter, som hava lämnats här under debatten.

Herr Ekman påstod, att restaurangbolaget på en omväg är subventionerat av staten. Man förstår ju, att han härmed avser den ersättning, som restaurangbolaget har för att det ombesörjer utskänkingen åt Stockholmsystemet. Jag ber då att få meddela, att den ersättning, som restaurangbolaget uppbär, endast utgör ersättning för det arbete, som utföres. Bolaget har icke någon vinst på spriten och har alltså

icke heller statssubvention i någon form. Det är visserligen en bestämd summa per restaurang, som bolaget erhåller, men den är beräknad efter vad det kostar att utföra arbetet.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

En annan sak, som jag framhöll även förra gången detta ärende behandlades, är, att då man talar om att riksdagsmännen icke fullt ut betala sin mat här på riksdagsrestaurangen, far man ganska vilse. Under den tid riksdagen är samlad, är nog omsättningen sådan, att restaurangen bär sig. Men när riksdagsmännens flertal under påsktiden resa bort på 14 dagar, kan icke restaurangbolaget skicka i väg personalen, utan den måste ha lön och kost under hela tiden. Detsamma är förhållandet i slutet på riksdagen; då måste riksdagsrestaurangen vara öppen en tid efter det en stor del av riksdagsmännen rest hem, personalen måste naturligtvis hava lön och kost även då. Detta gör ungefär en månad, under vilken tid personalen har lön och kost utan att kunna helt utnyttjas. Om man räknar ut vad detta går till, skall man finna, att det uppgår till större belopp än den förlust, som har uppstått på riksdagsrestaurangen. Jag har framhållit detta förr, men jag ber att få säga det även nu, därför att man icke skall tro, att riksdagsmännen ha maten så billig, att rörelsen icke skulle bära sig, ifall restaurangen vore öppen året om med jämn omsättning. Priserna äro beräknade efter tredje klass restauranger, och dessa bära sig. Följaktligen borde även riksdagsrestaurangen bära sig, under jämförliga förhållanden.

Herr Lindley liksom också någon annan talare här har sagt, att det icke skulle förtäras så mycket sprit på riksdagsrestaurangen, ifall det infördes spritservering där, att restaurangen av den anledningen skulle bära sig. Jag vill därtill anmärka, att det spelar icke någon roll, hur mycket sprit som komme att förtäras på restaurangen. Den komme icke att bära sig bättre eller sämre för den skull, men troligen komme flera att trivas där, vilket i sin tur skulle medföra att matserveringen ökades. Spriten komme Stockholmssystemet att handhava. Restaurangbolaget — ifall nu bolaget i fortsättningen skulle hava restaurangen, vilket jag icke kan garantera för — komme i alla händelser icke att förtjäna något därpå.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Winberg: Herr Lindley har som bekant en mycket livlig fantasi. Han har här försökt göra troligt för herrarna, att det skulle hava funnits en tidpunkt, då jag varit mera reaktionär än han. Jag tror inte, att jag behöver prestera någon motbevisning i det avseendet, ty påståendet är så orimligt, att det slår ihjäl sig självt.

I övrigt tyckte jag mig finna av herr Lindleys anförande, att han kom till det resultatet, att utskottets utlåtande är otillfredsställande. Detta förhållande tillskrev han huvudsakligen den omständigheten, att även en hel del nykterhetsvänner varit med om betänkandet. Ja, där ser man, hur dåligt tack nykterhetsvännerna kunna påräkna, då de skola hjälpa sina motståndare. Det bör vara en admonition för framtiden att icke gå med på sådana där kompromisslinjer.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Herr Strömberg ville göra gällande, att jag år 1912 skulle hava instämt med någon talare i andra kammaren i denna fråga. Jag kan naturligtvis inte på rak arm påminna mig, hur saken låg då, men jag vill säga, att det bevisar ingenting alls, ty jag har inte sagt, vilken ståndpunkt jag skulle intaga nu i denna fråga, om spritservering för närvarande förekomme i restaurangen och det vore fråga om att taga bort den. Nu ligger frågan emellertid på ett helt annat plan. Dessa saker äro inte alls kongruenta. Nu förhåller det sig ju i stället så, att spriten varit borta från riksdagsrestaurangen i många år, och det gäller, om man skall återinföra den eller ej. Då anser jag inte, att den frågan är av sådan vikt, att det skulle falla mig in som arbetarrepresentant att väcka förslag med yrkande, att vi skola vidtaga en sådan åtgärd. Det är någon skillnad på dessa båda saker, min bäste herr Strömberg.

Sedan skall jag naturligtvis inte med herr Strömberg diskutera frågan, huruvida kommunismen är socialismens motsats eller ej. Detta ämne skulle nog vara mycket intressant, men jag tror, att vi då skulle få vädja till ännu större auktoriteter än herr Strömberg. Däremot skall jag erkänna, att för såvitt jag representerar kommunismen i denna fråga och herr Strömberg socialdemokratien, så är kommunismen socialdemokratiens motsats, men det tror jag inte blir till kommunismens skam.

Icke heller skall jag här debattera, huruvida herr Strömberg eller jag vittnar mest. Jag har alls ingenting emot att herr Strömberg vittnar; jag skulle tvärtom tycka, att det vore bra, om han gjorde det oftare. Vad jag framhöll såsom anmärkningsvärt var endast, att herr Strömberg anser det nödvändigt att uppträda och vittna i en sådan här fråga.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom i fråga om motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill förefunnes, hade i avseende på förevarande utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den av herr Borggren vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) att de i ämnet väckta motionerna skulle bifallas; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;
Nej — 50.

Om utskänkning av spritdrycker m. m. i riksdagsrestaurangen.
(Forts.)

Vidkommande motiveringen, yttrade nu herr talmannen, hade av friherre Fleming yrkats att utskottets yttrande skulle godkännas med utelämnande av det stycke, som började med orden "Ett fullständigt bifall" och slutade med "anses vara olämpligt".

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till friherre Flemings yrkande, och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande grunder för förvaltning av kronans domäner.

Ang. sättet för kronojords utarrendering i vissa fall m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 47, hade herr *Jeppsson* hemställt, att riksdagen behagade besluta sådan ändring i gällande förvaltningsgrunder för kronans domäner, att optionsrätt tillerkändes endast för jordbruksegendom, samt att i de fall, då optionsrätt ej föreläge, arrendet ovillkorligen skulle å offentlig auktion utbjudas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

L e a n d e r: Herr greve och talman! Jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan.

Jag tillåter mig dock understryka vad utskottet yttrat om angelägenheten av att domänstyrelsen med omtanke och varsamhet begagnar sig av sin befogenhet att vid utarrendering av kronans domäner använda den upplåtelseform, som styrelsen för varje särskilt fall finner lämpligast. Motionären har kunnat peka på ett fall från sin hemtrakt, som låtit rätt mycket tala om sig och som väckt en viss uppmärksamhet. Kronolaxfisket i Mörrumsån har nämligen bortarranderats för 21,000 kronor per år under tre års tid, oaktat ett fullt vederhäftigt anbud förefunnits på en arrendesumma av 30,200 kronor. Det är alltså 9,200 kronor per år, som kronan härigenom gått förlustig. Det kan ju förefalla att vara en ej så synnerligen stor summa för domänstyrelsens stat, men inträffa många sådana fall, kan ju beloppet bliva ganska avsevärt. Det klagas rätt ofta över, att kronans domäner lämna så ringa inkomst som fallet är, och klart är, att om man skulle handla på det sättet, ökas icke därigenom inkomsterna. Ej heller brytes därigenom udden av den kritik, som man ofta riktat mot förvaltningen av kronans domäner.

Ang. sättet
för krono-
jords utarven-
dering i vissa
fall m. m.
(Forts.)

Nu kan man icke yrka bifall till motionen, som saknar preciserad kläm, och därför har man som sagt, ingen annan råd än att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag har emellertid velat i korthet göra dessa erinringar.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående försäljning av ett område tillhörande Västernorrlands regementes övningsfält vid Sollefteå;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kro-
nojord; samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående framställning till regeringsmakten om intressepolitikens omvandling småningom till samvetspolitik samt därigenom ock regeringars omvandling småningom från partiregeringar till landsregeringar.

Detta utlåtande lydde sålunda:

"I en inom första kammaren väckt och till nämnda kammares första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 98, har herr *Lindhagen* 'såsom en opinionsyttring' hemställt, att riksdagen och dess ledamöter ville skänka något erkännande åt intressepolitikens omvandling småningom till samvetspolitik samt därför hos regeringsmakten hemställa, att den ville låta i sina förslag ett sådant betraktelsesätt komma till någon rätt samt därigenom småningom också omvandla regeringar från partiregeringar till landsregeringar.

I avseende å motiveringen till berörda hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Då utskottet icke kunnat finna, att den i motionen gjorda framställningen lämpligen kan läggas till grund för positiva förslag i det i motionen avhandlade ämnet, anser sig utskottet böra hemställa, att ifrågasvarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda."

Herr *Lindhagen*: Efter den långa och intresserade diskussion, som nyss ägt rum i ett par verkligt praktiska frågor, som ligga för vår röst, kommer ju den diskussion, som nu skall äga rum, att

kontrastera högst betydligt och kan ju heller icke påräkna att tilldraga sig någon avsevärd uppmärksamhet, varom också kammarens glest besatta bänkar, längtande efter lunchen, bära tydligt vittne.

Jag läste i en tidning, att det i dag skulle förekomma en "bukett" Lindhagensmotioner, som avstyrkts av första kammarens första tillfälliga utskott. Ordet "bukett" är verkligen lyckligt funnet. Det ärade utskottet eller kanske snarare dess ledande ordförande herr Borell är van att servera mina motioner i form av buketter. Jag har tillåtit mig begära, att han måtte komma fram med en blomma då och då eller högst två på en gång, men det har icke lyckats. Herr Borell har kanske någon chevaleresk vana att över huvud taget alltid komma med hela buketter.

När jag kom hit förra onsdagen, låg denna bukettsamling på min pulpet. Jag var ju förberedd på utgången, och det väckte ingen överraskning hos mig. Jag har nämligen icke framfört dessa motioner för att de skola gå igenom nu utan därför, att de en gång i framtiden skola gå igenom. Efter att sålunda ha delgivits utskottets mening, begav jag mig till en liten kollation för professor Nansen, som några medlemmar i Centrala hjälpkommittén för det hungrande Ryssland anordnat. Jag hade då med mig bukethäftet i min ficka. Där upplyste en av de närvarande svenskarna enskilt till oss, att en släkting till honom, en dam, som är 82 år gammal, bett honom fråga professor Nansen, när det över huvud taget kommer att bli fred på jorden och människorna en god vilja. Den, som skulle framföra denna fråga, ville dock icke göra det, men jag insisterade, och så blev Nansen till sist tillfrågad. Denne svarade emellertid av någon anledning icke ett ord. Jag ansåg mig då böra i stället ingripa och sade: Om den gamla damen läser första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1--7, så får hon veta, varför det aldrig blir någon god vilja på jorden och följaktligen icke heller någon fred. Jag skall i sinom tid skicka henne häftet med utskottsutlåtandena jämte mina motioner.

De motioner, som nu föreligga, avse ju endast att uttrycka en sak, som nog alla äro ense om. Herrarna förstå ju i alla fall, när vi debattera tobaksskatt och restaurangförhållandena och en mängd andra sådana saker, att dessa säkerligen oundgängliga och nyttiga dagsfrågor icke äro sådana, på vilka någonsin en ny och bättre värld skall kunna uppbyggas. Allt detta är helt enkelt politiskt kvacksalveri och kan aldrig bli någonting annat. Därför böra vi väl någon gång också inrikta oss på den rätta läkekonsten. Det är den frågan som jag anser minst lika mycket höra till denna församling och böra debatteras just här framför allt. Därmed komma vi att falla tillbaka på den gamla damens program, som är en religionsstiftares program och allas vårt program, nämligen nödvändigheten att skapa en god vilja hos alla. Först då blir det fred på jorden. Det är denna sak, som beröres i dessa olika motioner.

Utskottet har nu icke fattat saken på det sättet. Utskottet har icke rört vid de särskilda motionernas andliga innehåll utan trott sig

Om intressepolitikens omvandling till samvettpolitik.

(Forts.)

*Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.*

(Forts.)

böra uppsöka formler, som vi äro vana vid och som hjälpa oss att komma bort ifrån detsamma. Jag vill emellertid redan nu förberedelsevis erinra om, att det finns ett gammalt svenskt ordspråk som säger: "det andliga är det mest praktiska". — Ja, uppskattningen av den goda viljans betydelse har varit så liten, att utskottet till och med ansett, att det borde förelägga alla sju motionerna på en gång i rad för första kammarens avgörande, så att motionären skulle förmå att så litet som möjligt prestera ett effektivt försvar för de olika, enligt min uppfattning mycket stora frågor, som här förekomma. Jag har tidigare undanbett mig ett sådant behandlingssätt, och jag trodde verkligen icke, att det skulle förekomma i år, då utskottet knappast har mera än dessa sju motioner eller kanske högst ett par, tre till för behandling. Jag trodde att utskottet verkligen skulle bestått sig med att sortera och låta högst två motioner komma fram på en gång. Denna anmärkning gäller dock kanske endast ordföranden och icke utskottets övriga ledamöter och i synnerhet icke de nyvalda. De senare känna säkerligen icke till riksdagstekniken och dess följder, men utskottets ordförande känner och förstår nog vad detta betyder.

Nu är det emellertid också en annan företeelse att lägga märke till. När man kommer in på frågan om den goda viljan såsom grundläggare av ett nytt samhälle, då äro medlemmar av skilda partier merendels ense, att det är en sak som man icke kan resonera om, i varje fall icke här i riksdagen. Därför finna vi också, med undantag för de två avrustningsmotionerna, för vilka det ju finnes politiska traditioner, att utskottets samtliga medlemmar äro ense med herr Borell i hans materialistiska och riksdagspolitiska syn på tingen. Dock får jag erkänna, att herr Borell ett par gånger tidigare varit ganska välvillig mot motionärens framställningar även i mera vittsvävande frågor och att han i kammaren merendels yttrat sig med den största gentlemanlighet, så att jag ur den synpunkten icke har något att beklaga mig över.

Här möta vi också det första utslaget inom kammaren av den kvinnliga rösträttens landvinningar, det första livstecknet från vår valda kvinnliga representant. Hon har varit ense i allt med herr Borell. Jag finner det icke underligt. Jag tror nämligen icke på den märkliga skillnad, som en del drömmare uppdragit mellan mannens och kvinnans inflytande på det politiska livet. Människorna äro av tämligen samma beskaffenhet, män och kvinnor, och vi föra, män som kvinnor, vår partipolitik och sällan något annat, åtminstone för ännu en lång tid framåt.

I denna enhällighet i just sådana frågor, som de förevarande, finner jag dock ligga ett stort löfte. Denna enhällighet mellan olika partier, mellan män och kvinnor, betecknar egentligen ett fjät framåt på den väg, som motionären föreställt vara oundgänglig. Ty vad betyder detta? Jo, det ådagalägger helt enkelt att partigränserna äro flyktiga och oväsentliga företeelser, att vi däremot, när det gäller det väsentligaste, samla oss till ett och då även samla oss gemensamt i motstånd mot

det som oundvikligen måste ske, men som vi tycka går över vår förnåga. Då blir också följden den, att om vi hava fått alla samlade under ett gemensamt motstånd, är det lättare att få detta gemensamma motstånd omvandlat mer eller mindre till ett bifall till just den sak, om vilken man teoretiskt är enig men som man ännu icke vågar sig på.

Denna enighet kan dokumentera sig även på många andra sätt. Jag minns, att då jag väckte dessa motioner, stod konstitutionsutskottets nuvarande värde ordförande bredvid mig och sade efteråt, att de flesta av dessa motioner borde hava avslagits genast utan remiss till utskott. Det är precis samma sak som en liberal politiker, Karl Staaff, för några år sedan yttrade till mig i andra kammaren om mina motioner i allmänhet, såvitt de sökte nalkas det väsentliga. Det var för övrigt hans sista ord till mig, innan han gick bort. Det återstår nu att här kunna plocka in även en socialdemokrat, och det har ock skett indirekt. Jag läste nämligen i en tidningsartikel av bankoutskottets ordförande herr Kristensson, att när nu herr Viktor Larsson blir andra kammarens talman, rycker herr Clason upp till ordförande i konstitutionsutskottet, vartill han förmäldes mer än någon annan inom utskottet vara synnerligen kvalificerad. Nu har denna kvalifikation manifesterat sig bland annat däri, att han är talesman för den satsen, att icke dessa saker utan förmodligen endast vårt politiska kvacksalveri bör få förekomma i riksdagen. Det synes mig alltså sannolikt, att även socialdemokraten Kristensson gillar den uppfattningen. Då hava vi således även här en enig front, en löftesrik front i själva verket, som jag nyss framhöll.

Vad dessa framställningar vila på är sålunda den uppfattningen att vi måste börja röra oss med begreppet alla, börja samla oss, om icke annat går, först till ett tveksamt motstånd mot vad vi i själva verket vilja och slutligen tina upp våra sinnen, så att de inre rösterna kunna göra sig hörda. Det praktiska problemet är således att frammana den goda viljan, och det kan icke ske annat än genom en allas samfällda politik med mål att avlösa partipolitiken och intressepolitiken småningom med en landsfaderlig styrelse för de arma folken i världen. Om detta skall kunna bliva en politisk uppgift, kan det icke ske genom enskilda personer, som gå omkring och hava en god vilja. Det skapar i längden ingenting avsevärt för folken i sin helhet, lika litet som man kan avskaffa militärväsendet genom enstaka personers värnpliktsvägran vid äventyr av fängelsestraff. En fluga gör ingen sommar. På samma sätt här! Att isolerad gå omkring en och en och utöva en god vilja, vilket är så oerhört svårt och i stort sett outförbart, går icke, utan det vill till en gemensam aktion. Professor Hans Larsson skrev också en gång, att den enda utvägen var väl att ena människorna om att gemensamt på en gång avstå från obehöriga förmåner för att skapa ett bättre samhällstillstånd för alla. Utskottet bygger åter på den uppfattningen, såsom jag mycket väl förstår, att partiväsendet och det stora vargadömet, människa mot människa, måste finnas samt att man får slå sig till ro med en gemytlig eller våldsamt strid om makten, där ingenting kan slutligt ena människorna för den sak, som här är i fråga.

Om intressepolitikens omvandling till samrättspolitik.

(Forts.)

Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.

(Forts.)

Nu är förhållandet det, att dessa utskottets utlåtanden kommo på riksdagens bord icke blott i klump på en gång utan till och med på en onsdag för att förekomma på lördagen, d. v. s. det är den kortaste tid för beredelse, som över huvud taget kan åstadkommas. På grund dessutom av en mängd andra göromål och recidiv av influensa har jag icke varit i tillfälle att såsom jag ämnat bereda mig på en vidlyftigare exposé av varje ämne. Jag får därför nöja mig med en kortare axplockning.

För att då övergå till den första, nu behandlade motionen, så erinras i dess begynnelse att jag fått uppslaget till densamma av kammarens ålderspresident, herr Trygger, då han inledde våra förhandlingar i år med den hälsningen, att nu var segern "för humanitetens krav" den enda borgen för en lyckligare framtid. Det var nog icke ett talesätt bara. Såsom jag tillåtit mig anmärka, är det nog så bestämt litet varstades, att när i kampen om makten och ägodelarna de materiella intressefronterna svikta, då falla människornas barn tillbaka till rätten, till humaniteten, till de gamla sanningarna såsom en andra och sista försvarslinje. Men det är långt därifrån och till benägenheten att även i handling utbyta våra partiprogram med deras krav på "egna rättigheter och andras förpliktelser" emot det tusenåriga rikets program "egna förpliktelser och andras rättigheter". Det är på den senare vägen man någon gång även i vår politik, enligt vad jag föreställer mig, borde börja taga några små om än dröjande steg.

I förevarande motion har endast utvecklats den tankegång, som jag anser ligga i herr Tryggers hälsning till kammaren. Som herrarna se av rubriken avser motionen en framställning till regeringsmakten om intressepolitikens omvandling småningom till samvetspolitik samt därigenom ock regeringars omvandling småningom från partiregeringar till landsregeringar. I klämman hemställes dessutom såsom ett önskemål, att regeringsmakten ville låta i sina förslag ett sådant betraktelsesätt komma till någon rätt. Jag förmodar att ingen här i kammaren har någonting principiellt att invända häremot, och jag gissar att vi på partifria, enskilda tankestunder, äro tämligen eniga om att utan att nå fram till ett sådant framtidsmål allt vårt politiska arbete endast är ett tämligen hopplöst kvacksalveri för stunden. Men som sagt, anledningen till att vi icke vilja föra fram, vad vi innerst önska, är vår formalförfattning, vårt partiväsende, vårt vargadöme, d. v. s. de yttre förhållandena, som göra det för de flesta omöjligt att tro på någonting, som är nödvändigt och väsentligt.

Därför svarar utskottet också endast följande: "Då utskottet icke kunnat finna, att den i motionen gjorda framställningen lämpligen kan läggas till grund för positiva förslag i det i motionen avhandlade ämnet, anser sig utskottet böra hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda." Därav finna vi således, att utskottet icke alls inlåtit sig på själva huvudsaken. Utskottet lämnar läsaren i okunnighet, huruvida det har sympati för tanken att vi böra sträva dit jag nu sagt och om dessa strävanden böra få göra sig gäl-

lande även på detta rum. När utskottet icke velat inlåta sig på ens en antydning om någonting sådant, blir också dess synliga hemställen ett tomt ord, ett lånande av förevändningar för att komma ifrån den sak, som det i själva verket gäller. "Framställningen kan icke läggas till grund för positiva förslag!" Jag undrar om något kan läggas till grund för positiva förslag mer än detta, ty för varje förslag, som regeringen framlägger, kunna just de framförda synpunkterna läggas till grund, och jag undrar om man icke då skulle få fram riktigare förslag och fylligare förslag och mera övertygande motiveringar för förslagen.

Jag tillät mig förra riksdagen motionera bland annat om, att på grundvalen av just dessa åskådningar skulle riksdagen vid beviljandet av anslaget till ecklesiastika ändamål tillfoga en motivering, att riksdagen hoppades, att anslaget också bleve använt för de uppgifter, som det verkligen skulle tjäna, nämligen just de här uppgifterna. Om jag icke missminner mig, samlade detta yrkande omkring 40 röster i kammaren från olika partier. Där ser man, att åtminstone detta antal medlemmar i kammaren ansett att det går för sig att lägga en sådan framställning som den förevarande till grund åtminstone för nämnda positiva förslag. Och vad bättre är, därom samlade sig medlemmar från olika partier. Ansats till en liten enhetsfront således.

Nu är det emellertid en annan invändning, som icke kommit fram i utskottet, men som man hört från en och annan ledamot i kammaren och ännu mera här och var i pressen. Man säger: Det är alldeles förskräckligt; denna motion är ju rent av 68 sidor lång; vilka tryckningskostnader! Och motionären, som motionerar om att man skall spara i ämbetsverk på papper m. m.! — Nu förhåller det sig emellertid så, att herr Eliel Löfgren har väckt en motion, som är lika lång som denna och har bilagor på ungefär 200 sidor, d. v. s. den är summa 252 sidor lång. Men det gör ingenting! Och här tala vi och trycka oerhört mycket om allt möjligt, om skatt på tobak, om restaurangförhållandena, allt detta kostar också pengar. Men det gör ingenting. Och alla propositioner, som komma till riksdagen om nödläget för dagen m. m. m. Huru mycket de kosta gör heller ingenting. Jag har verkligen förut väckt motioner, som äro lika långa, ja längre än denna. Men det har heller icke gjort någonting, förmodligen därför att de hava rört materiella intressefrågor för dagen såsom jordfrågor och dylikt. Jag kommer för övrigt ihåg år 1911. Då tyckte jag, att det i några av de väckta motionerna ej behövdes så långa motiveringar för självklara saker. Jag tillät mig delvis skriva korta motioner, men det fick jag äta upp och smälta i många år även fast jag förut så väl som efteråt skrev längre än de flesta. Man arbetade upp en stämning: herr Lindhagen motiverar icke sina motioner; de kunna därför icke förtjäna avseende. — Även då jag skrev mycket långa hette det ofta genom dessa vederdelomäns inflytande: herr Lindhagens motioner äro så ovederhäftiga, ty de hava inga långa motiveringar. Jag sade: Nog skall det bli långa motiveringar, var lugn för det! — På det sättet har det gått fram och tillbaka.

*Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.*

(Forts.)

*Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.*

(Forts.)

Men saken är den, att nu vill man även i riksdagen öva en grundlagsstridig censur på en sak, som inte är ens egen. Man trycker allt möjligt, men då någon vill trycka något, som berör den enda utvägen, den ramaste sanningen, då finnas inga förläggare, inga tidningsartiklar. Då är det bara spaltparadernas hän, som offras åt en stor och viktig sak, då finns det inga möjligheter att göra sig hörd. Jag motionerade i fjol om, att åtminstone genom statsverkets försorg de förnämsta av Österns tänkares tankar och politiska program skulle få läsas av svenska folket. Men lyckades det? Nej, avslag, ingenting annat än avslag.

Därför har jag noga övervägt, innan jag beslöt mig för denna motion, väl vetande, vad som skulle inträffa. Jag anser, att man har rätt och framför allt plikt, då man är vald på ett program, att låta något därav komma till tals genom trycket mitt ibland alla miljonkostnaderna. Och det är ganska lustigt, herr talman, att jag därvid återgivit några citat ur de politiska programmen, som äro formulerade av Zarathustra och Laotse och Kongfutse. Vad är det för människor, herr talman? Ingen människa kan hålla reda på sådant folk. Och Sokrates och många andra voro där också. Detta har man särskilt gjort sig rolig över. Men om våra partiledare här, om dem får man tala och trycka hur mycket som helst. Alla skola utlägga herrar Trygger och Lindman och Edén och Branting och andra, vad de gjort och sagt i oändlighet. Det är alltså oerhört vist och klokt, även om det inte innehåller ett dugg mer än vad andra ha sagt och säga. Detta blir oerhörda tryckningskostnader. Men om man talar om Sokrates och Kongfutse och vad deras politiska program innebär — oj, oj, oj, så dyrt! Men jag säger: då alla andra tala om Trygger och Lindman och Edén och Branting, så må jag också för en gångs skull få tala om Kongfutse, Laotse, Sokrates, Kristus och deras vederlikar. Det är för resten ännu roligare, herr talman, att en tidning, som just klandrade detta och räknade upp dessa gamla namn för att få visa sin ovetande publik, hur löjligt det hela var, härvid dock hoppade över Kristus. O, oj, oj, herr talman! Varför? Jo, så mycket hade i alla fall den rena evangeliska läran, som författaren förmodligen bekänner, påverkat honom, att han visste, att han icke fick röra vid Kristus. Men på omvägar gjorde han det i alla fall. Då han sökte utlämna de andra till hånet, kindpustade han i själva verket också Kristus. Ty de andra ha uttalat precis samma tankar som Kristus. Nog är det tack-samt, alltid, att syssla med sådana här saker!

Ja, herr talman, på grund av den utläggning, som gjorts i motionen av det ingångsspråk, varmed kammarens ålderspresident, herr Trygger, inledde förhandlingarna vid denna riksdag, yrkar jag bifall till motionen.

Herr Borell: Det är nu i rätt många år jag åtminstone en gång under varje riksdag mött herr Lindhagen i debatt om hans motioner och jag har ständigt glatt mig över, att jag därvid bibringats den uppfattningen, att herr Lindhagen och utskottet, och således även jag, förstätt varandra ganska väl. Det har glatt mig särskilt därför,

att jag förstått, att herr Lindhagen låtit den gamla sanningen, som säger, att man skall ha fördragsamhet med sina motståndare, om man vill söka föra världen framåt, tala i sitt hjärta. Nu är jag verkligen inte så glad i dag, som jag varit vid föregående debatter med herr Lindhagen, ty jag har trots mig finna av herr Lindhagens anförande, att han icke nu följt nämnda grundsats. Han har sagt, att utskottet är representant för den onda viljan, som står i vägen för det tusenåriga rikets tillkomst, och det tycker jag inte innebär ett uppskattande av motståndarens synpunkter. Herr Lindhagen har också klagat över, att utskottet, som han säger, räckt honom en bukett på hela sju utlåtan- den. Herr Lindhagen synes mig ej ha särskilt skäl att klaga där- över. Herr Lindhagen är ju van vid att räcka riksdagen buketter av sina motioner och hade förra året räckt riksdagen en mycket större, mera omväxlande och vackrare bukett än i år. Utskottet räckte då i sin ordning herr Lindhagen en bukett av ej mindre än åtta utlåtan- den till svar, och då hade herr Lindhagen ingen invändning att göra. Han sade visserligen, att han beklagade, att riksdagen hade tråkigt emedan utskottet kommit med så många av hans motioner på en gång, men det skyllde han på utskottssekretariatet. I år föreligga nu sju utlåtan- den på en gång. Av dessa äro tre stycken svar på motioner, däri herr Lindhagen åberopar samma motivering, tre av de övriga ha ungefär samma motivering, och den sista är fristående. Då alla dessa motioner för övrigt innehålla ämnen, som herr Lindhagen talat om så många gånger i riksdagen, har jag varit övertygad om, att han skulle kunna den saken så bra, att det icke skulle vålla honom någon större möda att nu tala för sina motioner. Jag har verkligen trots, att jag skulle göra både herr Lindhagen och riksdagen en tjänst, om jag verkade för att få fram alla hans motioner på en gång. Jag har föreställt mig, att det icke skulle vara så särdeles roligt för herr Lindhagen att upprepa samma sak åtskilliga gånger i tiden nära efter varandra och att det icke heller skulle vara så roligt för riksdagen att höra ett sådant upp- repande. Om inte herr Lindhagen är tacksam mot utskottet, är jag förvissad om att kammaren är det.

Herr Lindhagen har talat om den kritik, som kommit fram i pressen därför att herr Lindhagen skriver så långa motioner och tycker, att han har full rätt att skriva en lång motion om ett av sina älsklingsämnen, då andra människor ha rätt att skriva långa motioner. Ja, för allt i världen, däremot har jag ingenting att erinra, men jag skulle i detta sammanhang vilja våga en liten erinran om en annan sak, som kommit på tal i utskottet och som förefallit utskottet rätt egendomlig. I den nu föreliggande motionen trycker motionären ordag- rant av cirka 35 sidor från en motion, som han väckte förra året och som hade ungefär samma kläm som den förevarande men som hade en annan rubrik. Man kan ju växla benämningarna på många av herr Lindhagens motioner även om motiveringen är densamma. Att herr Lindhagen icke ansett lämpligt att beträffande denna långa motivering — vilken, som jag sade, är ordagrant densamma som herr Lindhagen

*Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.*

(Forts.)

Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.
(Forts.)

använde i nämnda motion i fjol — hänvisa till den föregående motionen, har väckt åtminstone min förvåning och detta så mycket mera, som jag samtidigt som jag haft att behandla denna motion, haft tillfälle att läsa den av herr Lindhagen väckta och till andra tillfälliga utskottet remitterade motionen om åvägabringande av besparing inom statens verk av papper och tryck och där herr Lindhagen hemställer om "en effektiv och varaktig besparing i hushållningen med elektrisk belysning, bränsle, papper och dylikt", samt att regeringen måtte taga under övervägande "på vad sätt en omtänksammare ekonomi i detta avseende må kunna uppbyggas ytterst på löntagarnes pliktuppfyllelse, självansvar och intresse att vårda allmän egendom som sitt eget". Det synes mig lämpligt, att också riksdagen ger ett gott exempel i detta avseende, och det tycker jag för min del icke, att herr Lindhagen gjort i nu förevarande fall. Det skulle gått lika bra att göra en enkel hänvisning och därigenom bespara staten rätt mycket pengar. Det har roat mig att räkna ut hur mycket, och jag har funnit att cirka 700 kr. skulle inbesparats om herr Lindhagen förfarit på nyss angivna sätt. Dessa penningar synas mig kunna hava använts på ett bättre sätt, och nyttan med herr Lindhagens motion hade, såvitt jag förstår, blivit alldeles densamma.

Då jag nu skall säga några ord om den föreliggande motionen, erinrar jag mig först, att herr Lindhagen klagade över, att utskottsutlåtandet står så naket utan ens ett enda litet uttryck av förståelse och sympati för andemeningen i motionen. Detta är icke avskiktligt av utskottet, men utskottet har ansett det vara obehövt därför att utskottet i svar på samma sak förra året, åtminstone i debatten och jag tror också i utlåtandet, gav tillkänna, att utskottet hyste varm sympati för herr Lindhagens ideella tänkesätt och varma känslor. Det gör utskottet fortfarande. Utskottet medger således gärna, att mycket av vad herr Lindhagen säger i sina motioner är sant och rätt men motionären har icke velat förstå utskottets synpunkter, att det är icke på det sätt, som herr Lindhagen tror, som man förbättrar världen. Herr Lindhagen kan möjligen förbättra världen genom att ge uttryck åt dessa tankar och varma känslor men icke genom att yrka på, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t och regeringen att i sitt handlingssätt iakttaga vad herr Lindhagen i motionen anfört. Det är inte skrivelser, som ha sådan verkan, utan det talade ordet, och det kommer fram till regeringen och andra människor lika bra med eller utan skrivelser från riksdagen. Detta är inga ämnen, som lämpa sig för riksdagsskrivelser, och enligt min uppfattning är icke riksdagen till för att avge opinionsyttringar i ämnen, som icke kunna föranleda positiva åtgärder. Det är på grund av dessa synpunkter, som utskottet varken nu eller, som jag förmodar, framdeles kan vara med på att föreslå skrivelser till regeringen i sådana, helt allmänna ämnen, som icke, enligt utskottets uppfattning, böra eller kunna bli föremål för vare sig riksdagsskrivelser eller regeringsåtgärder.

Det föreligger således, herr Lindhagen, hos utskottet icke någon

brist på förståelse för det vackra i saken, utan en önskan att föra ner motionären till realiteternas värld. Det skulle mycket glädja utskottet, om herr Lindhagen en gång skreve en motion, som utskottet verkligen kunde göra något för. Men det är alldeles omöjligt med dessa motioner. Jag har beträffande denna motion ingenting vidare att säga, utan tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvettpoli-
tik.*
(Forts.)

Herr^o L i n d h a g e n: Den siste talaren ville, att vi skulle förlägga vår kunskap om dessa saker till det förflutna. Jag tror, att han missminner sig om en sådan metod och över huvud taget om innehållet av den debatt, som ägde rum vid föregående tillfällen. Den var inte mindre skarp då än nu och är inte skarpare nu än då; situationen är ungefär densamma.

Beträffande mitt missnöje med att få många motioner före på en gång och icke fördelade, så vet nog ordföranden, att jag uttalat det enskilt förut. Det kanske är riktigt av honom att tro, att han gör kammaren en tjänst, ty kammaren, vilseledd av utskottet om frågornas betydelse, bryr sig därför icke om dylika saker, utan blott om de vanliga frågorna. Men själva saken och det program, på vilket jag uppställt mig som riksdagsmannakandidat, gör han ingen tjänst genom denna censur på ett indirekt sätt av de frågor, jag dock i alla fall har rättighet att föra fram på grund av mitt riksdagsmannaskap, som i varje fall är lika gott som utskottets ordförandes.

Nu se vi således också, att den andra delen av mitt anförande, nämligen den, som utskottet icke talat om, dock varit före i utskottet och särskilt framdragits av ordföranden. Han har också gjort sig besvär att göra uträkningar om vad det kostat, ja även i detta fall förordat hänvisningar i vissa delar till tidigare riksdagstryck, varigenom allt sammanhang i framställningen skulle tillspillogivas. Utskottet står således på samma ståndpunkt som de skribenter i pressen, som sysslat med denna sak. Vad jag tillät mig i mitt förra anförande säga, att det här är fråga om att censurera en annans mening, visar sig nu uttryckligen vara avsikten. Man säger: här får icke tryckas något annat än vi kunna tolerera; och trycks det något annat, räknar man ut, vad det kostar men icke vad det egna partikvacksalvandet kostar utan att bringa någon som helst läkedom. Det är bara herr Lagerbjelke och jag som få nöjet att få en utredning tryckt, men inga andra. Vad en restaurangdebatt kostar, räknar ingen ut, men detta räknas ut. Jag vill inte säga, att det är en ond vilja bakom ett sådant förfaringssätt, men inte är den särskilt god i alla fall. För övrigt har jag inte sagt, att utskottet har en ond vilja, utan tvärtom, att utskottets medlemmar antagligen principiellt ha samma mening som jag. Och det är väl inte att säga, att utskottet har en ond vilja. Men utskottet underlåter att yttra sig om, huruvida utskottet tror, att dessa riktlinjer äro riktiga och behövlige för samhällsutvecklingen. Den siste talaren försökte göra gällande, att på den vägen, genom att väcka sådana frågor i riksdagen,

Om intresse-
politikens om-
vandling till
samvetspoli-
tik.

(Forts.)

kommer herr Lindhagen ingen vart. Ja, det bli vi aldrig eniga om. Vilken väg har herr Borell själv anvisat eller försökt anvisa för att komma ifrån detta slagsmålssamhälle? Icke en enda! Då är det väl bättre att föreslå någon väg än ingen alls. Så pass tolerant kan man väl vara. Det blir, herr talman, allra minst något resultat, då den ene säger: saken får icke förekomma i riksdagen, och den andre säger: jo, just här, på denna plats, skall den framförallt förekomma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt där- under framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om anhållan till regeringen att överväga frågan om avskaffande av den rena evangeliska läran m. m. samt införande i stället av kristendom i statens styrelse.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 97, hade herr *Lindhagen* "såsom en opinionsyttring" hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen i lämpligt samråd med sitt folk måtte överväga angelägenheten att avskaffa den rena evangeliska läran och även andra läror såsom folkets själasörjare samt i stället i statens styrelse införa kristendom.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet anfört:

"Ifrågavarande yrkande har framställts endast såsom en opinionsyttring och torde således icke hava framkommit i syfte att tjäna såsom utgångspunkt för praktiska reformer. Då icke heller utskottet finner det möjligt att genom regeringsåtgärder i motionens syfte praktiskt förverkliga de idéer, som ligga till grund för motionärens framställning, får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda."

Herr *L i n d h a g e n*: Jag var tyvärr sjuk, då den första motions- tiden utgick, och fick därför inte tillfälle att föra fram en del "prak- tiska" frågor, vilka lågo inom denna motionstid, sådana som jordfrågan och andra saker. Bland de inom andra motionstiden väckta frågorna, som också delvis röra mycket "praktiska" ämnen, har jag emellertid satt det första nu behandlade ärendet sist och det förevarande näst sist för att därmed markera, att dessa två frågor naturligtvis voro minst "opportuna" som riksdagsfrågor för närvarande. Utskottet har svängt om saken och satt den sista motionen först och den näst sista som andre man och jag kan icke neka till, att det är en ganska god ordning, ty jag tycker nämligen, att den förra är nummer ett och den andra nummer två, fastän min feighet förbjöd mig, herr talman, att göra den turnyr, som utskottet nu, förmodligen av välvilja, gjort.

Jag hade verkligen tänkt, att denna fråga om lärorna och kristen-^{Om införande av kristendom i statens styrelse.} domen — jag menar då både religiösa läror och politiska läror — skulle få vara fristående för en särskild debatt, men nu kommer den hopvävd med allt det andra och jag kan därför, herr talman, icke yttra mig annat än i stor korthet.

I denna motion har jag velat framhålla själva kärnpunkten i den goda vilja, som ingen av oss av den nuvarande politiken tillåtes att tillägna sig. Vari ligger huvudfelet därtill? Jo, det ligger såvitt jag kan förstå, till på följande sätt.

Till en början måste vi då avskilja de s. k. eskatologiska lärorna, det vill säga frågorna om ett liv efter detta, själens odödlighet etc., om vilka det icke borde bli fråga om något statens lagstiftande, ehuru det verkligen förekommit. Här har staten väl endast den uppgiften att medge religionsfrihet för de olika lärorna. Men vad som däremot här måste förekomma och kan debatteras är just frågan om en verklig själavård för denna världen, anordnad som en samhällsangelägenhet vid sidan av de privata bemödandena. Denna sak har ju nu alldeles utsopats från de politiska dagordningarna, sedan den socialdemokratiska kongressen 1920, tror jag, utslöt den andliga friheten och självansvaret från sitt program såsom störande det ekonomiska programmets monumentalitet och sålunda trodde, att man skulle kunna i denna tid, då man vill uppbygga ett nytt samhälle, offra just karaktärsdaningen och bara genom skatte- lagar och socialiseringar omdana samhället. Och kommunisterna började genast med att kasta ut ur sitt program medborgarnas karaktärs- daning och deras personligheters inre utveckling som en samhällsange- lägenhet. Det behövde de inte alls för sin framtidsstat. Så nu stå vi åtminstone renrakade och kunna bara syssla med vår materia. Men det är detta som enligt min uppfattning är så ofantligt ödesdigert.

Nu ha vi verkligen en själavård i kyrkan — den kallar sig själa- sörjare; men på grund av, att den är vårdare av en lära och icke av vår själ och sysslar mer med det evigt obekanta än med det påtagliga har resultatet blivit noll och intet. Kyrkan är företrädesvis en byrå- kratisk institution, där en del personer söka sin utkomst. Enligt natur- lagarna kunna kyrkans tjänare i huvudsak aldrig bli annat än ett leve- brödssläkte som vi alla andra. Dessa saker ha utvecklats i motionen ganska utförligt, och där har även åberopats det försök, som gjordes att ändra den rena evangeliska läran vid förra kyrkomötet och hur det avlopp.

Utskottet inlåter sig icke på denna sak; men jag undrar, om inte utskottet i alla fall kan vara enigt med motionären om, att vad som säges i motionen är riktigt. Men utskottet går förbi huvudsaken även i denna motion. Det framhåller i stället endast, att motionen tydligen "icke framkommit i syfte att tjäna såsom utgångspunkt för praktiska reformer". Jo, just det har den gjort — naturligtvis. Ty det är väl en praktisk reform att få en andlig själavård och icke bara en formell, som skall föreställa själavård. Är det inte en praktisk reform, som är mera värd än många, många andra. Visserligen har utskottet till-

*Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)*

lika förmenat att det inte är möjligt att genom regeringsåtgärder praktiskt förverkliga motionens syfte. Det var dock Gustav Vasa, som införde den rena evangeliska läran, och då kan väl en annan regering avskaffa den också. På den vägen måste det gå, ty det är statsmakten, som bestämmer, vilken lära landet skall ha, och vilken det inte skall ha.

Jag kan, herr talman, inte annat än yrka bifall till motionen med åberopande av dess innehåll, av vilket jag nu icke varit i tillfälle att återge något väsentligt.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman, mina herrar. Efter som motionären i denna motion ägnat kyrkan mycken uppmärksamhet, så anser jag, att uppmärksamheten mot motionären kräver, att en representant för kyrkan och det kyrkliga ämbetet yttrar några ord i denna sak.

Jag får säga att, ehuru många av de motioner, som herr Lindhagen väcker, icke leda till något praktiskt resultat, man dock känner det nästan välgörande med dessa motioner enär de komma såsom ett avbrott här i riksdagens förhandlingar, som ju äro mycket materialistiska i allmänhet — det måste man säga — och därför kan det vara nyttigt med ett ideellt inslag ibland. Under den tid, jag har haft förmånen följa herr Lindhagens verksamhet i riksdagen, har jag mer och mer värderat honom såsom en verkligt sant och djupt religiös person. Han står i sin religiösa uppfattning på en annan ståndpunkt än jag, men vi hava dock det gemensamt, att vi anse det ideella vara det mäktigaste i livet. Och vi äro också ense om det, att det ideella icke har kommit till den rätt, som det borde hava kommit till i det mänskliga livet och sammanlevnaden. När man läser vad herr Lindhagen skrivit, vilket man alltid gör med intresse, förnimmar man hos sig en stor mängd av stämningar; den ena stämningen avlöser den andra, och det beror sannolikt därpå, att det är en reflex av det som rör sig i författarens själ, ty man finner, att han under det han utarbetar sina opera själv undergår många olika och kanske understundom motsatta stämningar.

Då jag började läsa den här föreliggande motionen, tänkte jag så här: det är icke något tungt artilleri, som motionären här framfört. Man får snarare intryck av att han här skjuter med kulsprutor, laddade med ärter. Det smattrar duktigt, och projektilerna sprida sig i alla väderstreck, men de åstadkomma ingen effekt, därför att de äro så lätta. När jag sedan fortsatte läsningen av motionen, ändrade jag tankegång, ty då fann jag, att det visst icke var motionärens mening att skjuta sönder någonting, utan hans mening var att väcka; och för att väcka är just detta smattrande ett synnerligen lämpligt medel. Herr Lindhagen uppträder som en kraftig tuktomästare. Han tuktar här i denna motion vetenskapen och särskilt filosofien m. m. Och sedan ägnar han sig åt kyrkans tuktan, som ju intager huvudparten i framställningen. Jag har icke kunnat undgå att tänka på vad en apostel säger på ett ställe i nya testamentet: "vi hava många tuktomästare, men vi hava icke många fäder". Det är tydligen mycket lättare att bliva en tuktomästare än att bliva en fader. Herr Lindhagen är en, kan jag

säga, mönstergill tuktomästare, men han har ännu icke nått fram till att bliva en andlig fader, om också möjligen ett frö till att bliva en sådan finnes hos honom. Och det erkänner han också mycket blygsamt själv i slutet av motionen, där han säger: "Hur det skall tillgå att finna det livskraftiga och grönskande, som bör komma i stället för det förtorkade, det måste jag uppriktigt erkänna är en sak utöver min förmåga att ens konturvis angiva för närvarande." Men jag tror att, när herr Lindhagen går till sin uppgift att tukta kyrkan, så har det i mångt och mycket sin orsak i obekantskap med vad som för närvarande rör sig inom kyrkan. Herr Lindhagen har den uppfattningen, att kyrkan står kvar på den behårda renlärlighetens grund, att den möter massorna med konkordieboken i handen och läser upp dessa formler, som hava avsatt sig, såsom produkter av religiösa tankar under århundraden. Men det är icke alls fallet, att man går till väga så i kyrkan, utan där rör sig nog åtminstone på vissa orter ett kraftigt pulserande liv. Tänk vad herr Lindhagen skulle göra mig för en glädje, om han ville mottaga en inbjudan att följa med upp till någon av Luleå stifts kustförsamlingar t. ex. en sommar. Vi skulle kunna välja Skellefteå landsförsamling vid någon kyrkohögtid. Då tror jag, att herr Lindhagen skulle få ett ganska kraftigt intryck av att det icke är dessa behårda läror, som äro det väsentliga i det kyrkliga livet, utan att det är en helt annan förkunnelse. Där skulle herr Lindhagen få se skaror av många tusen människor styra sina steg till det äroverdiga templet, som rymmer flera tusen människor. Han skulle få höra korta vittnesbörd både av präster och lekmän. Han skulle få höra, huru psalmsången brusade genom tempelvalven, mäktigt och harmoniskt. Han skulle få höra andra religiösa sånger sjungas med kraft och övertygelse. Han skulle få se en menighet i djupaste andakt, och jag vill säga det, att jag för min del gärna skulle vid ett sådant tillfälle önska, att även herr Lindhagen ville stiga upp på predikstolen helst vid slutet av mötet, ty med den mottaglighet för intryck som kännetecknar herr Lindhagen är jag viss om att det tal han skulle hålla vid slutet av ett sådant möte skulle komma att bäras av värme och förståelse även för kyrkans arbete. Men nu säger herr Lindhagen, att kyrkan har ju i alla fall så ytterligt ringa inflytande på massan, och den kan icke med sitt arbete uppnå vad man kunde vänta av den. Det är visserligen sant, att så är, det kan icke förnekas. Detta beror naturligtvis till en del på kyrkan själv. Det skulle vara ytterst fariseiskt av mig, om jag skulle förneka det. Men det beror även på andra omständigheter. Det kan bero på oemottaglighet hos den stora massan. Huru var det med Kristus själv, när han gick här på jorden? Han borde väl om någon kunnat bryta motståndet hos sitt folk, men det kunde han icke. Och jag undrar, om icke herr Lindhagen själv har en viss erfarenhet av, huru svårt det är att finna mark för sina idéer. Här har herr Lindhagen under många år försökt såväl i denna kammare som förut i andra kammaren att bibringa riksdagsmännen sina idéer, men har icke herr Lindhagen märkt, huru svårt det är? Detta vill jag icke

*Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)*

Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)

lägga herr Lindhagen till last, utan det beror på oemottaglighet. Och jag undrar, om icke samma ursäkt kan få gälla även för kyrkan i någon mån.

Emellertid, när jag läste herr Lindhagens motion, rann mig också ett annat gammalt ord i sinnet och minnet. Det är det gamla ord, som lyder så här: den man älskar den agar man. Det var nästan som att jag tyckte mig se, hurusom riset som fördes av herr Lindhagens hand i alla fall fördes av en kärleksfull hand. Han risade, men han gjorde det icke hatiskt, utan det var med en viss kärlek till den han agade. Detta framgår därav, att han sökt förmildrande omständigheter för att kyrkan, såsom han säger, blivit förvärldsligad. Det beror icke så mycket på uppsätet, utan han säger så här: "det bör ock betonas, att kyrkans förfall icke varit ett uppsätligt verk, utan blott en följd av det utslocknande av begåvning och medkänsla, som synes följa med världslig makt, och än mer av myndighet över saligheten i en annan värld". Det är en förmildrande omständighet, som han här framfört. Och ytterligare ser man en glimt av detta kärleksfulla sinne träda fram, när herr Lindhagen kommer in på frågan om kyrkans avskaffande eller skiljande från staten. Ehuru han naturligtvis med utgångspunkt från sina premisser borde komma därhän, att kyrkan borde skiljas från staten, är det dock som om kärleken skulle hålla honom tillbaka, och han säger, att "hos mängen som är färdig med kyrkan såsom själsörjare är det emellertid något, som bär emot, när fråga väckes om dess avskaffande rätt och slätt". Och han medger också mycket riktigt, att det icke torde bliva bättre, även om man avskaffade kyrkan. Jag ser i detta ett inslag av kärlek i herr Lindhagens framställning, och jag vill betyga min tacksamhet för detta. När jag betygar denna min tacksamhet, vill jag säga, att jag inte gör det av hyckleri, utan det är ett uppriktigt uttalande.

Men varför jag egentligen begärde ordet var, att jag skulle vilja hemställa, då jag vet att herr Lindhagen kommer att i framtiden skriva liknande framställningar, att herr Lindhagen då ville taga litet mera kännedom om vad som för närvarande rör sig inom det kyrkliga livet, ty jag tror, att då skulle herr Lindhagen icke finna ett så kolossalt avstånd mellan den rena evangeliska läran och kristendomen, utan han skulle finna, att den evangelisk-lutherska läran, såsom den tillämpas i kyrkans förkunnelse, ligger närmare kristendomen, än han nu tror. Jag vill icke förneka, att det kan finnas en skillnad härvidlag, och allt mänskligt måste ju undergå utveckling. Därför måste vi också tänka, att vår uppfattning av kristendomen skall kunna undergå en utveckling. Att läroformlerna, sådana de äro avfattade i våra bekännelseskrifter, icke fullt täcka vad nya testamentet lär, det kan ju medgivas; men jag kan icke medgiva att avståndet, såsom dessa läror för närvarande tillämpas, är så stort, som herr Lindhagen förutsatt i sin motion. Skulle herr Lindhagen komma till den uppfattning, att det icke är så fruktansvärt stort avstånd, som han synes antaga, vore detta givetvis ett framsteg, och jag tänker, att det skulle kunna bliva ett intimare sam-

arbete mellan herr Lindhagen och kyrkan, än som hittills varit fallet. Herr Lindhagen är i varje fall till sin själsläggning besläktad med den anda, som lever inom svenska kyrkan.

Jag har ansett mig böra göra dessa uttalanden och detta av ren hänsyn till och uppmärksamhet mot motionären.

Jag har för övrigt icke något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Det kan kanske förefalla djärvt att ytterligare förlänga tiden för denna debatt. Men då denna motion har särskilt intresse för mig, fastän icke från samma utgångspunkt som för den föregående ärade talaren, har jag velat tillåta mig säga några ord.

Det yttrades för ett par år sedan under debatten om en liknande motion av en talare, att han kände sig förhårdad av de motioner, som framställdes av herr Lindhagen. Jag är alldeles för nykommen i riksdagen för att hava hunnit till ett sådant stadium och hoppas icke komma dit, och jag skall söka poängtera detta genom att liksom den föregående talaren uttala min uppriktiga respekt för den varma och otvivelaktiga idealitet, som kommit till synes både i denna och i övriga föreliggande motioner av herr Lindhagen.

Jag kan icke heller låta bli att uttrycka min beundran för hans outhärlighet att år efter år framföra sina krav för kammaren. Det påminner mig om den gamla grekiska sagofiguren Anteus, om vilken man säger, att han blev starkare för varje gång man slog honom till marken. Det kan, såsom den föregående talaren nämnde, icke skada, att det finnes i riksdagen en person, som då och då ropar till riksdagen ett memento, även om han blir en ropandes röst i öknen, och påminner om att det viktigaste av allt är det som en norsk diktare kallade människoandens revolter och att alla reformer vare sig de gå framåt eller bakåt icke båta till mycket, om det icke blir en förändring till det bättre i människans sinnelag.

Att kammaren emellertid enstämmigt brukar avslå herr Lindhagens motioner, det beror naturligtvis på att man har så olika meningar om i vilken riktning förändringen bör gå, men framför allt på det förhållandet, som påpekades av utskottets ordförande, att klämmarna tyvärr i regeln äro så vagt formulerade, att man även med bästa vilja i världen icke kan pressa fram någonting positivt ur dem.

Denna motion handlar nu om avskaffande av den rena evangeliska läran och införande i stället av vad han kallar kristendom. Det kan kanske låta som ett underligt tal, och man får nog taga detta uttryck cum grano salis. Förutsatt att jag lyckats tolka motionens innebörd rätt, skulle jag gärna vara med på ett dylikt yrkande, om jag bara visste hur det skulle kunna förverkligas. För min del instämmer jag i motionens huvudtanke, att man från principiell synpunkt omöjligen kan anse det vara en statens angelägenhet att förkunna i dogmatiska formler en viss bestämd åsikt om sådant som ligger utanför mänsklig kunskapsförmåga, och att följaktligen kyrkans läror icke äro något, som man från denna

*Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)*

Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)

principiella synpunkt kan anse böra upprätthållas av staten. Men där-
emot är det en viktig samhällsangelägenhet att främja medborgarnas
karaktärsdaning och inre utveckling, vilket herr Lindhagen beklagar, att
man strukit ur ett partiprogram, där det förut fanns upptaget. Det är
en social etik han vill verka för i denna som i andra motioner, och det
han kallar kristendom tycker jag icke kan tolkas som annat än social etik;
han vill hava en anda av ömsesidig rättvisa, tolerans och hjälpsamhet.
Men han giver tyvärr icke någon antydning om huru detta skall kunna
förverkligas. Han giver icke ens i konturerna någon antydning om det.
Såsom avgjord optimist har han hoppats, att riksdagen och regeringen
skola lyckas bättre med den saken. Och man kan icke annat än förvåna
sig över att han tänker så högt om riksdagen, då man många gånger
hört honom ganska onådigt uttala sig om densamma. Nu måste jag vis-
serligen dela utskottets misströstan om att något skulle kunna göras av
riksdagen och regeringen i detta fall, men jag kan icke underlåta att
påpeka, att nog skulle man kunna få fram en eller annan positiv åtgärd
i den linje herr Lindhagen tänkt sig.

Om man ser på hans kritik av skolan och kyrkan, de två institu-
tioner, som tydligen intressera honom mest, så är där en sak som är
ägnad att förvåna. Det har av en föregående talare påpekats, att den
naturliga konsekvensen av herr Lindhagens ståndpunkt skulle vara ett
yrkande på statskyrkans avskaffande, ty vill man avskaffa kyrkans lära
och icke avskaffa själva institutionen, som har till uppgift att förkunna
denna lära, så förstår man icke sammanhanget dem emellan. Då han
förklarade, att statskyrkan var en förtorkad gren på livets träd, är det
naturligt att såga av denna gren för att lämna plats åt en mera livs-
kraftig och grönskande. Men han tvekar och håller inne liksom Frithiof
mitt i hugget. Han gör det av ett rätt egendomligt skäl. Han anser
nämligen, att statskyrkan åtminstone till skenet representerar hans älsk-
lingsidé, att karaktärsdaning och själavård är en samhällets angelägenhet,
och det är på denna skenbara överensstämmelse mellan hans älsklingsidé
och kyrkan, som han vill bibehålla en institution, som han i övrigt så
kraftigt utdömt.

Om vi nu — för att övergå till något konkret, något att taga på —
gå till hans kritik av skolväsendet, vilken intresserar mig såsom skol-
man, framgår det av hans uttalande i pressen och i motiveringen, att
huvudfelet hos skolväsendet skulle vara att undervisningen vore alltför
intellektualistisk och överdrivet går ut på förståndsodling på bekostnad
av känslan och viljan och framför allt försummar de sociala känslornas
utveckling. Jag kan icke taga upp tiden för att bemöta denna beskyll-
ning för överdriven förståndsträning. Men jag vill fråga: skall man
icke kunna anse, att människan för närvarande är i behov av den för-
ståndsutbildning hon kan få, när vi dagligen se alltmer hoptrasslade
problem erbjuda sig till utredning? Det tror jag för min del. Och jag
skulle också vilja fråga: är det rätta tidpunkten att yrka på vad som
enligt herr Lindhagens terminologi skulle kunna kallas intellektualismens

avrustning i skolorna, när i dessa tider runt om i landet rörelser graser, vilka visa direkt på en betänklig brist på förständig kritik hos deltagarna, men även sätta förståndet i fara för vissa av dem.

Vad jag nu särskilt vill framhålla är nämligen, att inom det av motionären så skarpt förkättrade svenska skolväsendet ha under de sista åren vidtagits praktiska reformer, som, såvitt jag förstår, gå i sant humanistisk anda. Jag syftar här på den nya undervisningsplanen för folkskolan. Denna undervisningsplan har, såsom vi veta, inskränkt den dogmatiska religionsundervisningen till ett minimum. Vidare söker den medverka till barnens uppfostran till vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande och till en historieuppfattning, där fredstanken och det mellanfolkliga samarbetet komma till sin fulla rätt.

Jag har blott velat framhålla detta för att antyda, att det dock finnes en möjlighet till en anslutning till en sådan tankegång, som motionären är inne på, och få fram ett positivt förslag. Nu har motionären emellertid icke gjort detta, och därför kan jag icke annat än instämma med föregående talare och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lindhagen*: Jag begärde egentligen ordet, då herr *Bergqvist* talade om, att motionären ville uppträda såsom tuktomästare. Det är ingenting, som jag tycker att jag så litet skulle vilja vara. Men det kan hända, att, uppfostrad som man är i det politiska livet, man blir vredgad ibland och slår åt höger och vänster, men icke är det något berömligt eller bra. Med denna motion har meningen varit alldeles motsatt. Jag har sagt endast, att man söker tröst i vetenskapen, men har icke funnit den, därför att vetenskapen representerar icke ensamt den andliga kulturen. Man har gått till kyrkan och fått ingenting, man har gått till skolan och fått även där för mycket av enbart intellektualism. Man har gått till det praktiska politiska livet och fått stenar i stället för bröd. Till sist har man funnit, att det som regerade allt var våldet, kniven på strupen, ytterst det beväpnade våldet mot obeväpnade.

Då det dock finns en andlig kultur, skulle man väl tro, att den skulle vara det ankare, genom vilket världen en gång kunde upphöra med vinddrivningen och söka komma till någon ro. Men man frågar: anser man icke att kyrkan bör bibehållas? Jag har därför trott, att det måste vara en samhällets angelägenhet, att det finnes själavård och karaktärsdaning. Om man vill utan vidare avskaffa statskyrkan, därför att den blott är en torr gren på livets träd, har därmed jämväl avskaffats en princip, som säger, att staten skall ägna sig även åt själavård. Det är detta som är farligt. Därför, när man går att avskaffa statskyrkan, måste samtidigt någonting annat komma till i stället för statskyrkan som är identisk endast med sin lära. Professorn inom teologiska fakulteten vid Uppsala universitet, *Myrberg*, predikade år 1891: "Den till gudaktighetens form utan gudaktighetens kraft förbytta kristendomen, den må kalla sig med vad namn som helst, luthersk eller reformert, romersk eller grekisk, det gör ingenting till saken, är ett tomt skal utan kärna." Den giver oss

*Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)*

Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)

med andra ord ingenting för andan och framförallt icke samhörighet. Och det är det, som det hänger på att människorna måste förstå, att de måste ena sig om ett mänskligt verk också och det går icke, utan att det andliga får ledningen över det materiella. Det är detta jag känner så djupt, och då vi kivas här om alla möjliga andra saker, bli våra strider utan något större resultat för skapandet av det stora framtida riket. Då kan man hava verklig anledning att söka treva sig fram till någonting annat.

För övrigt, att tala om att hela folket tillhör den rena evangeliska läran är ett spektakel. Huru många är det, som tillhöra denna lära. Jag tillhör den evangeliska läran, och först för en månad sedan såg jag efter vad det betyder, ty det hade jag icke någon aning om, och då fick jag veta en del kuriositeter. Då fick jag exempelvis veta, att det athanasianska symbolum, så vitt jag förstår, är ett ordsvall om treenigheten, som ingen nutida människa har den ringaste förståelse om vad det betyder. Och så säger detta symbolum, att den som icke tror på detta, han kan icke bli salig. Det tycker jag är att gå för långt. När biskop Personne yrkade på att detta symbolum skulle uteslutas ur bekännelse-skrifterna fick han ett bleklagt nej av kyrkomötet.

Men det finnes en ljuspunkt i detta mörker. Enligt grundlagens bud måste nämligen statsrådets medlemmar verkligt tillhöra den rena evangeliska läran, och då veta vi, att bland oss arma syndare här i kammaren åtminstone herrar Sandler och Örne, som äro medlemmar av ministären, bli saliga.

Vad intellektualismen angår, har jag icke sagt, att den är förkastlig. Den sista ärade talaren sade, att den behövs i synnerhet nu, då vi veta att det är så mycket som går på tok. Då svarar jag, att intellektualismen rår icke på dessa missförhållanden, ty därtill kräves den fråga, som rör viljans omdaning. Med intellektualismen har man vunnit större bildning, mera klokhet i både ont och gott, än om man fått mindre bildning. Det blir hela resultatet. Vad har det exempelvis blivit av den nutida skolans "begåvningar", de, som fått högsta betygen för minneskunskap och teknisk färdighet och blivit "bildade" med åsidosättande av viljans fostran, som är av så stor betydelse i och för skapandet av en bättre samhällsordning. Ha de skänkt samhället visare lagar, rättvisare domare och ett rikare kärleksliv? Nej, ingalunda. "Större delen har åter befordrats till makt och myndighet, som de säkerligen oftast utnyttjat till att med skolad dogmatik hålla statskyrkan fjärran från kristendomens grundtankar, till att i lagstiftningen med talang gynna makten för dagen och intressena och slå dövorat till för samvetena, till att i rättsskipningen skarpsinnigt finna utvägar för formerna att förkväva den verkliga rätten, till att kunnigt gå förnämiteternas och egennyttans tvetydigaste ärenden, till att med stöd av sina insikter sätta i gång världskrig och andra nattsvarta dåd o. s. v."

Det behövs något mera än dessa teoretiska kunskaper för att skapa ett nytt samhälle.

Jag kommer icke att begära votering.

Herr Nilson, Karl August: I likhet med de ärade talarna på Norrlands- och Jönköpingsbänkarna har jag med största intresse läst herr Lindhagens motion. Den ger uppslag till många tankar och jag liksom särskilt biskop Bergqvist finner det vara ett glädjande symtom, då man tänker sig ursprunget till herr Lindhagens motioner. Det är därför med beklagande jag konstaterar, att utskottet icke kunnat finna någon möjlighet att gå herr Lindhagen tillmötes, vare sig i fråga om denna eller någon annan av dessa motioner. Det förklaras att här saknas ett positivt yrkande, och detta är ett tillräckligt skäl för att yrka avslag; men jag säger än en gång, att jag måste beklaga att vare sig herr Lindhagen talar om samvetsfriden eller om den ekonomiska och materiella friden på jorden, utskottet icke ansett sig kunna understödja honom. Det hade varit önskligt om något kunnat göras; men det är naturligtvis inte möjligt med den formulering, som motionen erhållit. Emellertid vill jag icke heller gå frågan alldeles förbi utan att trycka på ett par saker.

Herr Lindhagen har så vackert framfört sina åsikter rörande, såsom en talare sade, den sociala etiken såsom ägande samband med kristendomen, och det är detta, som jag å ena sidan finner vara vackert och även beundransvärt framfört men å andra sidan vilseledande, ty kristendomen är icke social etik, och social etik är framför allt icke kristendom. Kristendomen är något helt annat, och det är detta som herr Lindhagen går förbi. Då han jämför de andra religionsstiftarna med Kristus och ställer dem på samma plan, måste man säga, att han tager miste, ty Kristus och hans religion är något alldeles särställt, som icke kan jämföras med det andra. Kristus talade om hjärtats omdaning till kärlek och god vilja, men de andra tala om viljans danande av egen kraft, och de sakerna kunna icke jämföras. Men herr Lindhagen har rätt i vad han i nu avhandlade motion säger om att kristendomen borde komma till livslevande användning inom staten. Det är detta önskemål herr Lindhagen vill främja, men om den väg han vill gå, kan han — det säger han själv — icke giva anvisning. Kyrkan är, såsom han säger, kristendomens målsman här i landet, i vilket avseende han jämställer kyrkan med församlingen, men det är detta som är vilseledande. Kyrkan är icke detsamma som kristendomen i den mening nya testamentet vill göra gällande. Emellertid vill jag liksom föregående talare påpeka, att vad som är nödvändigt för att få fram den goda tanke, som herr Lindhagen här framfört, är naturligtvis att kyrkan skiljes från staten, men jag vill icke såsom herr Lindhagen tyckes mena, att yrkande göres, att man helt enkelt skall taga bort statskyrkan utan att sätta något annat i stället. Alla som tala om kyrkans skiljande från staten utgå från att kyrkan, d. v. s. de sammanlutningar, som nu hava sina hemvist inom murarna av de tempel, som finnas, skulle fortsätta att verka för kristendomens spridande och den kristna lärans förkunnande, men det är icke detsamma som att taga bort alltsammans. Jag håller bestämt på detta, ty det enda riktiga är, att församlingen skall vara något av staten oberoende; den får

*Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)*

Om införande
av kristendom
i statens
styrelse.
(Forts.)

icke vara beroende av statens målsmanskap, och i detta fall vill jag påpeka något som för endast några dagar sedan tilldragit sig, då Sverige besöktes av en kyrkans man från Amerika, dr Brandelle, en ledare av den svenska, kyrkliga rörelsen i Amerika: Augustanasynoden. Han uttalade några märkliga ord, som jag skall be att få anföra här, då de tydligen fastställa, att det i Amerika rådande systemet med kyrkans skiljande från staten endast har medfört goda resultat. "Jag anser", säger dr Brandelle, "att män, som kanske inte ha det ringaste intresse för kyrkan och dess förkunnelse, inte heller böra få bestämma i hennes angelägenheter. Kyrkan bör sköta sitt, staten sitt. Kyrkan har åtminstone inte i Amerika något behov av statens stöd. När man får lita till sig själv, går det ju alltid bäst. Så tänka alla de kristna samfundet i Förenta staterna, och det är inte värt, att staten försöker få ett ord med i laget i deras angelägenheter, för då smäller det! Staten gör nog försök då och då, men den möter som sagt det mest bestämda motstånd och måste giva vika. Kyrkan har sina spridda krafter samlade och håller sig i förhållande till staten helt för sig själv. Och detta sakernas tillstånd är utan tvivel det för kyrkan lämpligaste." "Beträffande karaktärsdaningen" — varom i dag särskilt varit fråga — fortsätter herr Brandelle, "är jag övertygad om att det amerikanska folkets moraliska nivå står lika högt som här. Amerika har inte förlorat karaktären av ett kristet land. I själva verket är kristendomen där en väldig makt. Det skulle t. ex. vara något absolut enastående, att en person i ansvarsställning, en högre ämbetsman e. d. uppträdde och förklarade sig avogt stämd gent emot de kristna eller gjorde sig till tolk för något som stode i strid med kristendomen eller kristlig ordning. Om någon vågade detta, skulle det vara slut med hans karriär nästan ögonblickligen. En kandidat till ett högre ämbete skulle icke ha de ringaste utsikter att bli vald. Även de, som inte äro kristna, respektera ändock kristendomen. Den är, som sagt, en väldig samhällsmakt."

Jag anför dessa ord såsom belägg på, att vad som hjälper kyrkan i dess arbete är icke, som den ärade talaren på Norrlandsbänken gjorde gällande, fasthållande vid staten, utan det är samlandet av de enskilda krafter, som kunna sättas i verksamhet, såsom herr Bergqvist så vackert skildrade, då han talade om firandet av en kyrklig högtid i Skellefteå landsförsamling. Då står sig kyrkan bättre än genom förbindelse med staten.

Till herr Lindhagen skulle jag vilja rekommendera att vid ett annat tillfälle tänka efter, huruvida de åtgärder, han nu förordar, äro rätta vägen för uppnående av det mål, herr Lindhagen vill vinna.

Något yrkande har jag icke att framställa.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågasvarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till

den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om framställande av visst svenskt krav vid utrikespolitiska förhandlingar rörande förhållandet mellan den vita och de färgade, särskilt den gula rasen, m. m.

Om förhållandet mellan den vita och de färgade raserna.

I en inom första kammaren väckt och till nämnda kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 88, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte i de utrikespolitiska förhandlingarna göra gällande såsom ett svenskt krav:

1) att en mellanfolklig rättsordning och förekommandet av nya världskrig vilade nu icke minst därpå, att den vita rasen gottgjorde sina oförrätter mot de färgade raserna, särskilt den gula rasen;

2) att i anslutning till ett sådant åskådningssätt den vita rasen borde i synnerhet:

a) avstå från sina obehöriga självtagna privilegier och exploateringar av andra folkslag och deras territorier;

b) erkänna de andra rasernas likaberättigande och ingå i vänliga förhandlingar därom för att söka övervinna de svårigheter, som kunde möta ur den vita arbetareklassens synpunkt med hänsyn till de skilda levnadsbehoven;

c) med medkänsla söka förstå de färgade rasernas, särskilt den gula rasens, svårigheter på grund av stor trångboddhet mångenstädes samt tillerkänna dessa raser de möjligheter till nya bosättningar, som tillkomme dem med lika rätt som den vita rasen; (därvid borde även överläggningen eventuellt förekomma rörande befolkningsökningens problem och jordens möjligheter att rymma en växande befolkning);

d) erkänna med tacksamhet, att västern särskilt nu hade mycket att inhämta från österns gamla själsliga kultur, samt att problemet för en lycklig samverkan också kunde formuleras så, att det gällde en sammansmältning mellan österns djupare anda och västerns mäktigare materia.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *L i n d h a g e n*: Nu nalkas vi äntligen vad som till och med kamrarnas ledamöter borde kunna kalla verklighetens fasta mark. Denna verklighet är även högst betydande, vadan jag, herr talman, på denna punkt kommer att begära votering. Det är fråga om det världspolitiska förhållandet mellan den vita och de färgade raserna, enkannerligen den gula rasen. Jag hade tänkt att, om denna motion kommit fram för sig och man haft mera tid på sig, få ägna saken särskild uppmärksamhet. Nu får jag endast något dröja vid några huvud-

*Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
serna.*

(Forts.)

punkter och hänvisar i övrigt till motionens innehåll jämte dess bilagor, där saken är utförligare framställd.

Jag skall då först betona, att denna fråga är oerhört viktig för världsfreden och således även för vår fred. Den har ock förekommit i nationernas förbund, där den blivit framförd av de japanska delegerade och kommer framdeles av Asiens folk aldrig att släppas. Saken måste också intressera oss, om vi verkligen skola föra rättens talan inom nationernas förbund och andra internationella församlingar och icke bara uppträda såsom tvehågsna efterföljare efter de mäktiga i världen.

Den svenska allmänheten har i allmänhet icke något begrepp om denna sak. Jag har icke sett något förnuftigt ord därom i tidningarna mer än en liten halvgången ansats i Aftonbladet, som hade en del erinringar häromdagen i en ledare, som erkände sakens betydelse. Utskottet har även i detta utlåtande till skillnad från de övriga medgivit, att det är en särdeles viktig angelägenhet, varför jag väl får framföra min tacksamhet till utskottet. Inom pressen kan icke diskussion erhållas i dylika, verkligt viktiga utrikespolitiska frågor, ehuru pressen är folkets politiska uppfostrare och leder jämväl riksdagsmännen som vattubäckar. Pressen har därför bagatelliserat även denna sak, och det hade kanske då varit bättre, om den aldrig tagit befattning med frågan. Denna har nämligen icke fått någon annan behandling än i spaltparaden, det är där man i dylika ämnen finner den vägledning, varigenom den svenska allmänheten skall uppfostras till sann insikt. Jag har fått mig tillställda några prov på pressens sätt att bringa folket upplysning i denna fråga, utgörande bilder som föreställa Lindhagen dansande med någon zulukaffer med måttligt fikonalöv på sig samt med de mest föraktliga ord därinunder. Det var hela inlägget. Om det vore någon humor häruti, kunde det anses förlösande, men då det hela beror på dumhet, är det något för starkt, att detta är den enda uppfostran, som svenska folket får av pressen i sådana här viktiga saker.

Emellertid har jag lyckats upptäcka, att en internationell raskongress år 1911 ägde rum vid universitetet i London, varvid såsom en honnörsvakt uppbådades en mängd namn på stora och små europeiska notabiliteter. Kongressens uppgift var verbaliter följande: "att diskutera i vetenskapens och det moderna rättsmedvetandets ljus de allmänna förhållanden, som bestå mellan västerns och österns folk, mellan s. k. vita och s. k. färgade folk, i syfte att befrämja mellan dem ett fullt samförstånd, de mest fredliga känslor och en hjärtligare samverkan". Vad som menas med ett modernt rättsmedvetande, förstår jag icke. Men det står i alla fall så. Såsom svenska medlemmar av nämnda honnörsvakt finner man under olika hedersrubriker upptagna:

Såsom "hon. vice-president": presidenten Ivar Afzelius, landshövdning Hjalmar Hammarskjöld, första kammarens talman Chr. Lundberg och ministern i London greve H. Wrangel. Vidare såsom medlemmar av i "hon. general committee": riksdagsman Ernst Beckman,

baron Bonde på Fåriksberg, riksdagsman J. Bromée i Billsta, professor Pontus Fahlbeck, baron Louis de Geer, professorerna Rudolf Kjellén och P. E. Liljequist, dr N. A. Nilsson i Örebro, professorerna Otto Nordenskjöld och Vitalis Norström, biskop G. von Schéele, professor Gustaf Steffen och riksdagsman Edvard Wavrinsky.

*Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
serna.
(Forts.)*

Om pressen verkligen här skulle fullgöra sin plikt så, som den hitintills fattat den, skulle väl också dessa herrar framställas dansande med någon urinnevånare, skyld av måttliga fikonalöv, så att den svenska allmänheten finge en riktigt mångsidig upplysning om den sak, som här är i fråga. Men det kan ju vara fara värt, att allmänheten då fattade någon misstanke om, att något ligger under saken, eftersom så många framstående män låtit uppåda sig för att slå vakt om en kongress för åstadkommande av bättre samförstånd mellan den vita och de färgade raserna. Jag är visserligen glad, att kunna bidra då och då till de personers uppehälle, som skriva i "spaltparaden". De få kanske en femma för sitt besvär; på detta sätt är i alla fall ett gott verk gjort beträffande dessa människors uppehälle. Men nog tycks det, att den svenska allmänheten kunde erhålla en bättre uppföstran i dessa vitala frågor. Eljest kanske vi en vacker dag vakna upp ur sömnen till döds och finna, att det brinner i knutarna samt få samma upplevelse och skådespel, som vi hade under världskriget.

När Tagore var här — jag nämner det därför att jag förmodar att de flesta icke läst motionen — delade han ut ett litet flygblad, som skulle innehålla en rekommendation för hans universitet i Indien. I själva verket var det i huvudsak en skildring av Asiens uppvaknande, detta oerhörda världshistoriska fenomen, som reser sig såsom Himalaja över den europeiska politiken. Han talar där med milda tonfall om, hur östern och västern borde finna varandra. Men mitt i dessa milda östanfläktar inblandas också ett dovt tonfall, liksom en lågt mullrande åska: västern får icke i förblindad tilltro till sin skenbara oöverbinnelighet vara oförnuftig, och den erinras gåtfullt om historiens fruktansvärda överraskningar. Ja, den överraskning varom han talar kan ligga över oss när som helst, och i spetsen gå de bäst rustade och målmedvetna: den japanska statskonsten och den indiska nationalismen. Kina kommer förr eller senare. Det kinesiska folket synes vara ett folk med inåtvänd blick, ännu icke vaket intresserat av att vända den utåt. Men det kommer med också förr eller senare, det är österns ofta betonade övertygelse.

Vad gäller nu frågan? Den är främst en materiell och ekonomisk fråga, det är österns lanthunger som är det avgörande momentet. Utifrån de skrifter härom som komma från de asiatiska folken och särskilt Japan finna vi, att den återkommer oupphörligen denna livsfråga. Dessa tätt befolkade länder, såsom Japan, Kina, Indien, uppvisa en ofantlig folkökning. I Japan ökas befolkningen med minst 800,000 människor om året. Dessa måste leva och bo någonstades. Men vad säger den vita rasen härtill? Icke i Asiens kolonisationsområden, icke till någon del i Sibirien, detta land, som av östern kallas för den gula rasens Elsass-Lothringen. Och då man sålunda förbjuder östern att söka sin utkomst

Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
sorna.
(Forts.)

i Asien, måste den vända sig till Stilla Oceanens länder, till Nya Zeeland och Australien, södra och norra Amerika och slutligen också Afrika. Även här säger den vita rasen: nej! Det återstår då för den gula rasen endast en ständigt vidgad industri, som söker underbjuda den vita rasens industri på dess egna marknader eller ock — ett världskrig. Detta är österns oavslutliga erinringar till västern. En indier, en kines eller en japan har icke några rättigheter i de europeiska kolonialländerna. Inom Sydafrikas förenta stater är det t. ex. förbjudet för österlänningen att köpa jord. På många ställen är det honom förbjudet att ingå äktenskap med vita, att driva industri och handel. På hotell, förlusteställen och vid kommunikationerna o. s. v. finner man oftast tillkännagivandet: "endast för européer". Kan man tänka sig något verksammare medel för åstadkommande av ett nytt världskrig än detta "endast för européer"? Europa har lagt beslag på världens förnämsta kolonisationsländer. Det har fordrat utrymme för sin befolkning, men det säger åt den gula rasen: detta är bara för oss, icke för eder! Det blir världskrig av sådan imperialism.

Nu sitta även vi i nationernas förbund likaväl som Japan och Kina. Japan för där tills vidare Asiens talan samt har väckt fråga om att likställighet skulle införas för de olika raserna inom förbundet och vill hava in detta i förbundsakten. Nej, svarade européerna. Jag undrar, vilken roll de svenska delegerade intogo härvid och vad de komma att intaga för ställning, när saken i växande tempo kommer att föras fram inom förbundet. Vi ha rätt och plikt att intressera oss för denna fråga. Om jag haft bättre tid, skulle jag här citerat de förhandlingar, som ägde rum, när Sverige anslöt sig till nationernas förbund, och när statsmakten beslöt den förfelade reformen, kallad parlamentarisk kontroll på den svenska utrikespolitiken. Då var man emellertid stor i orden: Sverige skulle rycka in i mänsklighetens intresse, det skulle rycka in i förbundet för att bättra upp detsamma, det skulle jämte övriga små nationer gå i spetsen för rättstankarna. Men huru har det blivit? Vi äro klenmodiga och töras ingenting. Jag förstår väl, att i sådana förhandlingar man icke får köra huvudet i väggen. Men i alla fall kan man fogsamt lirka fram sanningen och föra dess talan. Vi förde icke sanningens talan, då det var fråga om erkännande av systerfolken i Estland, Lettland och Lithauen. Vi sade, att vi voro intresserade för dem, men förrän Paris och London sagt sitt ord, kunde vi icke säga ja. Men så ändrades kursen i Paris och London, och åtta dagar därefter, tror jag, voro vi färdiga att erkänna dessa tvenne länder. Lithauen var kvar och fick icke något erkännande. Men så kom, liksom genom ett under, förra hösten det lilla Schweiz och gjorde vad vi icke vågade. Man blev överraskad i utrikesdepartementet och följde slokande efter, fast icke Paris eller London sagt sitt ord. Stackars gamla Sverige!

Nu erkänner utskottet, att detta är en mycket stor och aktuell fråga. Men utskottet anser, att det icke kan vara lämpligt att riksdagen, såsom motionären föreslår, gör framställning till regeringen om

en diplomatisk aktion i frågan. "Det måste befaras", säger utskottet, "att en sådan åtgärd från vårt land, som ej har några egna direkta intressen i förevarande hänseende, icke skulle medföra åsyftat resultat, utan snarare uppfattas såsom en ovälkommen och opåkallad inblandning i de länders förhållanden, för vilka rasfrågan utgör ett lika ömtåligt som aktuellt problem." Ja, detta kan man förstå ur gammal riksdagspolitikens ståndpunkt, och man kan förstå det särskilt för tiden, innan vi gingo med i nationernas förbund, ty vi hade då mindre anledning att blanda oss i dylika angelägenheter. Men nu äro vi inbjudna deltaga i storpolitiken och att skapa fred i världen. Våra politici hava förespeglat oss, att vi här just skola spela en roll för att förverkliga rätten. Vad är då detta för svar, som utskottet ger på dessa föresatser och förpliktelser? Raka motsatsen. Tro herrarna för övrigt, att man icke kan göra påminnelser — icke bryskt och befällande, ty det har man icke befogenhet eller makt till — men påminnelser, varigenom man fogligt och på samma gång ståndaktigt i allas och eget intresse för fram en sådan rättstanke som denna? Det är klart att det är den enda väg, på vilken vi kunna göra oss gällande. Om vi föra fram rättstankarna är det något, som ingen kan överfalla oss för. Rätten är oantastlig, den är en stormakt, varhelst den manifesterar sig.

Så står det till slut i utskottets betänkande: "I varje fall lärer endast regeringen vara i stånd att bedöma, om och när en insats från svensk sida kan hava utsikt att främja de syften motionären avser." Detta är utskottets svar på förespeglningarna om parlamentarisk kontroll på utrikespolitiken. Där ser man, vad som blivit av densamma.

Vid olika tillfällen har jag tillåtit mig framhålla nödvändigheten av parlamentariskt och folkligt inflytande på utrikespolitiken samt väckt motion om ändring av det nuvarande misslyckade tillståndet i detta avseende. Utrikesnämnden är vorden ett fäste mot detta inflytande. Jag har emellertid upptäckt, att det finnes en annan utrikesstyrelse, som är kanske ännu mäktigare, och som de flesta sannolikt icke hava reda på. Det tillsattes 1918 av regeringen en kommitté för att tillgodose de neutralas intresse, och denna kommitté blev sedan ombildad till "kommittén för behandling av frågor rörande folkens förbund". Denna kommittés medlemmar och sekreterare äro i huvudsak samma personer, som regeringen brukar utse till delegerade vid folkförbundets möten i Genève. När det gällde upprättande av instruktioner för dessa delegerade, remitterades saken till denna kommitté, som sålunda uppgör instruktioner för sig själv. Regeringen antager förslaget, och så går denna kommittés medlemmar med dessa instruktioner till Genève. Dessa instruktioner äro en hemlig handling. 1920 begärde jag genom en skrivelse till regeringen, att instruktionen skulle publiceras, men det resolverades, att min framställning "icke förtjänade avseende". Jag har sedan i utrikesdepartementet gjort förfrågningar, om vilka instruktioner nu sist varit utfärdade, men fått till svar, att kommitténs betänkande därom liksom regeringens beslut är en hemlig handling.

Således, några personer sitta i en kommitté och upprätta en hemlig

Om förhållanden mellan den vita och de färgade raserna.
(Forts.)

Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
sorna.
(Forts.)

handling, som innehåller instruktioner för dem, och med dessa resa de till Genève för att representera "Sverige", utan att vare sig folk eller riksdag och säkerligen knappast ens regeringen får något inflytande på dem. Det tjänar icke någonting till att förarga sig över detta, ty vi leva ju ännu i en politisk stenålder, och då bli verktygen därefter. Men nog är det märkligt, att det förhåller sig på detta sätt. Förra året föreslog riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t, att nationernas självbestämningensrätt borde upptagas såsom internationell lag. Enahanda förslag väcktes av nordiska interparlamentariska förbundets delegeradmöte hösten förut. Riksdagsskrivelsen remitterades till kommittén, och denna svarade bara, att saken var viktig men svår att avgöra, vadan hemställdes, att riksdagens hemställen, "åtminstone för närvarande", icke skulle föranleda någon åtgärd. Följden blev, att regeringen den 29 augusti 1921 intresselöst slopade riksdagens skrivelse rörande en sak, för vilken det kämpats här i riksdagen under tio år. När frågan om nationernas självbestämningensrätt såsom grundval för en rättsordning kan så hastigt avfärdas, vad skall då kunna väntas av regeringen i fråga om rasernas likställighet?

Av alla dessa skäl har jag ansett, att riksdagen bör kunna bestå sig med en egen mening, och får därför, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Borell: Såsom den ärade motionären själv framhöll, har utskottet i sitt utlåtande erkänt denna frågas stora vikt och betydelse. Utskottet har jämväl anfört de skäl, varpå det grundar sitt avslagsyrkande. Skälen äro visserligen kortfattade, men de äro enligt min mening fullständigt uttömmande, och då, så vitt jag förstår, herr Lindhagen icke anfört något, som kan jäva riktigheten av dessa skäl, skall jag för närvarande inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställen på de skäl, som utskottet anfört.

Herr Pauli: Jag skall bara säga ett par ord. Det förefaller mig, som om herr Lindhagen förenklade problemet väl starkt, när han talade om nationernas eller rasernas likställighet. Han åsyftade därvid endast den gula rasen i motsats till den vita, och när han talade om den gula rasen, tänkte han endast på dess kulturfolk, kineser och japaneser. Dithörande ociviliserade folk tycktes han vilja avskilja, vilket ej är fullt riktigt. Jag vill bara fråga den ärade motionären: är han beredd att draga den konsekvensen av sitt yrkande, att han vill yrka fullständig likställighet även för ociviliserade folk och även för de svarta och bruna raserna eller vad det finnes för olika sorter? Samoieder och australnegrer äro väl i allt fall icke mogna för denna likställighet. Jag vill med dessa ord endast påpeka, att detta problem är mera komplicerat, än vad motionären framställt, och att de viktiga rashygieniska spörsmålen dock äro något, som man icke kan bortse ifrån, allra minst som riksdagen här varit med om att anslå medel till skapande av ett institut, som skall ha uppmärksamheten fäst på dessa frågor, vilka visserligen icke för vårt

land ha samma stora och omedelbara betydelse som för Amerika, men i vilket fall som helst icke få lämnas ur räkningen i detta avseende.

*Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
sorna.*

(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! Jag skall icke ingå på det stora problem, som innefattas i herr Lindhagens motion. Utskottet har självt erkänt, att det är en viktig fråga, och jag är fullt överens med motionären, att det är en av de allra viktigaste frågor, som komma att framstå för mänskligheten under den närmaste tiden. Varför jag begärt ordet, är endast för att säga några ord med anledning av vad som nu brukat bliva mer och mer vanligt från riksdagens utskotts sida, det nämligen, att så fort man kommer in på en fråga, den må vara aldrig så betydelsefull, genom vilken motionären fört fram något nytt utöver de vanliga intressesfärerna, som man varit van att röra sig med inom riksdagen, så framhålles det alltid, att riksdagen icke har att göra något uttalande eller intaga någon bestämd ståndpunkt i en sådan fråga, utan den uttalar i allmänhet sitt oinskränkta förtroende till regeringens allena förekommande vishet i detta fall. För min del får jag bestämt protestera mot dessa försök att draga ned riksdagen, så att den icke skulle ha rätt att ha en egen ståndpunkt i sådana förekommande frågor. Det var väl icke meningen när man talade om, att man skulle få demokrati genomförd i stor utsträckning, att riksdagens betydelse och initiativrätt skulle komma att beskäras, och att denna församling skulle sjunka ned till en institution, som bara hade att handlägga "löpande" ärenden och i alla övriga vittgående politiska aktuella frågor endast skulle uttala sitt oförbehållsamma förtroende till regeringen.

Nu är jag emellertid tyvärr icke av samma optimistiska läggning som den ärade motionären, utan jag tror ändå, att riksdagen, folkrepresentationen, sådan som den nu förefinnes, med eller utan demokratiskt genombrott, nog aldrig kommer att i verkligheten lösa spörsmål av den omfattning som det här föreliggande. Det kan visserligen synas tröstlöst att uttala en sådan mening, ty då kommer frågan: vem skall då lösa den? Ja, det enda möjliga är, att den folkrepresentation, som på grund av politiska och ekonomiska intressemotsatser mer och mer förlorat sin betydelse och mer och mer mist förtroende och auktoritet, en vacker dag kommer att avlösas av en annan form av folkrepresentation, som själv vill och kan avgöra sina frågor. Då emellertid den föreliggande frågan enligt min mening är viktig och då jag visserligen icke har någon tro på, att denna riksförsamling kommer att lösa den, men då jag å andra sidan icke kan inskränka mig till att icke göra något yrkande, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Lindhagen: Jag skall gent emot den siste talaren säga, att ej heller jag tror, att denna riksförsamling kommer att lösa några stora frågor, och jag tror ej heller, att den nästa kommer att göra det. Därför får man vara tålmodig och arbeta sig fram med de utvägar, som finnas inom alla områden, och det är därför jag väcker dessa frågor även här. Jag gör det för att jag är insatt för det ändamålet

Om förhållan-
det mellan den
vita och de
färgade ra-
serna.
(Forts.)

av den valkrets, som jag representerar, och för att jag i denna församling, som representerar hälften av riksdagen, har skyldighet att föra fram och diskutera alla sådana frågor, ty därigenom att de föras fram och diskuteras, komma de att mogna i sinnena. Droppen urhållkar klippan.

Det har anförts i en tidning, att herr Lindhagen väckt sina gamla frågor, men jag vill säga, att det är första gången jag väckt dem i denna form. Uttalandet visar, att man icke har läst motionen. Och i en annan tidning har det sagts, att motionären icke känt till japanernas förtvivilade strid inom nationernas förbund för ifrågavarande angelägenhet. Den saken är dock uttryckligen betonad i motiveringen. Det visar sig således, att när folk skriva om sådana saker, så ha de icke läst, vad de skriva om.

Jag begärde emellertid ordet för att svara på herr Paulis fråga. Jag vill då göra en motfråga. Det är väl icke herr Paulis mening, att vi böra äventyra allt och även det vi kunna göra för att ej behöva försöka göra större rättvisa, än vad som är lämpligt för fjärran boende ociviliserade folk, och att vi då hellre må underkasta oss ett världskrig mellan de civiliserade raserna. Motionären har såsom synes av den vidlyftiga klämman i motionen, icke alls ansett, att frågan skall kunna avgöras efter linjal, utan yrkandet är lagt så, att denna fråga skall tagas upp efter sin egenart, efter lämplighet och sakens natur. Motionären har aldrig hållit på eller i riksdagen talat om någon linjalpolitik, ty för att göra något sådant har jag levat med alltför länge, herr Pauli, och det har allra minst varit meningen med denna motion.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;
Nej — 13.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående svenskt, eventuellt skandinaviskt, baltiskt eller allmänt småstatligt initiativ beträffande militärväsendets avrustning vid internationella förhandlingar angående militärväsendet.

Om initiativ till internationell avrustning.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 89, har herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville hos regeringen anhålla om svenskt initiativ — eventuellt efter samråd skandinaviskt, baltiskt eller allmänt småstatligt initiativ — att i de internationella förhandlingarna om militärväsendet detsammans avrustning och ej blott minskning av rustningarna uppföres på dagordningarna.

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Aström* utan antydd åsikt.

Herr *Aström*: Herr talman! Trots det att kammarens tid i så stor utsträckning tagits i anspråk för så pass viktiga frågor, som förekommit under punkterna 3 och 4 på dagordningen, anser jag mig tvungen att anmäla en från utskottet avvikande mening. Utskottet säger till stöd för sin mening om avslag, att riktiga vägen skulle vara en successiv minskning av försvarsväsendet och samtidigt även ett skapande av en tillräckligt stark internationell rättsordning; och efter att hava påstått detta, säger utskottet: "Nationernas förbund har också på sitt program upptagit frågan om rustningarnas inskränkning till den naturliga gräns, som betingas av omsorgen om internationellt lugn och säkerhet, och ett första steg på avrustningsvägen har tagits genom konferensens i Washington beslut." Vad som här blivit det väsentliga är då: var går gränsen, där man har några garantier för bevarandet av det internationella lugnet och den internationella freden? Om man tror, att minskningen av försvarsbördorna uti de olika länderna, sådan som den påbörjades genom Washingtonkonferensen, är en sådan naturlig gräns, som skall skapa sådana garantier, måste jag anse, att det förefinnes ganska stora tvivel häremot, därför att denna minskning icke har någon annan uppgift än att procentuellt bibehålla de olika staternas försvarsväsende i ungefär den storlek, som de hade före rustningsminskningarnas genomförande. Man måste noggrant kontrollera, att de olika staternas procentuella styrka även för framtiden blir lika. Det är klart, att vid ett krigsutbrott mellan dessa stater det för framtiden kan i början bli något mera mänskligt. Kriget kan komma att icke föras med samma oerhörda kraftutveckling, som fallet var vid världskrigets utbrott. Men det blir därför icke omöjligt för respektive nationer att komma i krigskonflikt och även föra krig med varandra. Det är också mycket troligt, att det icke kommer att dröja synnerligen lång tid efter krigsutbrottet, förrän de respektive staternas utvecklingsmöjligheter på detta område komma att visa sig lika

*Om initiativ
till internationell
avrustning.*

(Forts.)

storartade, som de visade sig vara under världskriget för de nationer, som icke vid dess början hade något starkt militärväsen, men som ändå hade förmåga att inom en ganska kort tidrymd skaffa sig ett sådant. Det har också från utskottets sida framhållits såsom motiv för dess uppfattning, att eftersom det visat sig så synnerligen svårt att komma till en överenskommelse, när det gällt en minskning av dessa rustningsbördor, så bör det helt naturligt också vara synnerligen svårt att åstadkomma något, då det gäller själva avrustningen. Jag tror, att detta bevis icke är så synnerligen starkt. Det förefaller, som om det vore mycket svårare för respektive nationer att i verkligheten kunna kontrollera, att de minskningar, som beslutas på internationella konferenser, också i verkligheten genomföras. Att skapa tillräcklig garanti för detta torde vara det kinkigaste problemet på dessa konferenser, och att dessutom kunna räkna ut, huru mycket större möjlighet den och den nationen med svagare militärväsende hade att efter en kort tidrymd visa sig starkare än den, som var stark från början. Man säger också, att man skall ha den internationella rättsordningen väl ordnad. Mig förefaller, att det icke skulle vara synnerligen stora utsikter att få respektive stater i världen att på allvar reflektera på genomförande av en sådan tillräckligt stark rättsordning, förrän det kommer därhän, att avrustningsfrågan på allvar kommer upp till behandling, ty när detta sker, vet man, att man måste söka sätta något annat i stället för den väpnade makten. Det är också alldeles klart, att även om man lyckas genom successiv rustningsminskning och genom ett samtidigt skapande av ett internationellt rättsväsende få fram en sådan internationell rättsordning, finnes det inte någon som helst garanti för att detta internationella rättsväsen skall kunna göra sig gällande. Så länge som militärväsendet finnes kvar inom de olika nationerna och en nation anser, att ett domstolsutslag går det emot i alltför hög grad, kommer den, så länge den har militära maktmedel till sitt förfogande och anser sig ha utsikt att kunna tillvarataga sina intressen, att betjäna sig därav trots alla internationella rättsregler. Nej, den enda verkliga garantien ligger i en verklig avrustning och nationernas ställande i samma förhållande, vari de enskilda individerna förut blivit ställda i rättsligt hänseende inom nationerna. Därför anser jag, att det i detta fall borde kunna göras något i motionens syfte, för att vårt land skulle vara med om att taga initiativ för framförande av avrustningsfrågorna på dessa internationella konferenser. Väl veta vi, att det behöves åtskilligt lång tid, innan de bliva avgjorda, men ju längre det dröjer, innan de på allvar komma upp i den offentliga debatten, desto längre dröjer det, innan denna verkliga fredsgaranti har utsikt att bliva genomförd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger, har förut många gånger varit under debatt i kammaren, och några nya skäl vare sig för eller emot densamma torde vara svåra att framleta. Den föregående ärade talarens anförande

synes mig snarare utgöra skäl mot än för hans uppfattning. Han påpekade själv, att ett folk snart nog kan skaffa sig en väpnad makt. Han påpekade också, huru svårt det vore att få nationerna att tro på effekten av en uppsträckt internationell rättsordning. Vid sådant förhållande synes det mig, att den konsekventa slutsatsen borde bli, att det måste möta oerhörda svårigheter att få nationerna att gå in på en allmän avrustning. Tror man icke på rättstankens möjlighet att tränga igenom, och vet man, hur lätt det är för den, som vill kränka rätten, att skaffa sig väpnad makt, så måste också svårigheten att vinna gehör för avrustningskravet framstå i en särskilt skarp dager. För min del är jag övertygad, att den väg mänskligheten har att vandra, innan den når det tusenåriga riket, tyvärr ännu är mycket lång.

Om initiativ till internationell avrustning.
(Forts.)

Detta utesluter naturligtvis icke, att man aldrig bör släppa tanken på denna vackra dröms förverkligande. Motionären har alltså rätt, då han säger, att det är mycket viktigt att hålla denna fråga vid liv i den offentliga diskussionen. Men detta är en sak, en annan sak är, huruvida det vore klokt att be regeringen just nu föra in avrustningsproblemet som en aktuell fråga i rådslagen makterna emellan. Resultatet av Washingtonkonferensen visar motsatsen. Jag är tämligen övertygad, att om någon av de där agerande makterna förfäktat, att det ej dugde att komma med sådana halvmesyurer som frågan om inskränkningar i rustningarna, utan att man måste taga itu med avrustningsproblemet i hela dess vidd, så hade man säkerligen ej kommit till något som helst resultat. Tidpunkten måste väljas synnerligen noga, om man skall göra någon nytta med framförande av de krav motionären avser, och den tidpunkten föreligger sannerligen inte nu.

På dessa skäl tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **L i n d h a g e n**: Förr i världen kunde man med en viss framgång väcka en sådan fråga som denna på tal. Det fanns alltid många medlemmar i andra kammaren, som tyckte det var riktigt. Den siste talaren sade, att det gällde att hålla rättstanken vid makt, men icke kan man hålla rättstanken vid makt genom att vid de förhandlingar, där den skall förverkligas, konsekvent låsa in den bakom lås och bom. Då man talar endast om minskning av rustningarna, betyder detta icke annat, än att rustningen, detta Kainsmärke, fortfarande skall vara kvar på människans panna. Således rättstanken finnes där icke, den blir tvärtom begravnen.

Det förefaller nu som om *ett* världskrig varit en alldeles för liten prövning för mänskligheten. Man skulle kunna vara frestad att önska, att det komme ett till. Men jag tycker verkligen, att vi nu borde vara mogna för att resa ett krav på att människornas avvapning är en livsfråga. Dock, den är det nu mindre än någonsin bland våra politiska partier. Nu äro även dessa arbetarskaror, som förr gingo ut och demonstrerade med en röd knapp, i vilken skyttade bilden av ett avbrutet gevär, liksom bortblåsta. Det är i stället geväret, som är idealet för

Om initiativ
till internatio-
nell avrust-
ning.
(Forts.)

dagen. Människorna äro som nötskal på vågorna. Den ena dagen bär det upp, den andra dagen bär det ned utan någon genomlevad världs-
åskådning. Det kan icke bliva tal om ett upprätthållande av rätts-
tanken på det sättet. Men just därför att denna rättstanke nu är under-
tryckt, har jag ansett det vara nödvändigt att tala för densamma. Vi äro väl ännu en handfull människor i riksdagen, som samla oss omkring avrustningen såsom en kulturnödvändighet. Även ute ibland folket finnas säkerligen åtskilliga som stå fast. Större delen synes dock dagtingat inför partiparollerna. Till och med bönderna, som mångenstädes varit militärnihilister, ha under inflytande av tidnings-
pressen blivit allt mera militärvänliga, därför att man inbillat dem, att de ryska bolsjevikerna skola komma hit och göra utskrivningar bland dem. Sådant kan man inbilla dem! Men på det sättet hållas icke rätts-
tankarna vid liv, utan trampas de tvärtom ned allt mer och mer. Det vore väl då märkvärdigt, om icke de små neutrala staterna skulle kunna ena sig att vid dessa konferenser väcka saken på tal, så att frågan kunde tagas under övervägande. Den är emellertid kanske icke mogen i delegationernas sinnen, men den är det i mänsklighetens rättsmed-
vetande. Den är mogen på grund av miljoner soldaters blod, som ropar ur jorden. Där mognar den, och där är sadden!

Utskottet säger, "att arbetet måste inriktas på en successiv ned-
sättning". Varför detta "måste", därom lämnas ingen upplysning. Det är ock mycket olika uppfattningar om Washingtonkonferensens resul-
tat. Att det icke blivit så som amerikanske utrikesministern i sitt första anförande önskade att det skulle bli, det är alldeles självklart. Somliga kalla det i Amerika för ett fullständigt misslyckande, och andra säga, att det är humbug. Vad är sanning? Jag vet icke. Jag har icke varit där, och jag har icke läst själva förhandlingarna heller. Men nog ligger det en motsats mellan, att man söker genom samförstånd åstadkomma en minskning av rustningarna och att man fortfarande rustar. Varför vilja vederbörande ha kvar rustningar? Jo, för att kunna övervinna varandra. Samtidigt säger man: låt oss minska rust-
ningarna, så minska vi möjligheterna att övervinna varandra! Men den, som känner sig dåligt rustad, protesterar; han vill helst ha mera vapen för att kunna stå emot. Det är ett olösligt problem säkerligen.

Men för de små staterna bör det vara lättare även att minska rust-
ningarne, ty de kunna frigöra sig från samverkan med de stora mak-
terna. Om även denna utsikt blir en illusion, vet jag inte, men jag tror ännu, att om en beredning inom de skandinaviska länderna kommer med ett förslag till avsevärd minskning i rustningarna, — Sveriges naturligtvis minst, ty vi hava ju Gustav Adolfs och Karl XII:s tradi-
tioner att bevara — då ligger däri, att de små staterna kunna minska rustningarna självständigt utan att ha konferenser med de stora sta-
terna. Och vad betyder det? Jo, att de äro mogna även för avrust-
ningen utan att fråga de stora, och en sådan avrustningstanke är föremål för nästa motion, till vilken vi ännu icke kommit. Utskottet säger, att det är så farligt att icke kunna försvara sig, om vi bliva över-

fallna, men nu hava vi exempel på, i vad mån de små staternas arméer kunna skydda dem. Allt visar, att de kunna tryggas endast med rätten. För närvarande har ock nationernas självbestämmanderätt slagit så igenom, att det icke kan komma i fråga att vilja beröva oss vår självbestämmanderätt. Man måste väl räkna med sannolikheter även i politiken.

Om initiativ till internationell avrustning.
(Forts.)

Hur var det t. ex. med Belgien? Tyskarna sade: "För guds skull låt oss komma igenom! Vi måste till Paris inom en månad. Vi garantera eder full skadeersättning, och vi garantera eder självständighet." Hade då belgierna icke haft något försvar utan varit avrustade, hade de protesterat och saken hade fått ha sin gång. Men deras män och ynglingar hade icke stupat i massor, deras städer, byar och konstskatter hade varit skonade, deras behållningar hade icke plundrats, och alla krigets vedervärdigheter hade icke gått ut över folket. Förmodligen hade tyskarna också fått hålla sitt löfte att ej kränka landets självständighet. Men nu hade belgierna ett försvar, och därför måste de använda det, det var självklart. Och vad inträffade? Jo, det inträffade, att alla löften förföllo, ty när vapen riktas mot vapen, gäller den gamla satsen: "ve den besegrade!" Sedan talades det från Tyskland blott om att lägga Belgien under sitt herravälde. Det var allenast en slump, en lyckträff, som gjorde, att det ej gick så för Belgien. Man ser där, vad ett försvar kan betyda för olycka för ett land.

Finland däremot, som år 1905 icke hade någon armé alls, emedan tsardömet icke tillät det, kunde ändå nyssnämnda år göra revolution genom allmän strejk. Ryssarna blevo rädda och gävo finnarna deras rättigheter tillbaka, på grund av att japanska kriget pågick. När kriget var slut, återtog tsarismen igen det väsentliga av löfterna, men det lät icke sin armé tåga in i landet och spolia detsamma. Hade Finland däremot 1905 haft vapenmakt och följaktligen också använt den, då hade följden blivit, att de ryska vapnen förr eller senare ryckt in i landet och ödelagt den finska friheten. Här hava vi två exempel på, vilket värn som kan ligga i vapenmakt och i att vara avrustad. "Landshövdingen" — i Fänrik Ståls sägner — lyckades till och med under pågående vapenkrig skydda sin landsända endast genom att vädja till rätten, till Sveriges lag, såsom folkets väktare.

Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr Pauli: Jag måste säga några ord för att uttala en liten protest mot den ärade motionärens försök att etablera en effektiv kontrast mellan sina meningsfränder å ena sidan och utskottet och den övriga menigheten å den andra. Han går gärna till överdrifter. Han säger t. ex. att geväret är idealet för dagen, och att avrustningskravet aldrig har haft mindre anslutning än just nu. Det förefaller mig märkvärdigt, att han kan säga något sådant nu, då vi dock verkligen för närvarande hava kommit ett par steg framåt på de praktiska försökens väg på ett sätt, som man kanske icke alls kunde hoppas på för ett tiotal år sedan.

Om initiativ
till internationell
avrustning.
(Forts.)

Det förefaller mig, som om hela motionen grundade sig på en fiktiv kontrast mellan begreppen "avrustning" och "nedsättning av rustningarna". Motionären håller till och med före, att nedsättning av rustningarna skulle vara det farligaste hindret för avrustning. Jag kan icke alls förstå detta, ty i mina ögon är det endast olika sätt att förverkliga samma tanke. Utskottet anser, att en successiv nedsättning av rustningarna i samband med en samtidigt skeende utveckling av en betryggande internationell rättsordning torde vara den enda framkomliga vägen för att förverkliga avrustningsproblemet. För övrigt får jag säga, att jag har litet svårt att tänka mig en absolut avrustning, utan att man avskaffat vartenda gevär i världen. Motionären erkänner dock själv i motiveringen, att alltid måste man hava en ordningsmakt i varje land mot våldsvarkare och nidingsmän, tror jag han säger. Man kan ju också tänka sig andra oundgängliga behov därav. Så länge det finnes kolonialmakter — visserligen hoppas motionären, att de snart skola upphöra att finnas — måste man anse riktigt och behövt att hålla ordningsmakt inom sina gränser, emedan man har att göra med folk på primitiv ståndpunkt. Efter som man anser, att nationernas förbund skall vara skyldigt att försöka garantera internationellt lugn och säkerhet, behöver förbundet också en ordningsmakt. Jag menar, att ett visst minimum av vapenmakt komma vi icke ifrån inom överskådlig framtid. Jag medgiver, att under sådana förhållanden det icke kan finnas så stor skillnad mellan avrustningskravet så där abstrakt och nationernas förbunds ståndpunkt, som ju fastslår ett oundgängligt minimum. Om man vill kalla det avrustning eller inskränkning av rustningarna, så är det en strid om ord. Sverige har nu anslutit sig till nationernas förbunds program, och jag anser därför, att vårt land varit och fortfarande är verksamt på den väg, som motionären önskar, så långt omständigheterna medgiva.

Det är en annan sak, som jag icke kan underlåta att säga, då motionären själv i slutet på motiveringen riktar en ganska skarp spets mot vår representation vid de internationella konferenserna. Jag anser, att det icke finnes skäl för riksdagen att giva sin anslutning till denna herr Lindhagens kritik.

Herr talman! På anförda grunder ber jag att få yrka bifall till utskottets motivering.

Herr Winberg: I princip gäller beträffande denna fråga vad jag redan när vi behandlade föregående utskottsutlåtande yttrade. Personligen står jag emellertid kvar på den ståndpunkten, att den nuvarande militarismen såsom sådan måste avskaffas. Och jag tror fullt och fast, att den mycket väl kan avskaffas beträffande sådana länders vidkommande som vårt, om vi också i övrigt föra en förnuftig politik, ty det är en oundgänglig förutsättning.

Varför jag begärde ordet, var för att det såväl i utskottets utlåtande som i debatten talas om nationernas förbund. Min uppfattning om denna institution är ju känd förut. Men jag kan dock icke låta dessa uttalanden stå alldeles oemotsagda. Det kan vara förklarligt, att man kanske i bör-

jan strax efter världskrigets ohyggligheter verkligen hängav sig åt vilka illusioner som helst och trodde, att nationernas förbund skulle skapa fred i världen. Mindre förklarligt är det dock, om man ännu i denna dag vidhåller denna primitiva uppfattning rörande denna institution. Rörande Washingtonkonferensen vill jag endast framhålla, hur onaturligt det är, att man i dessa ekonomiska och politiska intressemotsatsers tid skall tro, att det går så lekande lätt att komma överens med de olika intressegrupperna om nedsättning i militärrustningarna till en sådan grad, att det skulle bli av betydelse för folken. Det är ungefär, som när man på sin tid från visst håll gjorde gällande, att man genom lagar kunde åstadkomma "lagomt fylleri" i landet. Det var humbug. Men ännu större humbug är det att inbilla sig, att man kan sitta vid ett bord och komma överens om att nu skola vi beskära rustningarna till den och den gränsen.

I övrigt vill jag till sist säga att mänskligheten icke bör gå och inbilla sig att nu, då vi hava nationernas förbund, ordnar sig allting själv. Jag anser, att nationernas förbund, sådant det numera kommit att verka och för övrigt redan på den grundval, som det blev byggt, långt ifrån är den institution, som kan skapa fred och avrustning och ännu mindre kan åstadkomma ett ekonomiskt återuppbyggande av världen. För närvarande torde nationernas förbund vara det svåraste hindret att övervinna för ett dylikt återuppbyggande.

Jag inskränker mig till att yrka bifall till motionen.

Herr *L i n d h a g e n*: Jag måste replikera herr Pauli. Herr Pauli drog ut konsekvensen så, som om det vore motionärens mening att ställa till de största olägenheter, som kunna tänkas. Han menade bland annat, att avrustning vore ju omöjlig, så länge ett gevär finns kvar i världen. Jag svarar: jag vill icke heller här vidkännas någon linjalpolitik. Jag har alltid stritt mot detta sätt att se saker och ting. Jag menar med avrustning det nuvarande militärväsendets avskaffande, vilket icke utesluter vidmakthållandet av en liten organisation mot våldsverkare och ningsmän.

Men det är icke den ordningsmakten, som man arbetar för nu i försvarskommissionen eller militärkommissionen, vad den kallas. Vi få icke veta vad de sysselsätta sig med, ty inom kommissionen härskar sekretess, och vi hava icke som i Norge någon redaktör Tveit, som i alla fall talar om, vad de förehava. Det kan herr Pauli vara övertygad om, att följderna av den minskning av rustningarna, som planlägges i militärkommissionen, blir icke den ordningsmakt, som jag har talat om, utan det blir en härordning fix och färdig med alla tillbehör. Som sagt, man har härvid ingenting att hålla sig vid, men det uppgives ryktesvis, att förslaget avser en härordning, som motsvarar vårt behov strax före världskriget.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågakva-

Om initiativ till internationell avrustning.
(Forts.)

rande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Om svensk, eventuellt småstatlig avrustning.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående en fristående svensk, eventuellt nordisk, baltisk eller samfällt småstatlig avrustning.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 90, hade herr *Lindhagen* under återopande av motiveringen till motionen nr 89 om internationell avrustning hemställt, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att, oavsett avrustningsfrågans internationella läge, övervägande måtte äga rum om en fristående svensk avrustning — eventuellt efter samråd nordisk, baltisk eller allmänt småstatlig avrustning — efter det program, som i den förenämnda motionen huvudsakligen uppdragits.

I det nu föredragna utlåtandet hade utskottet — under hänvisning till vad utskottet i sitt utlåtande nr 4, i anledning av motionen i första kammaren nr 89 anfört och då det enligt utskottets mening icke kunde tillstyrkas, att vårt land, oberoende av avrustningsfrågans internationella läge, skulle ensamt eller jämte andra mindre stater avrusta och därigenom äventyra sin trygghet och sitt nationella oberoende — hemställt, att förevardade motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Aström* hade anmält reservation utan att dock angiva sin åsikt.

Herr *Aström*: Herr talman! I det näst sista anförandet, som motionären höll i föregående fråga, framhöll han det sorgliga faktum, som enligt hans uppfattning visat sig under senaste tiden, att det har blivit en betydligt minskad anslutning dels i riksdagen, dels ute i landet, när det gäller avrustningskravet. Jag tror den ärade motionären ser saken något för svart. Jag tror däremot, att avrustningstanken fortfarande finnes hos mycket betydande delar av vårt lands befolkning. För närvarande torde det vara så att man av hänsyn till de säregna förhållanden, som äro rådande, och icke minst av hänsyn till att det parti, som verkat för denna uppfattning, för tillfället är regeringsparti här i landet samt kanske även av hänsyn till den utredning om vårt försvarsväsende, som pågår, för tillfället underlåter att som förut offentligt vid olika tillfällen framföra sina krav. Nu är det emellertid, som den ärade motionären väl vet, lyckligtvis så, att en regering aldrig är evig, och att ett parti icke jämt förblir att vara regeringsparti. Det kan således komma att inträffa vissa förändringar, som kanske kunna komma att sätta större

fart även i det offentliga framförandet av själva avrustningskravet. Jag tror därför icke, att man bör se saken så pessimistiskt, som framgick av den ärade motionärens anförande.

*Om svensk,
eventuellt
småstatlig av-
rustning.
(Forts.)*

Utskottet säger här i sin motivering, att det kan icke tillstyrka, att vårt land skulle äventyra sin frihet och sitt nationella oberoende. Därför kan utskottet icke vara med om avrustning vare sig för vårt land enskilt eller i samförstånd med de övriga mindre stater, som påtalas i motionen. Det är otvivelaktigt icke minst på den punkten, som meningarna mellan avvärningsvännernas och utskottets åsikt skilja sig om det militära försvarsväsendets egenskap att vara något skyddande för den nationella självständigheten. Till avvärningsståndpunkten kommer folk på grund av olika anledningar. En del kommer dit dels till följd av framför allt samma läggning som herr Lindhagen, nämligen en rent humanistisk uppfattning. Andra komma till den ståndpunkten på den praktiska resonemangsvägen. Icke minst hava de förutvarande ekonomiska förhållandena inom vårt land bragt i synnerhet åtskilliga delar av vårt lands ungdom i avvärningsfrågan till den uppfattning, som framträtt hos dem under senaste år. Då de började denna avvärningsagitation eller antimilitaristiska agitation, som den så ofta benämnts icke minst under vissa förtvivalade utgjutelser i den borgerliga pressen, såg man, huru väl agitationen lyckades på en hel del områden. I detta fall lågo olika uppfattningar till grund. Icke minst påverkades denna stämning av den danske statsmannen Hörups uttalanden, då det gällde Danmarks ställning i försvarsfrågan och dess rustningar. Han myntade då till den kända satsen: "Vad nyttjer det til?" Han sökte bevisa för sitt folk, att med de materiella resurser, som i ekonomiskt och mänskligt hänseende stodo till Danmarks förfogande, fanns det ingen förutsättning för Danmark att kunna skapa ett militärväsende, som kunde vara en säker garanti, när det på allvar var fara för landets nationella självständighet. Denna känsla har framträtt minst lika stark i vårt land, och den har icke minst bestyrkts under världskrigets dagar. Det är icke svårt att konstatera, att till och med en nation som Frankrike, vilken lagt ned sådana oerhörda kostnader på sitt försvarsväsende, skulle, när Tyskland gick till anfall, lämnad åt sig själv, haft ganska stora svårigheter. Jag vill icke på något bestämt sätt uttala mig, men jag tror, att förhållandet hade blivit det, att det varit fullständigt omöjligt för Frankrike att värna sig mot den övermakt, som det utsattes för. Då en nation, som varit i tillfälle att offra så mycket för sitt försvar och haft så starka ekonomiska och materiella möjligheter till sitt förfogande, ändock icke kan åstadkomma ett försvarsväsende, som är en tillräcklig garanti för landet, äro helt naturligt förutsättningarna för en liten nation ofantligt mycket mindre. Det behövs icke bara ekonomiska resurser och tekniska möjligheter för ett krigs genomförande, utan det behövs även ofantligt stora mänskliga resurser. I dessa avseenden kommer en liten nation betydligt efter.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Om svensk,
eventuellt
småstatlig av-
rustning.
(Forts.)

Herr Lindstrand: Herr talman! När borgmästar Lindhagen började sitt anförande angående dessa motioner, fann han en orsak till glädje däruti, att utskottets avstyrkande var så enhälligt. Det fanns ingen avvikande mening i det. Jag tillhör utskottet såsom suppleant, men jag hoppas, att icke borgmästare Lindhagen känner sig besviken i den förnimmelse av glädje, som han talade om, då det gällde enigheten, när jag här måste anmäla, att jag hade en avvikande mening beträffande punkt 5. Fastän utskottet avstyrkt ifrågasarande motion, ber jag dock få fästa kammarens uppmärksamhet på motionens syfte, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att, oavsett avrustningsfrågans internationella läge, övervägande måtte äga rum om en fristående svensk avrustning. Det är väl icke så förfärligt radikalt att anhålla, att regeringen måtte överväga en sak, men det rör militärväsendet, och då svaras från alla håll: vi få inte blottställa oss; så länge som andra länder hava militärt försvar, måste även vi ha sådant. Enligt mitt förmenande bevisar detta resonemang bara vilka ohjälpliga slavar vi äro under en vanföreställning, då vi tro, att vårt militärväsen är liktydigt med försvar, och den fruktansvärda realitet, världskriget, som vi upplevat, icke kunnat väcka oss.

Eljest borde sunda förnuftet säga oss, att när världens starkaste militärväsen, nämligen det tyska, icke utgjorde bättre värn, än att sedan det förbrukat för landet alla dess materiella resurser och offrat flera miljoner av dess bästa söner, så förmådde det intet mera. Sedan fick det utarmade och blödande folket vädja till rätten och barmhärtigheten samt förplikta sig att underkasta sig vad som helst för att komma ur den knipa, som det ypperliga försvaret ställt det i.

Jag vill be denna kammares ärade ledamöter göra ett litet tankeexperiment. Försök att tänka, huru Tyskland och i övrigt hela vår värld skulle hava sett ut nu, om Tyskland år 1914 vädjat till rätten och icke till svärdet! Älska vi vårt fädernesland, och det vet jag, att vi alla göra, då kunna vi inte sätta in detta som insats i det ohyggligaste av alla hasardspel, kriget, där även i lyckligaste fall en vinst dock är ett namnlöst elände. Och dessutom vilar en gudsdom över våldet. Kristus har sagt: de som taga till svärd, skola förgås med svärd.

När nu illusionen om militärväsendet som försvarsfaktor har grusats fullständigt, då låge det förnuft uti att rangera ut detsamma och söka ett annat försvar, och det bästa vi kunna få är helt säkert den internationella rätten. Nu invändes även här, att rätten utan makt är intet värn. Jag vågar fråga: är orsaken till att vi låta varandra vara i fred respekten för de eventuella browningsmyningar, som skulle riktas mot oss, eller är det vårt rättsmedvetande, som behärskar våra handlingar? Naturligtvis äro de andligt defekta och förbrytarnaturerna undantagna. Låt oss icke förneka rättsmedvetandets ofantliga betydelse, det är den högsta produkten av hela vår andliga kultur, och utan det är mänskligt samhällsliv otänkbart.

Om vi se ut över världen, så se vi en av militärrustningar och

krig söndersargad mänsklighet, utfattig, halvt vansinnig av fruktan, misstro och hat — en följd av krigsmoralens anarki — utan möjlighet att kunna resa sig och avskudda det ondas största orsak, emedan det ondas försvarare lyckats att hypnotisera mänskligheten i den föreställningen, att avrustningen, om den över huvud är möjlig, måste ske procentvis lika i hela världen på en gång, och att dessa procenttal äro ytterst svåra att fastslå. Nu kunde ju förtrollningen lösas, om någon stat kunde inse, att det icke är procenttalen, som är huvudsaken, utan avrustningen, och handla därefter. Man får knappast begära, att någon av de krigförande staterna skola göra det, ty till följd av allt det onda, som de upplevat genom kriget, se de även allting rött.

*Om svensk,
eventuellt
småstatlig av-
rustning.
(Forts.)*

Tänk, om för en gång ljuset skulle utgå från nordlanden, tänk, om Sverige modigt och ridderligt vågade inför den övriga världen avsvärja sin militära villfarelse och förklara sig tro på rätten och i följd därav planera en radikal avrustning. Det skulle för miljoner människor bliva det förlösande ordet, som väckte dem ur deras mardröm och återgäve dem deras handlingskraft och tron på livet. Det är det, som behövs, för att vi åter skola komma på vägen till välstånd och lycka. Då skulle kanske ännu en gång rymden genljuda av den gamla hoppgivande lovsången: Ära vare Gud i höjden och frid på jorden, till människorna ett gott behag.

Om riksdagen framställer denna anhållan till regeringen, torde dock underhandlingar med andra nationer, undersökningar och överväganden taga rätt så lång tidrymd i anspråk. Och sedan man en gång kommit till det läget, att man skulle kunna påbörja en successiv avkoppling av militärväsendet, så måste enligt sakens natur även detta arbete taga rätt så rundlig tid. Jag tror därför, att det icke alls vore för tidigt eller på något sätt farligt att börja nu genom att riksdagen framställde en begäran till regeringen i angivet syfte.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Pauli: Ett ögonblick. Jag kommer icke att göra annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men frestelsen har blivit mig för stark, så att jag måste något replikera herr Winberg.

Jag vill bara säga, att när man hör representanter från en sådan kritisk, humanistiskt färgad åskådning, som omfattas av den siste ärade talaren och av motionären, och hör vänstersocialister, som anse sig kunna yrka på direkt avrustning i Sverige, så förundrar man sig icke. Det kan ju vara en konsekvens av deras egen uppfattning, och det kan nog finnas logiskt sammanhang. Men när man hör en representant för herr Winbergs parti, vilket, som vi ju alla veta, utgör en filial för världens mest krigiska militärmakt, vilken makt ju utgör det allra svåraste hindret för vår avrustningskommission att kunna nedsätta rustningarna här i landet, vilket vi alla önska, vill jag säga, att en nykomling i riksdagen, som jag själv är, glädde sig över att få konstatera, att det politiska livet dock innehåller så pass humoristiska och underhållande poänger.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om svensk,
eventuellt
småstatlig av-
rustning.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Herr Winberg är icke här nu. Jag svarar därför i hans ställe, att han är gammal motionär i den här saken och således vidhåller sin ståndpunkt. Det går väl icke, herr Pauli, att draga en linjal över alla våra åsikter, vilket emellertid tycks vara herr Paulis främsta parlamentariska taktik. Herr Winberg vidhåller sin mening, och det må väl vara tillåtet.

Vad nu själva saken angår, har här nyss en talare, som tyvärr var så lågmäld, att kammaren icke hörde honom fullständigt, enligt min uppfattning på ett utomordentligt klart sätt utvecklat, vad det just här gäller. Han har framhållit, att så länge icke någon nation har börjat tro på själva rätten och också vill förverkliga densamma, finns det icke någon förhoppning, att vi kunna komma någon vart. Särskilt när det gällde denna separata avrustning, framhölls ju av honom och har framhållits av många andra, att om de skandinaviska staterna började med en verklig avrustning, såsom vi fatta den, huru kan man då tro, att vår självständighet därigenom skulle bliva mera hotad, och att vi därigenom riskerade mera i världen? Hava vi icke därigenom sagt det förlösande ordet, som de stora djupa leden i länderna vänta på? Det vore ett värn kring oss, ett verkligt kulturvärn enligt mångas livliga förvisning. Den synpunkten har rätt att göra sig gällande gentemot dem, som vant sig vid att tillhyggena äro en oundgänglig institution i världsordningen och således också böra vara talrika och effektiva. Om nu de skandinaviska staterna vilja — utan någon stormaktskonferens i sammanhang därmed — inlåta sig på minskning av rustningarna, ligger däri som sagt ett erkännande, att man då också kan möjligtvis gå mycket långt i minskning av rustningarna, oberoende av stormakterna och varför icke då ända fram till avrustningen. Härigenom är då den början gjord, vilken ju någon gång måste göras.

Herr Pauli: Jag vill endast säga några ord till svar på herr Lindhagens förebråelser mot mig, att jag alltid skulle vilja draga linjalen över alla våra åsikter — eller hur han uttryckte sig — vilket skulle vara min stora parlamentariska taktik.

Ja, det som han kallar att draga linjalen, tycker jag vanliga människor bruka kalla att draga den logiska konsekvensen utav någonting, och jag kan inte finna annat, än att det är riktigt att begära, att vad som är sant och rätt i Petrograd och Moskva icke anses som dåligt skämt här i Stockholm.

Jag får emellertid säga, att det kanske inte är så underligt, att man här får höra herr Lindhagen opponera sig så mycket mot detta beteende från min sida, ty jag vill minnas från hans kritik i pressen av vårt undervisningsväsen, att han däri alldeles särskilt yrkade på logikundervisningens inskränkning.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet för att svara på någonting, som herr Pauli nyss sade, men jag kan för ögonblicket inte komma på vad det var, varför jag får avstå från min replik tills vidare.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt de yrkanden, som under överläggningen förekommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om svensk, eventuellt småstatlig avrustning. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 12.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion, angående svenskt, eventuellt skandinaviskt, baltiskt eller samfällt småstatligt initiativ beträffande grundval för internationella förhandlingar om världens återuppbyggande.

Ang. internationella förhandlingar om världens återuppbyggande.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 91, hade herr *Lindhagen* under återopande av motiveringen till motionen nr 89 om internationell avrustning hemställt, att riksdagen ville hos regeringen anhålla om svenskt initiativ — eventuellt efter samråd skandinaviskt, baltiskt eller samfällt småstatligt initiativ — att i de internationella förhandlingarna om världens återuppbyggande och således även vid folkförbundets överläggningar måtte fritt och öppet och utan räddhåga till grundval och vägledning läggas icke allenast dagspolitikens oundvikliga bestyr utan lika mycket och fastmer människornas gamla universella rättstankar samt behovet av den nuvarande till världskrig ledande okristliga ordningens omskapning till något bättre och löftesrikare.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet anfört följande:

”Utskottet finner sig ej kunna tillstyrka, att riksdagen till regeringen framställer anhållan i enlighet med motionärens förslag, då det torde kunna med visshet antagas, att en sådan framställning icke skulle kunna föranleda någon åtgärd från regeringens sida.

Utskottet hemställer alltså, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.”

Ang. internationella förhandlingar om världens återuppbyggande.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Ett komplement till avrustningen är ju ostridigt en internationell rättsordning, och denna internationella rättsordning består i en lag, efter vilken den mellanfolkliga domstolen kan döma. Man har nu en längre tid bland pacifister och numera också inom andra kretsar, som syssla med dessa frågor, fortfarande ansett sig kunna instifta en domstol utan att ha en lag, som denna domstol skall döma efter i vitala frågor. — Och nu kommer jag också ihåg vad jag tänkte anmärka mot herr Pauli nyss. Han menade, att man kunde väl dra ut konsekvenserna av en ståndpunkt och att detta väl inte är att döma efter linjal. Men frågan gällde sättet att draga konsekvenserna ur partiledningarnas uppfattning. Det var det jag vände mig emot. Och då herr Pauli vid ett föregående tillfälle framhållit, att han särskilt ville opponera sig mot, att jag i slutet av motiveringen till en här tidigare behandlad motion — och det rör just den här saken, ty motiveringen är gemensam för de tre motionerna — hade gjort någon anmärkning mot regeringen och våra ombud i Genève, så vill jag just påpeka, att man kan ju ha olika meningar om själva saken. Man har rättighet att framhålla, att våra ombud där nere också böra arbeta på att åstadkomma en sådan internationell lag, där bestämmelserna om de stora rättsfrågorna, om nationernas självbestämmanderätt, om rasfrågan och många andra saker bli kodifierade. Den saken ha icke heller vår regering och dess ombud ansett sig kunna sysselsätta sig med. Jag har rättighet att göra en annan uppfattning gällande, men herr Pauli protesterade mot, att man på något sätt över huvud taget kritiserade en överledning eller partiledning, så vitt jag inte missuppfattade honom. Det var detta jag ville replikera nyss.

Nu har den här motionens kläm formulerats något mera blomsterrikt för att få någon variation i kravet på en internationell rättsordning, men i själva motiven står det hela tiden talat om rättsordning, liksom även i marginalrubrikerna, och det är den saken det gäller.

Då svarar utskottet, att utskottet ej kan tillstyrka, "att riksdagen till regeringen framställer anhållan i enlighet med motionärens förslag, då det torde kunna med visshet antagas, att en sådan framställning icke skulle kunna föranleda någon åtgärd från regeringens sida". Det är verkligen möjligt. Det tror jag också med regeringens nuvarande uppfattning, att man tills vidare icke skall sysselsätta sig i nationernas förbund med denna fråga. Men den, som har en motsatt uppfattning, finner häri en så mycket större anledning att göra erinringar hos en regering, som enligt utskottets mening inte vill den sak vi vilja. Jag förstår således inte utskottet här.

Nu vill jag emellertid, för att man inte skall missförstå vad det gäller, formulera en annan kläm, som faller in under den andra och som den ordinarie talmannen vid plenums början godkänt att framställa propositionen på. Jag hoppas, att hans ställföreträdare gör det samma. Jag yrkar sålunda, att riksdagen ville hos regeringen anhålla om svenskt, eventuellt småstatligt initiativ att de internationella förhandlingarna om världens återuppbyggande och således även vid folk-

förbundets överläggningar inriktas jämväl på att skyndsamt åstadkomma en internationell rättsordning, byggd på lag, och ej blott en mellanfolklig domstol i saknad av någon lag i vitala frågor, efter vilken den kan döma.

Ang. internationella förhandlingar om världens återuppbyggande.
(Forts.)

Allt detta står uttryckligen formulerat så även i motiven. Och jag vill tillägga, att jag vid behandlingen av föregående ärende fäste uppmärksamheten på att medan riksdagen år 1921 just begärde i en skrivelse, att frågan om nationernas självbestämmingsrätt åtminstone skulle göras till föremål för sådant övervägande, har svenska regeringen nu förklarat, att denna sak åtminstone för närvarande icke kan föranleda någon åtgärd, och detta på hemställan av denna kommitté för frågor rörande nationernas förbund, vilken kommitté på samma gång är Sveriges delegation där nere och vars instruktioner äro hemliga för både riksdagen och svenska folket. Detta är väl en ytterligare anledning till påminnelse hos regeringen.

Herr **B o r e l l**: Jag vill yrka, att kammaren måtte besluta, att herr Lindhagens framställning icke skall till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Beträffande skälen torde det vara tillräckligt att hänvisa till vad jag förut anfört under debatten. Jag anser mig icke böra förlänga denna genom att återupprepa dem.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att därunder av herr *Lindhagen* yrkats, att riksdagen ville hos regeringen anhålla om svenskt eventuellt småstatligt initiativ att i de internationella förhandlingarna om världens återuppbyggande och således även vid folkförbundets överläggningar inriktades jämväl på att skyndsamt åstadkomma en internationell rättsordning, byggd på lag, och ej blott en mellanfolklig domstol i saknad av någon lag i vitala frågor, efter vilken den kunde döma. Därjämte hade yrkats avslag å herr Lindhagens berörda förslag.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan, vidare på bifall till herr Lindhagens under överläggningen framställda yrkande samt slutligen därpå att kammaren skulle avslå såväl den i ämnet väckta motionen som herr Lindhagens nu ifrågavarande yrkande; och förklarades den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om ersättande av minskning i frivilligt understöd för det oundgängliga ideella föreningsväsendet i Sverige. *Om understöd för det ideella föreningsväsendet.*

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 96, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte taga

*Om understöd
för det ideella
föreningsvä-
sendet.
(Forts.)*

i övertvägande, huruvida och i vad mån det genom konjunkturerna och den progressiva beskattningen minskade frivilliga understödet för det oundgängliga, ideella föreningsväsendet i vårt land kunde och borde ersättas med att i stället exempelvis en viss procent av de genom progression till stat och kommun influtna skattemedlen avsattes och disponerades för nämnda föreningsväsendes vidmakthållande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jag fattade mig ju kort i den föregående frågan och begärde icke votering, ty utskottet har ju ordnat det så, att ingen orkar längre, men jag måste i alla fall orda något om denna motion.

Denna motion rör icke ett sådant där rent praktiskt krav som de föregående, utan det är ett första försök att ge tillkänna ett stort bekymmer, och det är således inte någon motion, som jag väntat skulle föranleda något speciellt beslut av kammaren. Men i alla fall har jag givit dess yrkanden en sådan form, att det finnes någonting gripbart i densamma.

Detta bekymmer är, att på grund av den ekonomiska utvecklingen och på grund av den med denna följande naturliga och oundgängliga utvecklingen av skatteväsendet, särskilt den progressiva beskattningen och konjunkturbeskattningen, och för resten på grund av konjunkturernas egen reducering av förmögenheterna, upphöra källsprången för det stora ideella föreningsväsendets verksamhet att flöda, och därmed kommer också det ideella föreningsväsendet delvis att få inställa eller inskränka sin verksamhet. Jag har velat fästa uppmärksamheten på hur tidens kvacksalveripolitik — det är inte vårt fel, att det är så, ty det är ju bara kvacksalverier, vi måste tillgripa såsom nödvärn mot de rasande händelserna — kommer att utöda de ideella krafterna i vårt folk och utöda det personliga frivilliga arbetet mer än förut. Och jag vill fästa uppmärksamheten på att det ideella föreningsväsendet, som verkar i det tysta på alla orter och alla kanter, i alla vinklar och vrår, har haft och fortfarande har en kolossal uppgift att supplera statsmakternas och de kommunala myndigheternas mera schablonmässiga, över en kam skurna åtgärder. Det gäller att slå vakt om den lilla individen på varje ställe, att uppbygga och reparera i detalj, där det stora maskineriet icke kan göra någonting. Det är en av landets livsbetingelser, detta ideella föreningsliv, men varifrån skola föreningarna nu kunna få penningar? När de icke få in medlemsavgifterna eller gåvor såsom förr, avtyna de mer och mer. Jag anser detta vara en stor fråga, och det är det erkännandet, som jag åtminstone önskat att utskottet kunnat giva, att det är en stor fara i detta.

Jag har som sagt icke väckt denna motion, för att den skall bli antagen, ty jag förstår, att denna sak är så ny för vår uppmärksamhet

ännu, men jag har fått sikte på densamma på grund av åtskilliga förhållanden, på grund av till mig framförda bekympelser och på grund av sakens natur, och därför tycker jag, att saken ändå behöver så småningom komma in i vårt medvetande.

Om understöd för det ideella föreningsväsendet.
(Forts.)

När jag då tänkte efter vad som borde åtgöras för att åtminstone få någon kläm på det hela, har naturligtvis för mig icke framstått något annat sätt än att av alla de penningmedel, som genom progressivbeskattningen och konjunkturbeskattningen tagas ifrån det ideella föreningsväsendet, en viss andel skulle kapitaliseras eller avsättas till en fond för att gynna det ideella föreningsväsendet. Jag har själv skrivit uttryckligen i motiveringen, att detta "kan, så vitt jag förstår, ej ske på annat sätt". "Något utsökt system kan detta icke heller bli och i synnerhet kommer fördelningen lätt att bli byråkratisk, partisk och orättvis. Men det är ett vida bättre system än undergången, och nöden har ingen annan lag."

Vad svarar utskottet på detta? Utskottet svarar icke med något erkännande av att det här är en stor samhällsfara, som börjar träda oss till mötes, utan utskottet säger bara, att det icke tydligt framgår, hur motionären tänkt sig, att dessa medel skola fördelas, och att det då icke finnes någon tillräcklig utgångspunkt därför. Det var ju det, som skulle ordnas efteråt, i enlighet med ett kommande regeringsförslag.

Så säger utskottet vidare: "Skulle avsikten vara, att tilldelningen av anslag i de särskilda fallen skall ske utan den anslagsgivandes hörande, måste utskottet ställa sig avvisande mot förslaget, även om utskottet behjärtar dess syfte." Där förekommer ju en liten antydning om behjärtande, men det är i alla fall mycket magert. Det är klart, att det, om det kommer till stånd en sådan fondering, också blir regler för dess utdelning, och då sker tilldelningen av anslagen icke utan den anslagsgivande partens hörande. De anslagsgivande är ju statsmakten och dess lagstiftning och ingenting annat. Men så heter det vidare i utskottsberäkningen: "Ifrågavarande anslagsfrågor synas böra prövas i varje konkret fall med hänsyn till föreliggande omständigheter, och vid sådant förhållande synes den av motionären föreslagna anordningen ej vara erforderlig." Ja, vad menas med det då? Skola de ideella föreningarna gå in till regeringen i varje fall nu, utan att någon principutredning gjorts om vad de skola få i ersättning, i varje fall gå in till regeringen och begära ersättning och pengar, som icke finnas? Jag förstår det icke!

Det lönar sig knappast, herr talman, att införa så mycken oförståelse ens yrka bifall till motionen, men jag gör det väl i alla fall.

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! Herr Lindhagen förklarar, att han icke har förstått utskottet, och jag får ärligt erkänna, att utskottet har icke heller förstått herr Lindhagen. Utskottet har endast förstått så mycket, att herr Lindhagen vill, att de enskilda understöden till den ideella verksamheten skola, när de sina, ersättas genom anslag av allmänna medel. Men hur motionären tänkt sig att detta skulle ordnas har utskottet icke kunnat utläsa ur motionen.

*Om understöd
för det ideella
föreningsvä-
sendet.*
(Forts.)

Herr Lindhagen tycks själv medgiva, att han icke riktigt tänkt tanken ut. Efter herr Lindhagens yttrande nu, har jag emellertid fått klart för mig att han vill, att riksdagen och de kommunala myndigheterna skola av sina skatteinkomster avsätta en fond för att användas till något så obestämt som anslag för ideella syften. När riksdagen annars anslår medel, så sker det väl för ett åtminstone något så när bestämt ändamål, låt vara att regeringen får verkställa fördelningen därav men inom de gränser, som riksdagen uppdragit, men här skulle riksdagen anslå medel för bildandet av en fond för att understödja vitt skilda verksamhetsgrenar. En sådan anordning skulle kunna medföra, att understöd kunde komma att ur denna fond tilldelas en verksamhet, som riksdagen, om den fortfarande haft beslutanderätten i det särskilda, konkreta fallet, icke alls skulle vilja understödja. Det är häremot som jag vill reagera. Riksdagen måste fortfarande förbehålla sig rätten att pröva i varje särskilt konkret fall, om anslag skall beviljas för visst ändamål.

Utskottets mening är således, att det icke kan tänkas, att riksdagen skall fränsäga sig denna rätt och lämna till en annan myndighet, regeringen eller någon annan, att verkställa fördelningen av anslagna medel, utan att riksdagen bestämt, för vilka ändamål dessa medel skola komma att användas, i vidare mån än att de skola användas för understödjande av ideella föreningar.

Jag vill dessutom säga, att i de tider, som nu stunda, skatteinkomsterna torde behöva användas för andra, ännu mera nödvändiga ändamål än till en fondbildning i nu ifrågakörande syfte. Detta utesluter naturligtvis icke, att riksdagen framgent liksom hittills i bestämda fall kan anvisa medel för ett visst givet och av riksdagen prövat ideellt ändamål.

Jag tillåter mig, herr vice talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L i n d h a g e n: Jag tycker åtminstone, att om motionen är oklar, så är utskottets kläm också oklar, och ännu oklarare tycker jag, men det kanske beror på att jag ser saken partiskt.

Den siste ärade talaren sade, att han icke alls visste, vad motionären menade. I motiveringen till min motion är, såsom jag anförde och som kanske kammarens ledamöter även fattat, skrivet: "Detta kan, så vitt jag förstår, ej ske på annat sätt än genom att staten och kommunerna av de inkomster, som inflyta särskilt genom progressionen i beskattningen, på det ena eller det andra sättet genom lag förpliktas att till det ideella föreningsväsendet i landet avstå någon viss procent åtminstone, som disponeras i enlighet med lagens närmare bestämmelser. Något utsökt system kan detta icke heller bli och i synnerhet kommer fördelningen lätt att bli byråkratisk, partisk och orättvis. Men det är ett vida bättre system än undergången, och nöden har ingen annan lag."

Nu lärer såsom vi hörde utskottets dunkla mening vara den, att om något sådant skulle bifallas, kan det icke ske annat än för varje särskilt fall; varje ideell förening, som går under eller måste stoppa sin verksamhet, måste fram med sina petita motionsvis eller genom kungl. proposition till riksdagen för att få den saken prövad. Det är detsamma som avslag på det hela: må det ideella föreningsväsendet gå under, vi kunna icke hjälpa det! Och den siste ärade talaren tillade dessutom, att det finns många andra och ännu viktigare ändamål än det ideella föreningsväsendet, för vilka pengarna nu behövas. Ja, till exempel den nya härordningen och det skytteanslag, som säkerligen kommer att av riksdagen beviljas. De äro mycket nyttigare och viktigare ändamål än den ideella föreningsverksamhetens stora och uppoffrande arbete i det lilla, som är så rikt för individerna.

*Om understöd
för det ideella
föreningsvä-
sendet.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 69 till konstitutionsutskottet och nr 79 till bankoutskottet.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 39, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 42, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 40, för revisionssekreteraren m. m. B. N. R. Lilienberg att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 41, för hovrättsrådet m. m. C. A. R. Eklund att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 43, för revisionssekreteraren m. m. G. F. Lindstedt att vara riksdagens militieombudsman; samt

nr 44, för hovrättsrådet m. m. J. A. Samuelson att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 3 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; och

nr 3 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag m. m. vid 1922 års taxering till bevillning av inkomst, ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilda ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående bevillning av fast egendom samt av inkomst att gälla vid 1922 års taxering m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anstånd för visst fall med verkställighet av straff.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,32 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 84, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst; och

nr 86, angående tiden för ikraftträdande av vissa av riksdagen beslutade ändringar i tulltaxan.

Justerades protokollen för den 22 och den 24 innevarande månad.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 163, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förrättande av syn å lärareboställe, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 3 A och B, bevillningsutskottets betänkanden nr 6 och 7 samt första lagutskottets utlåtanden nr 4 och 5.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 84 hänvisades densamma, såvitt den angick pensionsväsendet, till bankoutskottet, i vad propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 86.

Ordet lämnades till herr andre vice talmannen, som yttrade:

Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 3 A och samma utskotts utlåtande nr 3 B skola uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölles.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,08 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
